

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Katedra filosofie

**UTOPIE A JEJICH VÝZNAM V DĚJINÁCH
FILOSOFIE**

‘Utopias and Their Signification in History of Philosophy’

VERONIKA BAJGAROVÁ
PRAHA 2007

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Děkuji všem, kteří mi byli v různém směru nápomocni při psaní diplomové práce. Jmenovitě moji vedoucí práce Doc. PhDr. Anně Hogenové, CSc., za poskytnuté konzultace a mému kolegovi Mgr. Davidu Hronovi, který mi poskytl pomoc nejenom při kontrole, ale poskytl mi i svou literaturu a v neposlední řadě i odbornou radu. Za pomoc při shánění cizojazyčné literatury chci poděkovat Bc. Damianovi Caires. A konečně za duševní a psychickou podporu bych chtěla poděkovat své rodině a Ing. Janě Holkové.

Veronika Bajgarová

Praha, únor 2007

SUMMARY:

This diploma work discusses the meaning and signification of utopias in Philosophy. The paths they have passed through history of humankind. My thesis is the progress utopias have taken through our history. The consequence which they have had for different periods. Also, I want to show in my diploma work that there is couple of things, which are integrating and unifying for all utopias. The same views, pictures, ideas, we can use to unify them and with that we can compare. Not just the different utopias in the same period, but all the utopias through the human-history.

In my diploma work I concentrate on period of 16th and 17th century. Which was, in my opinion, most important period of utopias. It is not just because the term „utopia“ started to be used. Also, the world has changed alot in this period. In one hand, geographical discoveries were made, the world has been expanded in many ways and many things were revealed in science. In other hand, this period was at the same time time of misery, maleficence and of sin. It was a time of feudal arrangement. People suffered under a liege lords, famine and violence. That is the exact time, when educated scholars create their utopias. The pictures of „what should be“ are made and wrote to compare a present. Some of them were just fantasies, but those are not which I write my diploma work about. I concentrate on those, which are ideal, they are imagination and most of all they are negation of present. They are written to show, to compare, to dream about, to anticipate, to plan and to experimentalize.

The aspiration of this work is to write up the mere vision. It is suppose to be fair-minded as far as possible. Author's opinion is said in the last part of this diploma work. It shows utopia in history, how it has changed upon the time it was made in. The view of utopias in Eastern Europe countries has chnaged after the Fall of comunism. Utopias were usually showed just as beginnings of Marxism. In this regard I determine my diploma work in 19th century. Within the scope of my work, to show differnt paths of utopias in history, it is possible.

OBSAH

Summary	3
1. Obecný úvod	5
2. Pojem utopie a jeho vznik	8
3. Dějinný přehled	9
4. Dante Alighieri	16
5. Utopie 16. a 17. století	25
5.1. Thomas More	25
5.2. Nicollo Machiavelli	44
5.3. Thomasso Campanella	54
5.4. Francis Bacon	68
6. Typy utopií	74
6.1. Utopie místa – Izolace „šťastných ostrovů“	74
6.2. Utopie času	77
6.3. Utopie věčného řádu	79
6.4. Utopie politiky	81
6.5. Soukromé vlastnictví jako zdroj sváru ve společnosti – Utopie řehole	83
6.6. Utopie vzdělání a utopie vědy	85
7. Způsoby pojímání a nahlézení utopií	88
7.1. Utopie jako vize	89
7.2. Kritika společnosti jako společný výchozí bod utopií	90
7.3. Ideál společenského zřízení	91
7.4. Experiment?	92
7.5. Alternativa	93
7.6. Je utopie výmyslem?	93
8. Závěr	95
9. Použitá literatura	98

1. OBECNÝ ÚVOD

Mohlo by se zdát, že je téma utopií v dnešním světě již *passé*. Jak se ale pokusím ve své práci vysvětlit, není tomu ani zdaleka tak. Utopie, pokud není pojmána jen v dnešním významu neuskutečnitelné chiméry, je především touhou po ideálu, který se mnohým může zdát neuskutečnitelný. Je jakousi nedůvěrou v současnou společnost a ve svém ideálu se stává její celkovou negací. Utopie jako místo, nemusí být tedy ani nutně určena, často je tak označován stav společnosti.

Ovšem již z názvu mé práce je jasné, že se nehodlám věnovat jen současnosti, právě naopak. Na dějinnách, kterými téma utopie prochází již od antiky, se pokusím ukázat, že i dnes je doba stejně vhodná pro tvorbu ideálu, ke kterým se dá vzhlízet. Ve všech dobách se autoři snažili vytvořit systém společnosti, který by ji zbavil všeho, co považují za špatné. Utopie ukazuje teoretickou alternativu současného stavu. Ne nutně ale musí zůstat, a ani v dějinnách vždy nezůstala, pouhou teorií. Častokrát byla inspirací, která vedla k aktivní touze po změně, k revolucím.

Na druhou stranu ani jeden z autorů, které uvádím podrobněji nebyli oněmi utopisty-revolucionáři. More, Campanella ani Bacon nepsali své romány jako výzvu k masovému útěku na šťastné ostrovy nebo do šťastných měst, a ani Machiavelli nevyzýval lid k sjednocení Itálie zbraní. Pokud se z utopií stávaly hnací ideje revolucionářů, stávaly se jimi z rukou následovníků a ne z výzvy samotného autora. Některými idealisty byly podniknuty pokusy o založení ideálně fungujících států, to bylo ale mírovou formou. Vyjímky se ale najdou vždy, i jedno z nejkrvavějších období dějin Evropy vyšlo z utopické myšlenky. Mám zde na mysli Velkou francouzskou revoluci.

Často ani nemusí jít v utopiích o vymyšlené systémy. Lidé se utíkají nejen k fantaziím a touhám, ale velmi často i k historii. Ta se po mnoha staletích, kdy lidé vnímají trpkost každodenního života mění ve vytoužený zlatý věk. Často slyšíme říkat lidi ve svém okolí, že „dříve bylo to a to lepší“, až bychom nakonec mohli získat pocit, že „dříve bylo lepší právě i *ono* dříve“. Zpravidla se ale jedná o vzdálenější historii. I demokracie a touha po svobodě a rovnosti Velké francouzské revoluce vyšly z ideálu starověkého Říma. Byla to především negace egocentrismu tehdejšího evropského

občana a jeho nahrazení občanem Římským. „*Občan Římský nebyl ani Gaiem ani Luciem, byl Římanem.*“¹

Protože jako jeden ze společných bodů utopií je zrušení osobního vlastnictví jako zdroje zla a nerovnosti jednotlivých členů společnosti, nestačí často utopistům se vracet jen do antického světa. Svůj ideál vidí v „prvotní společnosti“. Ta je nazývána přirozeným stavem, dobou, kdy ještě osobní vlastnictví a jiná zla dnešní doby nebyla ani zavedena. Může se jednat o onoho prostého „prvotního divocha“, nebo i o ztracený ráj na zemi. Svět byl prostší, nebyl svázán tolika zákony a nebylo v něm tolik zla. Nejenom zla obecného, ale i každodenního konkrétního zla, proti kterému se musí učenec-utopista bouřit.

Je jasné, že v závislosti na jiných politických a společenských názorech té které doby si různí autoři představují stav utopie jinak. Pro jedny je ideálem především zrušení osobního vlastnictví, pro jiné nepřítomnost zla a pro jiné čistota mezilidských vztahů. Na principu utopie to ovšem nic nemění. Jde o potřebu toho, čeho se v té které době nedostává.

Utopista musí používat fikci. Jde mu o naprostý ideál, nespokojí se s polovičním dobrem, s lepším, chce dokonale dobrou, a dobře fungující, společnost. V době kdy ostatní jezdí povozem, vymýšlí motorová vozidla, zatímco ostatní se věnují vynalézání parního stroje. „*Sedí-li ve vězení, nepodplácí své vězňatele, ale snaží se je přesvědčit, aby se stali stoupenci světa bez věznic.*“²

Na začátek své práce se budu věnovat základním pojmům a základní problematice. Etymologickému původu slova utopie a jejímu významu. Po té uvedu stručný dějinný přehled autorů utopií a jejich doby, kde jsem se především snažila uvést alespoň ty známější autory. Pokusím se uvést tedy ten nejzákladnější vývoj utopií v dějinách filosofie. Snažila jsem se ze všech autorů utopistických románů vybrat hlavně ty, na nichž je nejsnadnější ukázat tento vývoj a jednotlivé posuny, ke kterým vedl.

Ve své práci bych se chtěla věnovat tomu, jak lze na utopie nahlížet. Jsou alternativou soudobé společnosti, nebo jsou jen blouzněním jednoho člověka a jeho touhou po něčem jiném? Nebo snad byly utopie pouhou kritikou společnosti a vlády jednotlivých období? Je to ideál ve své dokonalosti a společnost se má k němu co

¹ J.J.Rousseau: *Emil čili o výchově*, str. 50

² Jerzy Szacki: *Utopie*, str. 20

nejvíce přiblížit, nebo je to jen jakýsi experiment hrstky lidí, kteří chtějí založit novou společnost? A pokud ano, je tento experiment míněn jen pro určité vyvolené, nebo je myšlen pro celou společnost?

Nejde jen o ideální stav společnosti. Utopie je hlavně a především dichotomií skutečnosti a ideálu. To se pokusím uvést na románech 15. a 16. století, kdy pojem utopie, tak jak ho známe dnes, vznikl. Uvedu hlavní způsoby, jakými lze utopii nahlížet. Jak byly vlastně utopie pojímány a proč tedy vznikaly.

Jak říká Emil Michel Cioran ve své knížce *Histoire et utopie*: „*Společnost, která není schopna zrodit utopii a věnovat se jí, je ohrožena sklerózou a zkázou. Moudrost, jež není s to se něčím nadchnout, nám doporučuje štěstí dané, hotové; člověk se tohoto štěstí zřeká, a právě tato skutečnost z něj činí historickou bytost neboli stoupence štěstí představovaného.*“³

³ Jerzy Szacki: *Utopie*, str. 9

2. POJEM UTOPIE A JEHO VZNIK

Pojem utopie je označení umělé a pochází ze dvou řeckých slov – ou = ne a topos = místo. Označuje tedy místo, které neexistuje. „*Termín, který etymologicky znamená „nikde“, použil Thomas More pro pojmenování „dokonalého“, ale neexistujícího místa.*“⁴

Význam, kterým pojem utopie chápeme dnes, je představa určité ideální organizace společnosti, o jejím uspořádání, jejích normách, hodnotách, zákonech, ekonomii, vědě a všem ostatním, jako je například sociální zabezpečení obyvatel státu. Je to idea, kterou má autor o tom, jak by měla společnost ideálně fungovat. Ve stejnou chvíli si ovšem uvědomuje, že je projektem v jeho době neuskutečnitelným, nebo jen velmi těžko dosažitelným⁵. Je to buď idea budoucnosti, nebo idea v platónově smyslu, tedy něco, co je dokonalé a tedy neuskutečnitelné, je to dokonalá představa, ke které by se měla společnost snažit co nejvíce přiblížit. Vzhledem k velmi pravděpodobné neuskutečnitelnosti takové představy je jasné, že prošla svým vývojem a zároveň je úzce spojena s filosofií autora a doby, ve které autor žije.

Touha po ideální společnosti je zároveň kritikou soudobé společnosti, vychází především ze sociálního, etického a ekonomického stavu společnosti.

⁴ *Filosofický slovník*, str. 311

⁵ K několika pokusům v dějinách došlo. Prvním, který bohužel nepřekročil ani teoretickou snahu byl již Platónův pokus, později se poprvé v praxi pokusil zavést některé z ideálů Babeuf (viz níže)

3. DĚJINNÝ PŘEHLED

Počet utopických románů se do dnešní doby rozrostl do takových rozměrů, že již není možné v jednoduchém přehledu uvést ani polovinu spisů, které byly napsány. Soustředím se proto na ty nejznámější autory, nebo alespoň na ty, u kterých lze nejlépe předvést postupný vývoj a posun v dějinách utopií. Na přehled *jak* byli pojmány utopie té které doby, a to právě především jako kritiky společnosti. Nejenom proto se musím u některých autorů zastavit a věnovat se dějinnému pozadí jejich doby anebo filosofického vývoje názorů autora.

Nechci rozhodně vyzvednout jednu z nich jako nejdůležitější. Stejně tak u různých typů literatury, filosofie, nebo u jakéhokoli jiného oboru, má své místo každá část a lze je pojímat z různých pohledů.

Thomas More byl sice prvním, kdo svou představu ideální společnosti pojmenoval „*nemístem*“, není ovšem ani zdaleka prvním, kdo se tomuto tématu věnoval. Nejčtenější ze starších předloh byla Platónova *Ústava*, kterou později doplnil o *Zákony*. Platón ve svém filosofickém díle rozděluje společnost do tří stavů podle Dobra a Přírody. *Ústava*, je později zmírněna právě v *Zákonech*⁶. I přesto ovšem zůstává jednou z nejznámějších předloh utopistického uspořádání společnosti nejenom své doby.

Jinými autory utopistických románů antické doby je Euhémerův spis *Posvátný zápis* popisující poměry na smyšleném ostrově. Diodór se zmiňuje o Iambúlově cestopisném románu z ostrova někde daleko na jihu. Na Platóna navazuje například i Plotínos svými představami o ideálním státě Platónopolisu.

Platón nejprve kritizuje soudobé uspořádání a fungování státu a teprve po té se dostává ke své představě ideálního fungování společnosti.

V době středověku převládala ve společnosti Evropy především náboženská témata a teologická filosofie. Středověká představa lepší nebo ideální společnosti se opírá především o náboženskou rovinu. Utopie obsahují hlavně eschatologické prvky,

⁶ Platón se předtím třikrát pokusil o realizaci své ideální společnosti podle představ, které zastává v *Ústavě*. *Zákony* nakonec píše v době jakéhosi vystřízlivění, v momentě kdy poznává, že nelze v jeho okolí nalézt vládce, který by mohl jeho stát uskutečnit. Právě v *Zákonech* izoluje svoji společnost od okolního světa. More, Campanella i Bacon své státy izolují rovnou, zřejmě proto, že všichni vychází z Platóna a i v tomto bodě se řídí jeho zkušeností.

navazují na příchod Spasitele, nebo touží po vytvoření Království Božího, nebo se opírají o jiné chiliastické vize.

Dante Allighieri, který je většinou řazen do vrcholné scholastiky, tedy svou kritikou *O jediné vládě* předběhl svou dobu. Je prvním autorem, kterému se budu. Jeho spis je prvním uceleným dílem tohoto typu po dlouhém období středověkých eschatologicky vyhraněných spisů. Není utopií v pravém slova smyslu, tak jak ji chápeme dnes, ale svou kritiku nejenom doplňuje příklady ze své doby, ale především i způsoby, jak současnou vládu vylepšit a jak se vyvarovat chybám ve vládě, je pokusem o negativní utopii. V rámci přehledu typů utopií, který uvádím, se jeho spis řadí do Utopií politiky.

S nástupem humanismu dochází nejenom ve filosofii, ale tudíž i v literatuře utopií k dalšímu posunu. Humanismus je především návratem k ideálům starého Řecka a jeho pojetí člověka a světa. Je návratem k Platónovi a tudíž jako by rodí novou éru utopií sám o sobě. Prvním dílem tohoto návratu k ideálům, je spis právníka a pozdějšího kancléře Thomase Morea. Svou *Utopii* píše roku 1516. V době prvních velkých vynálezů a mořeplaveckých objevů. Tím s konečnou platností dal vzdělanému světu pojem utopie a netrvalo dlouho a jiní ho následovali.

Co se roku napsání týče, předběhl Morea v 16. století jedině Machiavelli svým spisem *Vladař*. Ten svou knihu dokončil roku 1513 a dedikoval ji Mediceovi. Vydána a zveřejněna byla ovšem až roku 1532. To znamená, že rokem vydání ho předběhl nejenom More, ale i Campanella se svým *Slunečním státem* (1623) a Bacon *Novou Atlantidou* (1627). Zatímco se Machiavelli stylem svého spisu staví po boku Danta, tak Campanella s Baconem zcela navazují na Morea a Platóna. U všech tří se jedná o sociální utopii.

V druhé polovině sedmnáctého století dochází znovu k posunu utopií. Tentokrát jde spíše o posun místa. Ve spisech Morea, Campanelli a Bacona jde o ostrovy, či města kdesi na jihu. Na konci sedmnáctého století, v době rozmachu mořeplavectví, je však jih již prozkoumán a tak autoři pozdějších spisů musí najít novou, vzdálenou krajinu. Co nejdál od té společnosti proti které se bouří, aby zůstala oním ideálním Moreovým „nemístem“⁷. Cyrano de Bergerac⁷ proto umístil svou utopii někam mnohem dále, jedná se o romány *Cesta na měsíc* a *Cesta do Sluneční říše* (1657), v nich se chce uměleckou

⁷ Cyrano z Bergeracu, vlastním jménem Hector Savinien Cyrano, *6.1.1619 - †28.7.1655.

satirou vypořádat s dobovým zpátečnictvím. Do podobných románů můžeme zařadit i vrcholné dílo Johnathana Swifta⁸, *Gulliverovi cesty*, jde o syntézu satiry, cestopisné literatury a utopie.

Později již nestačí přesunout utopie na jiná vzdálená místa a tak dochází k posunu v čase. Do této kategorie patří například román *Rok 2440* od Louise Sébastiana Merciera⁹, v kterém vyjádřil politický program idealizující osvícenství. Nebo utopie *Rok 2000* od Nicolase Réstifa de la Bretonne¹⁰. Všechny vycházejí ze stejného principu, soudobý svět je špatný a nový slibuje mnohé, nebo dokonce vše. Budoucnost je pro ně oním neznámým novým, kde bude vše napraveno podle představ, které tito autoři mají. Všechny tyto romány však zůstávají utopií ve stejném smyslu jako předchozí romány, jsou neexistujícím místem, neexistující společností, která v době autora není uskutečnitelná.

S rozpadem feudálního uspořádání a příchodem svobodné kapitalistické společnosti je opět kritizováno především osobní vlastnictví a materialismus. Je to moment, kdy se vývoj utopií obohatí především o prvotní racionalistický socialismus. Ten uvádí Morelly¹¹ ve svém *Zákoníku přírody*, který píše roku 1755 jako své základní dílo. Proti soudobému společenskému řádu, který podle něj není postaven na principech rozumu, postavil společnost, která je založena na kolektivním vlastnictví, je centrálně řízena podle plánu, kde každý pracuje podle svých schopností pro společnost a dostává od ní podle svých potřeb. Svou ideální společnost tedy staví na třech základních principech: zrušení soukromého vlastnictví, zavedení práva na práci a existenci a stanovení pracovní povinnosti pro každého. Je u něj tak stanovena organizace výroby, dělba práce a rovnost obyvatel, jak to vidíme již ve spisech *Sluneční stát* a *Utopie*. Na druhou stranu počínaje právě Morellym je kladen velký důraz na výchovu obyvatel těchto států.

⁸ *30.11.1667 - †19.10.1745. Náboženská situace v zemi byla předmětem jeho rané satiry *Příběh o kádi*. Tragickou sociální situací Irsku se zabývá pozdější satira *Skromný návrh*.

⁹ *6.6.1740 - †25.4.1814.

¹⁰ *22.11.1734 - †3.2.1806

¹¹ Přestože je Morelly jedním z nejvýznamějších představitelů „*utopického komunismu 18. století, o jeho životě se nám nedochovali skoro žádné zprávy. Neznáme ani jeho celé jméno, ani biografické údaje.*“ Utopisti, Bratislava 1961, str. 133

Druhá polovina 18. století je doba osvícenství, přesvědčení, že zdrojem pokroku je co nejširší vzdělání, nezávislost myšlení a víra v rozum. To ale také vede francouzské osvícence k ateismu a materialismu. V utopiích se soustředí spíše na sociální uspořádání společnosti než na cokoli jiného. Stejně tak ovšem zcela ruší uzavřenost, jakékoliv hranice ideálních států, otvírají utopie všem, lidstvu jako takovému.

Názorné příklady jak vládnout, studovat, vést rodinný život, využívat vědy nebo mezilidské vztahy ve smyslu čistě rozumové společnosti se snažili uvést autoři *Encyklopedie*, Francois Voltaire¹² a Denis Diderot¹³. Ti se dokonce snažili uvést své názory do praxe.

Naproti tomuto pozitivnímu vidění vědy a jejího pokroku stojí civilizačně pesimistický Rousseauův¹⁴ román *Nová Heloisa*. Ten vidí jediné východisko v návratu k domnělému přirozenému stavu (přírodnímu stavu), ze kterého odvozoval i občanské svobody. V něm se mohla realizovat lidská touha po svobodě a rovnosti, ukazuje, že nerovnost je důsledek soukromého vlastnictví a jiných antagonismů jako *vládce - ovládaný*, nebo *despota - otrok*, které jsou výrazem stále silnějšího nadřazování zájmů jednotlivců nad zájem obecný. Jean Jacques Rousseau byl ostrým kritikem feudálních vztahů a despotie a obhajoval rovnost lidí bez ohledu na původ. Snažil se odůvodnit společnost, která je založena na úmluvě, která vyjadřuje obecný zájem a vůli všech. Jednotlivá individua jsou podřízena zákonu, který si sama dala a který jejich práva zajišťuje (*O původu nerovnosti mezi lidmi, O společenské smlouvě*). Cílem Rousseauova pedagogického systému, vybudovaného na teorii přirozené výchovy, je příprava aktivních, pracovitých občanů. Východisko viděl v rozumové výchově, která je rozvojem smyslů, jak to popsal ve svém dalším společenském románě – *Emil čili o výchově*. V Rousseauově umělecké tvorbě je zdůrazněna čistota citu a lidská subjektivita.

V návaznosti dějin utopií jsou ovšem nejen Rousseau, ale i Morelly Platóny své doby, neboť jde o utopie věčného řádu, neměnné společnosti, která se na věčnost řídí stejnými principy a zákony.

¹² *21.11.1694 - †30.5.1778, vlastním jménem François Marie Arouet. Za své protiteologické a protikatolické spisy byl několikrát uvězněn. Nejprve požadoval reformy absolutismu, byl to zastánce osvícenského absolutismu, a teprve koncem života se přikláněl k republice. Ve svém nejrozsáhlejším díle *Pojednání o mravech a duchu národů* zavedl pojem *filozofie dějin* a její obor.

¹³ *5.10.1713 - †31.7.1784. Byl redaktorem Encyklopedie.

¹⁴ *28.6.1712 - †2.7.1778.

V této době také začala roku 1789 Velká francouzská revoluce, v té mimo jiné dochází k vytvoření pojmu komunismu, ale především k začátku konce absolutismu a nástupu občanství, k ustanovení lidí jako politické síly. Zároveň v této době dojde i k prvnímu reálnému pokusu uvést ideální společnost v každodenní život. Po pádu jakobínské diktatury¹⁵, se François Noël Gracchus Babeuf¹⁶ a jeho Spiknutí rovných¹⁷ pokusilo prosadit utopický ideál komunistické společnosti.

Prvním spisem 19. století je román Johanna Gottlieba Fichteho¹⁸ *Uzavřený obchodní stát* (*Der geschlossene Handelsstaat – 1800*). Tímto spisem jako první na německé půdě dospívá k myšlence socialistického uspořádání státu. Hlavní myšlenkou i zde zůstává právo spravedlivého rozdělování vlastnictví a to jedním, prací. Praktický činný vztah ke světu považoval za prvotní vůči teoretickému. Člověk přichází na svět bez jakéhokoliv vlastnictví. Má ale schopnost jej získávat prací. V jeho životě dochází ke kontrole udělování práce, majetku a dovozu s vývozem, proto svůj spis nazývá právě *Uzavřený obchodní stát*.

Vycházel z toho, že nikoli substance ale vědomí musí být principem, z něhož má být vyvozen celý svět. Vědomí není danost nýbrž úkol, jeho evidence není dána percepcí nýbrž činem. Realitu považoval za produkt aktivního já, rozlišoval *individuální "já"* od *"já" absolutního*. Svět je pak tvořen činností tohoto *"já"*, kde *individuální "já"* má koincidovat s *"já" absolutním*. Později však Fichte přemění *absolutní "já"* za boha a *individuální "já"* se stává pouze jeho obrazem.

Nakonec dochází k vystřízlivění víry v rozum a přichází Francouz Saint-Simon¹⁹, a Angličan Owen. Claude Henri Rouvroy Saint-Simon, francouzský utopický socialista, vnuk Louise Saint-Simona. Společenský vývoj pokládal za přísně determinovaný a jeho hnací sílu viděl v pokroku vědy, morálky a náboženství. Podle Saint-Simona vznikne

¹⁵ Ta začala 2. června 1793 po pádu Girondistů. V čele této jakobínské diktatury stál Maxmilián Robespierre a za jejího krátkého ročního trvání skončilo svůj život pod guillotinou přes 30 000 obyvatel. Nakonec byl Robespierre 27. července 1794 zatčen a popraven.

¹⁶ *23.11.1760 - †28.5.1797. Babeuf vyšel především z idejí právě J. J. Rousseaua a G. B. Mablyho

¹⁷ *Conspiration des égaux* - lidové hnutí ve Francii v letech 1795-1796, jehož cílem bylo povstáním uskutečnit revoluční diktaturu chudiny. Ta by veškeré bohatství společnosti rozdělila rovným dílem mezi občany. Spiknutí rovných bylo prozrazeno a F. N. G. Babeuf popraven.

¹⁸ *19.5.1762 - †29.1.1814. Na obhajobu francouzské buržoazní revoluce vydal spis *O svobodě myšlení*. Úkolem filozofie je podle Fichteho tvořit základ všech věd, být *vědoslovím* (*Wissenschaftslehre*).

¹⁹ Claude Henri Rouvroy, *17.10.1760 - †19.5.1825

nový společenský řád, v němž zůstane zachováno soukromé vlastnictví, a politika, která splyne s ekonomikou, bude vše plánovitě organizovat. Společnost je rozdělena na dvě skupiny - vědce a průmyslníky, kde průmyslníci jsou nositeli pokroku, kdežto vědci řídí výrobu vědeckými objevy a pokrokem. Průmyslníci jsou nejenom dělníci a rolníci, bankéři a továrníci, ale i umělci. Před těmi stojí nový úkol - zbavit průmyslový společenský život protikladů. Jeho pokračovatelé přeměnili jeho učení v náboženskou sektu. V roce 1803 vycházejí jeho *Ženevské listy*. „*Tvrdí, že společnost je výslednicí dvou antagonistických sil: setrvačnosti a změny. V průběhu dějin se střídají „organická” období a období „kritická”. Průmyslová společnost, která následuje po společnosti teologické a vojenské, musí ukončit období revoluční krize, kterou Francie právě poznala.*”²⁰

Robert Owen se narodil 14.5.1771 a zemřel 17.11.1858. Je utopickým socialistou. Od dětství pracoval jako obchodní příručí, v 19 letech začal podnikat. O 20 let později (v roce 1810) patřil k nejbohatším textilním továrníkům v Anglii. Jako bohatý průmyslník se mohl na rozdíl od mnoha jiných pokusit aplikovat své sociální teorie v praxi. Na rozdíl od svých součastníků viděl v průmyslové revoluci možnost uplatnit „v dosavadním chaosu nějaký řád“. Nejprve se snažil přesvědčit o reformě anglický parlament, nakonec roku 1824 dokonce odejel do severní Ameriky. Roku 1825 zakoupil půdu ve státě Indiana a se svými kolegy tam vybudoval osadu Nová Harmonie. Jeho sociální experiment založený na bezpečném (poukázkovém) způsobu hospodaření se nezdařil. Projekt byl po čtyřech letech pro neúspěch zrušen. Owen tvrdil, že v cestě společenské reformy stojí: soukromé vlastnictví, náboženství a současná forma manželství. Také ovšem věděl, že bude, i přesto, že byl do té doby velmi obdivován, napaden v momentě, kdy se proti těmto třem věcem veřejně postaví. Owen při tom přišel o většinu svého majetku a proto se roku 1828 vrátil do Anglie. O rok později, tedy roku 1829, se začal věnovat publicistické a organizátorské činnosti. Budoucí tzv. "racionální společnost" si představoval jako federaci samosprávných občin a družstevních zemědělských a průmyslových podniků, kde by každý pracoval podle svých schopností a dostával produkty podle svých potřeb. Odmítal revoluci, třídní boj a samostatné politické a odborové akce proletariátu. Jeho učení (owenismus) bylo typickým projevem utopického socialismu 1. poloviny 19.století. Hlavní práce na toto téma byli spisy *Nový*

²⁰ Filosofický slovník, str. 264

názor na společnost (A New view of society, London 1812-1813) a Kniha o novém mravním světě (The Book of the New Moral World, London 1842).

Všichni utopisté této doby se domnívali, že nová společnost a její reforma postupně uzrají ze společnosti staré. A to revolucí či celkovou politickou změnou. Zakládají celou řadu obcí. Ty jsou ovšem založeny pouze na etickém základě.

Zakončením vývoje této doby byl Manifest Komunistické strany. „*The polemics of Marx and Engels have resulted in the term „utopian“ becoming used, both within Marxism and without, for socialism which appeals to reason, to justice, to the will of man to remedy the maladjustments of society, instead of his merely acquiring an active awareness of what is „dialectically“ brewing in the bomb of industrialism. All voluntaristic socialism is rated „utopian“²¹.*“

Vývoj utopií je jasně dán i přesto, že je v průběhu doby stále znovu obohacován o nové prvky a doplňován o nové objevy vědy. Ideje utopií jsou vždy uzpůsobeny soudobé společnosti a zůstávají i nadále pouhým „nemístem“. K zásadním zlomům ve vývoji utopií dochází vždy především s novou silnou kritikou, která je obrazem nesouhlasu společnosti, a především nesouhlasu autora k fungování světa jako takového.

²¹ Martin Buber: Paths in Utopia, str. 10

4. DANTE ALIGHIERI

V době kdy se tento autor narodil vrcholí po desetiletích boj o moc mezi papežem a císařem. Celá Evropa byla v té době ovlivněna myšlenkou jediné říše s intenzitou se kterou se v Evropě nesetkáme až do nástupu říše německé ve dvacátém století. Dante sám vychází z myšlenek Vergilia a Ovidia. Idea jednotného světa se vrací hlavně s nástupem křesťanství. Onen boj o moc mezi papežem a císařem vrcholí vydáním konkordátu wormského roku 1122. Konečným řešením té doby měla být Bulla Unam sanctum vydaná papežem Bonifácem VIII, kde sám sebe prohlašuje papežem a císařem. Nároku papeže na světskou moc a celé této problematice se Dante věnuje a polemizuje s ní v knize III.

Dante Alighieri se narodil roku 1265 ve Florencii. Studoval scholastickou filosofii v Bologni a Paříži. Vychází hlavně z Tomáše Akvinského. Z politických důvodů, kvůli svému boji proti církvi, byl nakonec vypovězen z rodného města a po zbytek života byl nucen vést nestálý život poutníka. Své dílo *O jediné vládě* píše Alighieri kolem roku 1317, tedy ve stejné době ve které píše i svůj nejnámější román – *Božskou Komedii*. V posledních letech svého života našel konečně klid v Ravenně a zde i roku 1321 umírá. Papežský legát kardinál Bertrand del Poggetto dal krátce spálit jeho dílo a byl ohrožen dokonce autorův hrob.

Dante psal *O jediné vládě* latinsky, původní název zní *Monarchia*, v textu ale zmiňuje „*monarchii mundi*“. Vládu nad světem, neboli *O jediné vládě*. Za onen svět je v době Alighieriho považována pouze Evropa a část Asie.

Dalo by se namítnout, že v rámci tématu utopií není tento spis důležitý. Nebo že dokonce není ani utopií. *O jediné vládě* není v pravém slova smyslu utopií tak, jak ji pojímáme dnes, není tedy oním neexistujícím místem, jak ji o pár set let později zavádí More. Ale právě proto, že klasické pojetí nebylo v době Danteho ještě ustálené v našem významu, rozhodla jsem se tento spis do práce zařadit. Je utopií ve smyslu jak byla pojímána některými předchůdci antiky, je představou a autorovou vizí o jednotné společnosti řízené jednotlivcem. Protože vývoj utopií a představa ucelené a jednotné společnosti po dlouhá století vycházela především z křesťanské, církevní, představy a nebyla v této době ještě myšlena jako „nemísto“, uvádím Danteho spis hlavně proto, že se celé postavilo proti této dlouhodobé představě. Je, podle mého názoru, oním

důležitým zlomem scholastického středověku, který později dovedl vývoj utopií k Moreovi.

O JEDINÉ VLÁDĚ

Autorův spis je rozdělen do tří základních knih:

1. kniha se zabývá otázkou zda je monarchie nezbytně zapotřebí
2. zda si právem přisvojil národ římský úřad monarchy²²
3. a nakonec, zda je monarchovo oprávnění k moci závislé bezprostředně na Bohu.

Knih I.

Cílem je zkoumat, zda existuje společný cíl snažení všeho lidstva – „*cíl k němuž věčný Bůh svým tvůrčím projevem „vede“ lidské pokolení jako celek. Není totiž konečným cílem v záměru stvořitelově, pokud je stvořitelem, nějaká stvořená bytost sama, nýbrž její vlastní činnost.*“²³ Byli jsme tudíž stvořeni ne proto, abychom byli, ale proto, abychom konali, tvořili. Abychom mohli být činní. Člověk náleží bytí vnímajíc svým možnostním rozumem (intellectus possibilis) s možnostmi zdokonalení, stejně jako ochabnutí.²⁴

„*Vlastním úkolem lidského pokolení jako celku je tedy uskutečňovat celou způsobilost možnostního rozumu, k teoretickému pozorování a následnému praktickému jednání.*“²⁵ A protože podle Danta to, co platí o části, platí o celku a jednotlivec zraje rozumově v klidu, je tedy i celku zapotřebí míru k dosažení věčné blaženosti. „*A tím jsme i shlédli nejprůměrnější prostředek, jímž lze jíti k tomu, k čemu – jakožto ke konečnému cíli – všechna naše díla směřují: jest jím všeobecný mír a ten se staniž východiskem dalších našich závěrů.*“²⁶

K tomu dochází Alighieri nejenom ze svých vlastních úvah, ale i odvozením z Bible a Boha.

²² Zde vidíme souvislost se srovnáním idejí utopií (viz. Kap.), kde jedním ze základních srovnávacích prvků, je náboženství. Proto, že se Dante nezabývá vymyšlením vlastního státu, ale kritikou států současných, je zde náboženstvím pochopitelně křesťanství, v jeho době tedy katolictví. Dante neukazuje svoji utopii tvorbou zcela nového státu, nýbrž kritikou států jeho doby s předkládanou představou zlepšení a tudíž co nejvíce se přiblížit utopii, kterou navrhuje. Stejně tak postupuje ve svém díle *Vladař* i Machiavelli.

²³ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 45

²⁴ Proti intellectus possibilis stojí vyrovnaný rozum vyšších bytostí, Boha a andělů, intellectus agens

²⁵ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 48

²⁶ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 49

Po tom, co tedy dospěl autor k závěru nutnosti obecného míru, uvádí několik důkazů o nutnosti časté monarchie, neboli císařství, k dosažení obecného míru:

1. První z nich vychází z Aristotelovi Politiky²⁷: „*Tedy jedna věc musí nutně vládnout a řídit ostatní.*“ Další důkaz toho, co tvrdí Aristoteles, vidí i v obrazu Boha – Otce, tedy rodině řízené otcem, tak jak už to tvrdil konec konců i Homér²⁸. Dále vesnici řízené jednou osobou, město, i království. Z toho nutnost císařství jako vhodného uspořádání státu. Dante stejně jako Aristoteles²⁹ viděl uspořádání státu ve formě tyranis, oligarchie, či demokracie za pokřivené. Ve stejném duchu se nese i sdělení Ježíšovo: „*Každé království vnitřně rozdělené pustne a dům za domem padá.*“³⁰

Z předchozího tedy plyne, že „*musí býti jediné něco, co řadí nebo řídí, a to se má zvát monarchou nebo císařem. A tak je zřejmé, že k tomu, aby světu bylo dobře, jest zapotřebí monarchie, čili císařství.*“³¹

2. Stejně tak veškerý řád je uskupen k vyššímu, a ne naopak.

3. Svět jako souhrn odpovídá vesmíru, stejně tak i naopak, podle nejvyššího principu tedy musí svět jako souhrn odpovídat Bohu „jako nejvyššímu vládci, Monarchovi vesmíru, z toho plyne, že monarchie je světu nezbytně zapotřebí, aby mu bylo dobře.“³²

4. „*Bůh stvořil člověka k obrazu svému.*“³³ Záměrem Boha je, aby se všechno stvořené podobalo Bohu do té míry, kolik je v jeho vlastní přirozenosti. Tudíž se lidstvo připodobňuje Bohu nejvíce, když je nejvíce jednotné, tedy „*když se jako celek sjednotí v jediném.*“³⁴ A to především když jedinec i lidstvo podléhá jednomu vládci stejně, jako vesmír, jako celek, podléhá jedinému Bohu.

5. Stejně jako se synovi nejlépe kráčí ve stopách svého dokonalého otce, tak se lidstvu, vzhledem k tomu, že je pokolením nebes, nejlépe kráčí ve stopách nebes. To je řízeno a pohybováno 1. hybatelem, je tedy lidstvu nejlépe, je-li řízeno jediným

²⁷ Aristoteles: Politika I, 5 1254a 28

²⁸ Homér, Odyssea IX, 114

²⁹ Aristoteles: Politika III, 7 1279b 4

³⁰ Bible, Lk 11, 17

³¹ Dante Alighieri: O jediné vládě, str 51

³² Dante Alighieri: O jediné vládě, str 53

³³ Bible, Gn 1, 27

³⁴ Dante Alighieri: O jediné vládě, str 54

principem (hybatelem) a jediným zákonem (pohybem).³⁵ Monarchie je tedy jediná možnost vlády.

6. „*A kdekoli může býti spor, tam musí být i soud.*“³⁶ Ten ovšem může vzniknout i mezi dvěma sobě rovnými soudci, vždy je pak potřeba někoho třetího, který bude nad nimi, aby je mohl rozsoudit. Ten ovšem pokud znova bude mít někoho rovného, byl by zase zapotřebí někdo třetí k rozsouzení a tak znovu.³⁷ K dosažení nejvyšší spravedlnosti je zapotřebí jediného svrchovaného vládce.

7. Jak uvádí Aristoteles: „*spravedlnosti se nejvíce protiví žádostivost*“³⁸. Pokud se odstraní, nezbyvá spravedlnosti nic protivného.³⁹ K tomu Dante dodává: „*Kde však není čeho si přát, tam je nemožné, aby byla žádostivost.*“⁴⁰ Pokud je monarcha už pánem všeho a má vše, nemá si dále co přát a jedině tehdy může být i veskrze spravedlivý a neúplatný. Stejně tak jako žádostivost spravedlnost oslabuje, tak ji láska umocňuje, hlídá totiž Boha a dobro v člověku. Největším dobrem člověka je, jak bylo vysvětleno výše, dosažení míru, spravedlnosti.

8. Stejně tak může být lidstvo svobodno jen pod jedním vládcem, který je zde pouze pro lidi, napravuje křivé ústavy, dovoluje být lidem nejvíce „pro sebe“, svobodnými.

9. K vládnutí je určen ten, kdo k tomu má nejvíce předpokladů. Ten, kdo má nejmocněji soudnost a spravedlnost, protože „*tyto dvě věci zcela nejpředněji sluší zákonodárci a vykonavatelům zákona.*“⁴¹

10. „*A co může býti vykonáno jedním jest lépe, aby bylo vykonáno jedním, nežli větším počtem.*“⁴² Je zbytečné, aby dva dělali to samé znovu. A vše zbytečné se protiví Bohu a přírodě, vše, co se protiví Bohu a přírodě je špatné. Vždyť i Mojžíš vybral vůdce nad národy, aby on sám se mohl věnovat věcem důležitým a obecnějším⁴³. Stejně tak má monarcha o kterém mluví Dante ponechat místní spory vládcům, protože ten zná lépe tamní zvyky a sám se věnovat usměrňování zákonů.

³⁵ Dante Alighieri: O jediné vládě, str 54-55

³⁶ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 56

³⁷ Podobnost Aristoteles: Metafysika XI (XII) 10, 1076a 3: „Nedobrá vláda jest mnohých – jen jeden vladařem budí!“

³⁸ Aristoteles: Etika Nikomachova V, 2 1129a 32

³⁹ Aristoteles: Rétorika I, 1 1354a 31

⁴⁰ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 60

⁴¹ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 67

⁴² idib.

⁴³ Bible, II. Mj 18, 25n.

11. Z Aristotelových Kategorií⁴⁴ Dante vyvozuje, že být jedno je kořenem být dobrem. Co tedy chce zůstat dobrem, musí zůstat jedním. „*Svornost pak jako jednota vůlí je dobrem.*“⁴⁵ Je tedy nutná svornost jako jednota vůlí. A ty nemohou být jednotné pokud není jedné, která by usměřňovala ty ostatní.

12. „*Nikdy nebylo na světě takového míru jako za vlády císaře Augustina.*“⁴⁶ To, jak Dante tvrdí, potvrzují nejen všichni dějepisci, ale i apoštol Lukáš ve svém vyprávění o Kristu.⁴⁷

Knih II. (zda si právem přisvojil národ římský úřad monarchy)

„*To lze dokázati především takto: nejurozenějšímu národu náleží, aby měl přednost před všemi jinými, římský národ byl nejurozenější: tudíž mu náleží, aby měl přednost přede všemi ostatními.*“⁴⁸

Předními jsou pak lidé urození, urození podle svých předků a urození sami ze sebe, šlechtinou duší. Přednost je odměnou zdatnosti, a odměny je třeba odměňovat podle zásluh.⁴⁹ Nejurozenějšímu náleží největší zásluhy.

Urozenost národa římského Dante dokládá už od nejurozenějšího Aenea.⁵⁰ To, že je římský národ vyvolen a nejurozenější i v očích Boha pak dokládá na několika skutečnostech a „zázracích“ z římské mytologie a historie.⁵¹

Dobro státu spočívá na jeho právu, a to jak na věcném tak na poměru člověka k člověku. Jak bylo řečeno výše, konečným cílem každé společnosti je dosáhnout obecného dobra, proto i konečným cílem práva musí být dosáhnout tohoto cíle. Pokud se právo nestará o blaho všech jednotlivců, stává se právem pouze podle jména, ne právem opravdovým. Dante dokládá na stranách 90 až 94⁵², že tak národ římský žil své právo. „*Národ římský byl k vládě určen od přírody.*“⁵³ Zde Dante vychází opět z Aristotela⁵⁴,

⁴⁴ Aristoteles, Kat XII, 14b 10n.

⁴⁵ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 71

⁴⁶ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 73

⁴⁷ Bible, Lk 2, 1 a 2, 14, také Ž 132 (133), 1

⁴⁸ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 80

⁴⁹ „Neboť jakým soudem soudíte, takovým budete souzeni a jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám.“ Bible, Mt 7, 1

⁵⁰ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 81-85

⁵¹ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 85-88

⁵² Dante Alighieri: O jediné vládě

⁵³ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 97

⁵⁴ Aristoteles: Fysika II, 2 194a 28

příroda vždy jedná pro nějaký cíl, a nemůže dosáhnout Božího záměru skrz jednotlivce, ale pouze skrze mnohé. Každý jednatel má totiž jiné přednosti. Stejně tak jednotlivé národy se hodí každý pro něco jiného, zemědělství, chov a vládnutí. Že je to právě národ římský dokázal Dante v kapitolách 1 až 6 (viz výše), ale pro jistotu uvádí další důkazy odvozené od Vergilia.⁵⁵

V další části dokazuje Dante, že byl národ římský vybrán i Bohem, a že jako jediný se přiblížil Božímu plánu. Dokazuje⁵⁶, že Bůh sám vyjevil, že národ římský byl vybrán k dosažení konečného cíle.

Boží úrdek ve věcech je dvojitý, zřejmý a utajený. Ke zřejmému se dá dojít buďto rozumem anebo vírou. Pokud k Božímu úradku nelze dojít ani jedním, je utajený. Ten může být vyjeven pouze zvláštní milostí od Boha.

- Prostým zjevením, samovolně od Boha (výslovně nebo náznakově), anebo modlitbou.
- Zprostředkovaným zjevením losem, nebo zápasem. Zápasem dvou sil anebo mnohých.

Protože Bůh nemá rád spory, řeší větší důležitější spory první. Proto vládu nad světem rozhodl on sám. Na dalších stranách uvádí Dante výčet králů, kteří neuspěli v závodě o nadvládu světa.⁵⁷ Římané naopak si ji vybojovali a to z prozřetelnosti Boží.

Sám Kristus, jako Boží Syn, se nenarodil do jiné doby, ale do doby císaře Augustina a nechal se zapsat. I on tedy následoval příkazu císaře. „*Tudíž Kristus činem přisvědčil, že příkaz císaře, zastávajícího moc římskou, byl spravedlivý*“.⁵⁸

Stejně tak na konci svého života přijal soud od římského soudce. Tudíž Ježíš Kristus, Syn Boží, schválil římské císařství na obojí hranici svého života.

Kniha III.

V další části svého spisu dokládá, proč papež není nadřazen císaři, ale naopak. Odvolává se proti dekretalistům⁵⁹ a dobře si uvědomuje, že první dva spisy mohou vzbudit odpor pouze u odpůrců císařství, kdežto třetí část vzbudí odpor církve.

⁵⁵ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 98-99

⁵⁶ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 100-114

⁵⁷ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 104-106

⁵⁸ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 117

⁵⁹ dekretály = buly, dogmata

Ta se odvolává na Písmo, kde je řečeno⁶⁰, že byly stvořeny dvě světla, ty symbolizují vládu papeže a vládu císaře. Světlo měsíce – císařství – pak, aby svítilo závisí na světle slunce – církve.⁶¹

To Dante odmítl, stejně jako církev se i on odvolal na Písmo svaté.⁶² Neboť je v Bibli napsáno, že Bůh nejprve stvořil obě tělesa, aby oddělovala den od noci a teprve potom stvořil člověka. „*Zdálo by se, že Bůh užil zvráceného pořádku, stvořiv dříve případy než vlastního nositele: a to tvrditi o Bohu je nesmyslné...*“⁶³

Světlo, které vládá přijímá od církve, je pouze světlem milosti, které jí dává Bůh, ne však oprávnění nebo schopnost. I z logiky vyplývá, že církev se mylí, když vloží do predikátu světlo, které v konkluzi zamění za oprávnění.

Nelze zaměňovat moc náměstka Božího za cokoli jiného. Papež není následníkem Krista, ale Petra. „*Dám ti klíče království nebeského, a co odmítneš na zemi, bude odmítnuto v nebi, a co přijmeš na zemi, bude přijato v nebi.*“⁶⁴ Pod pojmem vše nevidí Dante obecné vše, pak by mohl rozvázat (odmítnout) i svátost manželství a to není možné. Věta se dá tedy chápat a brát pouze jako celek, navazuje na předání klíčů království nebeského. Vše je tedy pouze to, co úzce souvisí s tímto úřadem.

Stejně tak dokládá, že rozumět Lk 22, 38 jako počtu vlád není možné, protože se v předcházejícím textu⁶⁵, vůbec vládnutí nezmiňuje. Je to pouhý počet mečů, které u sebe apoštolové měli. Předvídal jen své utrpení a jejich pronásledování.

„*Vyložili a rozebrali jsme tedy jejich důkazy, které byly opřeny o výroky božské; zbývá nyní vyložiti a rozebrati ty, již se opírají o římské dějiny a o lidský rozum.*“⁶⁶

Císař Konstantin, když byl očištěn od malomocenství papežem Silvestrem, daroval sídlo císařství, Řím, církvi spolu s dalšími důstojenstvími. Z toho církev vyvozuje, že jmenování císaře a císařství římské je od církve. Protože ovšem, „*trhati císařství je proti úřední povinnosti, uložené císaři, protože jeho úřední povinností je držeti lidské pokolení*

⁶⁰ Bible, Gn 1, 16

⁶¹ Toto učení prosadil Řehoř VII. Byl zvolen r. 1073 a na papežský stolec se tak dostala osobnost neústupně prosazující nároky církve na světskou moc. Jeho spor s Jindřichem IV. vešel později do dějin znám jako Boj o investituru. (Beneš, Zdeněk: Dějiny středověku, str. 92)

⁶² Bible, Gn 1, 14nn a Gn 1,27

⁶³ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 132

⁶⁴ Bible, Mt 16, 19

⁶⁵ Bible, Lk 22, 31-38

⁶⁶ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 146

v *podrobenosti jedinému chtění a jedinému zakazování*“,⁶⁷ (jak bylo vyloženo výše) nebyl císař Konstantin oprávněn císařství předat pod vládu papeže, a ten nebyl oprávněn to přijmout.

Stejně jako je církev založena na Ježíši Kristu, ve skále, na které je postavena, tak císařství má svůj základ v lidském právu. Proti tomuto by pak bylo, kdyby císařství samo sebe ničilo, trhalo. Císař Konstantin pak tedy jednal protiprávně. Církev pak byla jasně nezpůsobilá tento dar přijmout pro výslovný zákaz v Písmu Svatém.⁶⁸

Mimo to říkají, že papež Hadrián zavolal sobě a církvi na pomoc Karla Velikého⁶⁹, a ten, že přijal důstojenství císaře od církve.⁷⁰ „*A k vyvrácení toho tvrdím, že neříkají nic platného: uchvácení práva totiž práva nečiní. Neboť v opačném případě by se dalo dokázat, že moc církve závisí na císaři, když zase papeže Lva znovu dosadil Ota a Benedikta nejen sesadil, nýbrž i odvedl do Saska do vyhnanství.*“⁷¹

A konečně uvádí církev rozumový doklad, podle Danta, na právo církve k vládě, kde vycházejí z Aristotelovi Metafysiky: „*Všechno, co je jednoho rodu, dá se uvést na jedno, což je měřítkem všeho v onom druhu obsaženého.*“⁷² Z toho vyvozují, že všichni lidé musí být uvedeni v jedno, císař i papež. Dante ale dokládá, že „*býti člověkem*“ není to samé jako „*býti papežem*“ nebo „*býti císařem*“. Býti člověkem se totiž děje skrze podstatu, kdežto býti císařem, nebo papežem se děje skrze vztah. A protože oba pojmy obsahují něco jiného, nelze je sloučit v jednu osobu, jen v jeden pojem = kategorii, relaci.

Posledním důvodem, který Dante uvádí, na obranu císařství proti podřazenosti církvi je historický. Císařství tu bylo dlouho před tím než byla ustanovena církev. „*Jestliže má něco svou plnou sílu, i když něco jiného buď vůbec není nebo nepůsobí, nemůže druhé býti příčinou prvního.*“⁷³

⁶⁷ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 147

⁶⁸ Bible, Mt 10, 9nn. „*Neberte od nikoho zlato, stříbro ani měďáky do opasků; ..*“

⁶⁹ Karel Veliký byl r. 800 korunován za císaře římského papežem Lvem III.

⁷⁰ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 150-151

⁷¹ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 151

⁷² Aristoteles, Met IX (X), 1 1052b 18

⁷³ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 155

Na závěr důkazů neoprávněnosti církve k vládnutí Dante dodává, že i sám Kristus, jehož život, skutky a výroky jsou tvarem církve, řekl: „*Království mé není z tohoto světa.*“⁷⁴

V posledním oddílu knihy se autor věnuje důkazu, že oprávnění císaře k vládě pochází přímo od Boha jako vládce vesmíru.

*„K pochopení tohoto tedy si uvědomme, že ze jsoucna jediný člověk zaujímá střed mezi jsoucnými pomíjejícími a nepomíjejícími. Jako takový má něco z povah obou těchto krajností. A poněvadž každá přirozená povaha je řízena k nějakému cíli, plyne odtud, že i cíl člověkův je dvojitý: aby totiž byl řízen k dvěma krajnostem.“*⁷⁵

K těm pak lze dojít jen dvěma různými prostředky, k blaženosti pomíjivé – ctností, lze dojít poučením z filosofie a k blaženosti nepomíjivé – duchovní, lze dojít skrze víru, naději a lásku.

*„A proto bylo člověku zapotřebí dvojího usměrňovatele podle dvojího cíle: jedním je papež, který má podle zjevených pravd dovésti lidské pokolení k životu věčnému a druhým je císař, který má podle pouček filosofie řídit lidské pokolení k blaženosti časné.“*⁷⁶

⁷⁴ Bible, J 18, 36

⁷⁵ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 162

⁷⁶ Dante Alighieri: O jediné vládě, str. 163-164

5. UTOPIE 16. A 17. STOLETÍ

Toto období patří z hlediska utopií k nejneproduktivnějšímu. Ve stejné době i, jak jsem zmiňovala v kap. 2., vznikl pojem utopie v tom smyslu, jak ho pojmáme dnes. Je tedy dobou nejznámějšího představitele Thomase Morea a jeho mnohých následovníků. Utopie ve své historii zažila první velký rozkvět. Od této doby se také dělí utopie na jednotlivé typy (kap. 6.) a dochází k jejich různému náhledu (kap. 7).

5.1. Thomas More

Anglie počátku 16. století, kdy byl More na vrcholu svých sil, je země plná protikladů a změn. Vznikají manufaktury a rodí se průmysl, postupně dochází ke zrušení nevolnictví. Důraz je stále více kladen jen na zisk. Nejvýnosnějším artiklem se stala vlna, a proto dochází k vyhánění rolníků, ničení vesnic a oplocování pozemků. V první knize své *Utopie* More popisuje pochmurný obraz Anglie, v souvislosti s chovem ovcí. More tyto lidi, kteří byli vyhnáni ze svých domovů popisuje jako novou třídu vyděděnců společnosti, kterým nezbyvá nic jiného, „než aby kradli a dávali se věšet“⁷⁷.

Nejenom pozorováním této situace dospěl nakonec k názoru, že společensko-ekonomickou situaci v Anglii nevyřeší pouze přísnější tresty, které byly zaváděny. Vysoká kriminalita byla způsobena hladem a bídou, ale je potřeba celková reforma. Stejně jako mnoho jiných filosofů nejenom po něm nakonec ústy svého vypravěče dochází k přesvědčení, že kořen společenského zla spočívá v soukromém vlastnictví, které je soustředěno v rukou několika málo. Bohužel ani zakladatel pojmu utopie nemá řešení aplikovatelné na soudobou Anglii, pouze vytváří ideál, který neexistuje.

„The most famous English martyr in the 16th century was St. Thomas More, the universally admired humanist, lawyer, Lord Chancellor, and scholar probably second only to Erasmus; he had written the famous *Utopia*.“⁷⁸

„*Thomas More se narodil v Londýně, ve městě bohatých obchodníků, dovedných řemeslníků a odvážných námořníků pravděpodobně 6. února 1478. (Toto datum se*

⁷⁷ Thomas More: *Utopie*, str. 37

⁷⁸ „Nejznámějším anglickým mučedníkem 16. století byl sv. Thomas More, obecně obdivovaný (uznávaný) humanista, právník, Lord Kancelář, a ... ; napsal známý román *Utopie*. (přejato z <http://www.nypl.org>)

*tradičně uvádí ještě dnes, ačkoliv nejnovější historický výzkum považuje za správnější údaj 6. února 1477).*⁷⁹

Již v útlém věku psal, četl a mluvil latinsky. Na prosbu svého otce se stal pážetem na dvoře kardinála Mortona, canteburského arcibiskupa. Ten přesvědčil otce, aby čtrnáctiletého Morea poslal studovat do Oxfordu. Ten se později stal centrem anglických humanistů. Otec ovšem neschvaloval synovi sklony k literatuře a roku 1494 ho povolal zpět do Londýna. Po absolvování sedmiletého právnického cyklu na New Inn, se stal Thomas Místrem Morem a členem advokátní rady.

V Londýně se také roku 1499 potkal s proslulým humanistou Erasmem Rotterdamským. V letech 1501-1505 vedl More napůl světský a napůl církevní život.

Roku 1504 ho londýnští kupci zvolili do parlamentu. V době, kdy mladý Thomas More vstoupil do Dolní sněmovny se Anglie začala zotavovat ze staletí dynastických bojů o trůn. Na trůn usedl nový panovník Jindřich VII. Tomu se postavil na odpor, když se Jindřich snažil vyhlásit nové daně. Musel proto z Londýna utéct a zůstat mimo něj až do roku 1509. V této době vznikají i jeho první raná díla.⁸⁰

Stejný rok, který nastoupil do Sněmovny se More i oženil s nejstarší dcerou z rodiny Coltů v Essexu. Z tohoto manželství se narodily tři dcery a jeden syn.

Králova smrt a nástup jeho syna Jindřicha VIII. dovolily Morovi vrátit se do Londýna a pokračovat v advokátní praxi.

Jak je řečeno později v první kapitole *Utopie*, je její obsah psán po údajném setkání s mořeplavcem Rafaelem Hythlodaiem. Tuto knihu napsal More roku 1515 v Antverpách, kam odjel ze státní návštěvy Holandska, kde zastupoval Anglii v jednáních o dovozech vlny. „V září 1516 zaslal rukopis knihy Erasmovi do Lovaně, kde ještě téhož roku vyšel latinsky v Martensově tiskárně pod názvem *Knížka vpravdě zlatá a stejně užitečná jako zábavná o nejlepším stavu státu a o novém ostrově Utopii*.“⁸¹

Je jasné, že se More snažil vydat co nejdříve po Erasmově *Chvále bláznovství*, aby s touto knihou mohla kontrastovat. Jeho kniha dozrávala po dlouhá léta a rozhovor s humanisty v Antverpách byl posledním impulsem.

⁷⁹ Thomas More: *Utopie*, str. 121

⁸⁰ Život a spisy Pica della Girandoly, Život Richarda III. a část Epigramů.

⁸¹ Thomas More: *Utopie*, str. 124

„O mimořádném úspěchu knihy, kterou nadšeně přivítali Budé, Erasmus a další evropští humanisté, svědčí skutečnost, že byla během čtyř let osmkrát vydána v šesti evropských městech. Po vytištění v Lovani následovala v rychlém sledu další vydání v Paříži (1517), Basileji (1518) a v letech 1519-20 ve Florencii, Benátkách a Vídni. První anglické vydání *Utopie* vyšlo až roku 1551, dlouho po Morově smrti.“⁸²

6. července 1535 skončil More svůj život na popravišti za odepření poslušnosti panovníkovi. Odmítl jako jeden ze dvou⁸³ podepsat proslulý Akt o nástupnictví dětí Jindřicha VIII a jeho dvorní dámy Anny Boleynové.

Kniha První : Řeč znamenitého Rafaela Hythlodaia o nejlepším stavu státu.

V této knize jde především o rozmluvu Thomase Morea s lodníkem, mořeplavcem a objevitelem Rafaelem, který se plavil s objevitelem Vasco de Gammou do jižní Ameriky. Rafael se zde rozhodl zůstat a poznávat další krajiny a státy v okolí. Navštěvoval mnoho nepoznaných krajin. „Bylo by dlouhé vykládat a také to není cílem tohoto spisu, co na každém místě Rafael spatřil.“⁸⁴

Kniha první je tedy rozpravou především tří mužů, dvou výše zmíněných, Thomase Morea a Rafaela Hythlodaia, a Petra Aegidia, který je oba seznámil v Antverpách⁸⁵. Vzájemnou rozmluvou pak řeší problémy soudobého světa. Otázky týkající se množství zlodějů, vydržování vojska šlechtou v době míru a jeho následnou zahálkou, zkaženost, a všeobecná touha tehdejších panovníků pouze získávat nové území a neřídít se Platónovým uspořádáním⁸⁶. A to především vzpomínkami na rozmluvu uskutečněnou s jinými osobami.

Těmito rozborů věcí panujících dochází nakonec Rafael právě k myšlence utopistického státu: „*mně se zdá, že všude tam, kde trvá soukromé vlastnictví a kde všichni všechno měří penězi, stěží může kdy nastat, aby byl stát zřízení spravedlivé a prospěšné. Ledaže bys myslil, že tam je zřízení spravedlivé, kde se právě nejlepších věcí dostává lidem nejhorším, nebo tam, že je šťastné, kde se úhrn statků rozděluje mezi*

⁸² Thomas More: *Utopie*, str. 125

⁸³ Druhým byl jeho přítel biskup Fischer.

⁸⁴ Thomas More: *Utopie*, str. 31

⁸⁵ Thomas More: *Utopie*, str. 28

⁸⁶ Platónovo uspořádání panovníků filosofů anebo alespoň filosofujících panovníků, Platón, Ústava

*nepatrný počet občanů a ti jsou vybaveni všestrannými výhodami, zatímco ostatní žijí v naprosté bídě.*⁸⁷

Stejně tak později dokládá: *„Kdo by nevěděl, že podvody, krádeže, loupeže, rvačky, zmatky, spory, vzpoury, vraždy, zrady a travičství, jež byly každodenními tresty spíše pokutovány než zbrzděny, odumírají spolu se zánikem peněz? A nadto, že i strach, obava, starosti, námahy, bdění zahynou v témž okamžiku jako peníze? Ba i sama chudoba, která samojediná, jak se zdálo, vždy postrádala peněz, rovněž vymizí úplným a všeobecným odstraněním peněz.*“⁸⁸

Utopie jsou řízeny malým počtem zákonů, ale přitom s maximálním účinkem a platností pro každého. Všichni mají ve všem dostatek, nebo dokonce nadbytek a je především hodnocena osobní zdatnost.⁸⁹ Sebevětší počet zákonů totiž nedokáže změnit něco tak základního jako je lidská povaha, žádostivost, závist, chamtivost, touha.

Hlavně pak a to především, místo aby se věnovali tomu, jak dobývat a tedy uspořádat státy okolní, věnují se pouze dokonalému uspořádání státu vlastního. Stejně tak se budou spíše zabývat jednotlivý úředníci svým povoláním, když nebudou se věnovat jen tomu, jak pokoutně ošidit stát pro své vlastní obohacení. Jejich velikost, nebo velikost jakéhokoli občana této polis pak nespočívá v majetku, v tom kolik toho kdo vlastní, ale v osobní zdatnosti jednotlivce. Čímž vlastně, hlavně, přispívají zase jen k velikosti státu.

Na podobné myšlenky Rafaelovy namítá More: *„Ale mně se naopak zdá, nikdy nelze příhodně žít tam, kde je vše společné. Kterak by totiž mohla postačit zásoba hmotných statků, jestliže se každý odtahuje od práce, když ho nijak nepobízí vyhlídka na vlastní zisk, a naopak spoléhání na cizí přičinlivost ho dělá lenivým?*“⁹⁰

Na to Rafael namítá, že to je pouze pro to, že si Thomas More nedokáže pouze dobře představit toto uspořádání: *„Ale kdybys byl býval se mnou v Utopii a viděl jejich mravy a zřízení na vlastní oči, jako jsem mohl já – žil jsem tam déle než pět let, a nikdy bych se odtamtud nebyl chtěl vrátit, leda abych onen Nový svět uvedl ve známost -, pak bys rovnou přiznal, že si nikde nespátril národ s tak správným zřízením jako tam.*“⁹¹

⁸⁷ Thomas More: Utopie, str. 53

⁸⁸ Thomas More: Utopie, str. 117

⁸⁹ Thomas More: Utopie, str. 53-54

⁹⁰ Thomas More: Utopie, str. 55

⁹¹ ibid.

Na to More odpovídá žádostí: „Nuže, milý Rafaele, snažně tě prosím a žádám, popiš nám ten ostrov, ale ne, prosím, stručně, nýbrž po pořádku nám vylož o jeho území, řekách, lidech, mravech, zřízeních, zákonech a vůbec o všem, co si můžeš myslit, že bychom toužili poznat – a vskutku toužíme poučit se o všem, co dosud neznáme.“⁹² O veškerém tomto zřízení pak vypráví kniha druhá.

Knihá druhá: O ostrově Utopii obecně

Pojednání této knihy se tedy nezabývá pouze uspořádáním, ale samozřejmě i velikostí, rozlohou ostrova a jeho geografickým uspořádáním. Jak je vysvětleno v kap. 6.1. a následujících. Umístění ideální společnosti, ideálně uspořádaného státu je stejně důležité jako samo uspořádání. I zde je tedy Utopie ostrovem, s velmi specifickým tvarem.

„Ostrov Utopijských v své střední části – tam je totiž nejširší – prostírá se na vzdálenost dvou set tisíc kroků⁹³. Ostatní plochy rozlehlého ostrova má šířku o nemnoho užší, jež se ponenáhlu zmenšuje na obou stranách směrem ke koncům. Obvod, jakoby narysovaný kružidlem v rozpětí pěti set tisíc kroků, dodává celému ostrovu podobu měsíčního srpku. Jeho růžky odděluje od sebe na vzdálenost přibližně jedenácti tisíc kroků moře, které zasahuje dovnitř a rozlévá se po nesmírné ploše na způsob rozlehlého jezera. Tím, že tuto zátoku ze značné části obklopuje země, chránící před větry, je její voda spíše stojatá než bouřlivá a téměř z celých útrob té země vytváří přístav, kterým všemi směry křižují lodi, k velikému užitku obyvatelstva.

Vstupní úžina je nebezpečná tu mělčinami, onde skalisky. V ní téměř uprostřed vyčnívá jakási skála, výjimečně neškodná; na ní vystavěli věž a mají ji osazenu posádkou; ostatní skály jsou skryté pod vodou a zákeřné.

Z druhé strany ostrova je dosti přístavů. Ale vstup na pevninu je tu všude chráněn, ať povahou krajiny, či umělým opevněním, že hrstka obránců může odrazit nesmírné zástupy útočníků.⁹⁴

V převážné části utopistické literatury je ideální stát umístěn právě na ostrov. A snad aby autor měl ulehčenu práci, nalézá se na takovém ostrově, který je už samotným

⁹² Thomas More: Utopie, str. 56

⁹³ Zde je míněn tzv. římský krok, který je měřen na vzdálenost jeden a půl metru.

⁹⁴ Thomas More: Utopie, str. 58

geografickým uspořádáním ideální. Je tedy na nejvyšší míru ulehčena obrana a správa takového ostrova. Ale zde musíme autorům přiznat, že by bylo nad míru neuvážené, umístit jakýkoliv stát, natož utopii, doprostřed pouště.

Ostatně zde je tvar ostrova vysvětlen, země nebyla vždy celá obklopena mořem. *„Změnu způsobil Utopus, muž, který právem vítěze dal jméno krajině, předtím nazývané Abraxa, a který přivedl drsný a nevzdělaný lid k onomu stupni vybroušené vzdělanosti, jímž nyní předčí téměř všechny smrtelníky. Ten ihned, jakmile přistál a dobyl vítězství, dal prokopat šíji patnácti tisíc kroků, již ten kraj souvisel s ostatní pevninou, a tak obklopil zemi mořem.“*⁹⁵

Ostrov tedy byl utopií vytvořen i geograficky. Prací nejenom původních domorodců, ale i zvítězivších vojáků. Získává tedy ideální podmínky pro obranu tak, aby bylo potřeba minimální množství vojáků k obraně. Tím samozřejmě i minimální rozpočet na obranu. A minimální ztrátu na životech, který je na ostrově obzvlášť ceněn.

*„Ostrov má čtyřiapadesát měst⁹⁶, vesměs prostorných a velkolepých, s jazykem, mravy, zřízením a zákony naprosto stejnými; všechna mají stejné rozvržení, a pokud to dovoluje povaha krajiny, vesměs stejný vzhled. Ale žádné není tak odlehlé, aby se z něho nedalo pěšky dojít do jiného města jednodenním pochodem. Z každého města tři měšťané, zkušení starci, se každoročně scházejí k poradě o společných záležitostech ostrova do Amaurota.“*⁹⁷ To je považováno za jakousi obdobu hlavního města, ne však proto, že by nad jiná města vynikalo, což by odporovalo jedné ze základních myšlenek utopistického státu, ale proto, že je umístěno ve středu ostrova. Je tedy ze všech ostatních měst více méně stejně dostupné.

Jednotlivá města mají přiřazeny okolní polnosti tak, aby jejich vzdálenost nepřesahovala dále než je polovina vzdálenosti mezi jednotlivými městy. Nemůže tedy ani zde docházet k nesvárům mezi jednotlivými městy způsobenými závistí. „Sami se totiž Utopijští pokládají spíše za vzdělavatele polností, které mají, než za jejich pány.“⁹⁸

„Na venkově mají po všem území vhodně umístěné domy, vybavené venkovským náradím. V těch bydlejí měšťané střídavě se do nich nestěhovávajíce. Žádná venkovská rodina nemá méně členů, mužů a žen, než čtyřicet, nepočítajíc v to dva nadpočetné

⁹⁵ Thomas More: Utopie, str. 58

⁹⁶ Což je shodou okolností přesný počet hrabství tehdejší Anglie.

⁹⁷ Amaurotum – z řec. amauros – nepevný, třesavý, ale především nejasný, temný.

⁹⁸ Thomas More: Utopie, str. 59

podomky. V čele jim stojí hospodář a hospodyně, osoby vážené a zralé, a každých třicet rodin, má jako hlavu jednoho fylarcha⁹⁹. Z každé rodiny se ročně stěhuje zpět do města dvacet členů, totiž těch, kteří dovršili na venkově dvouletí. Na jejich místo je z města povoláván stejný počet nových lidí, aby byli zaučováni od těch, kteří tam již strávili rok a jsou proto znalejší venkovských prací; příštím rokem sami zase zaučují jiné. To proto, aby z nezkušenosti nedošlo k nějaké závadě v zásobování, kdyby tam současně byli všichni nováčci se zemědělstvím neobeznámeni. Třebaže je tento způsob obnovování dělníků zaveden s pravidelnou lhůtou, a to proto, aby nebyl nikdo nucen proti své vůli déle pokračovat v tomto drsnějším způsobu života, přece mnozí, jež rolnictví baví od přirozenosti, setrvávají tam po více let.¹⁰⁰

Tímto způsobem obměny je tedy zajištěn nejenom dostatek rolníků, ale nikdo nemůže mít pocit vrchu nad ostatními celoživotní práci ve městě. Stejně tak si tímto způsobem každý jednotlivý občan uvědomí práci, která je potřeba k výrobě základních potravin. Na druhou stranu je ovšem i zajištěno setrvání lidí, kteří sami si zvolí tento život po svobodném rozhodnutí. Pokud tedy sami se vědomě rozhodnou a zjistí, že rolnická práce je pro ně přínosnější a příhodnější než práce ve městě, je jim umožněno věnovat se tomu, co sami považují za správné.

Na venkově je vyráběno vše potřebné pro města, i když mají přesně spočteno kolik čeho jednotlivá města potřebují, vyrábějí nadbytek a ten pak nabízí okolní městům. Podle typu krajiny tak nejvíc pěstují či chovají to, co je nejlepší a to pak jakýmsi směnným obchodem právě vyměňují se surovinami z jiných měst.

„Když nadchází doba sklizně, oznámí fylarchové rolníků městským úředníkům, kolik měšťanů jim mají poslat. Tento zástup ženců se k určenému dni vhodně dostaví, a při jasném počasí je za jediný den téměř všechno sklizeno.¹⁰¹

O městech a zvláště o Amaurotu

Vzhledem k tomu, že jak bylo svrchu řečeno, jsou všechna města v Utopii stejná, rozhodl se autor, tedy spíše vypravěč Rafael popsat pouze Amaurotu. *„Volím-li Amaurotum, činím tak proto, že je ze všech nejdůstojnější – ostatní města mu totiž*

⁹⁹ fylarchos – řec. vrchní lidu

¹⁰⁰ Thomas More: Utopie, str. 59

¹⁰¹ Thomas More: Utopie, str. 60

*vyhrazují poctu, aby bylo sídlem senátu – a mně ze všech nejlépe známé, vždyť jsem v něm strávil plných pět let.*¹⁰²

Púdorys tohoto města je téměř čtvercový, leží na řece Anydrus¹⁰³. S protějším břehem řeky je spojena jediným mostem a to na nejkrajnějším bodě od přítoku řeky do města, aby od moře do kterého se řeka vlévá, mohly lodě plout po celé jeho délce. Řeka se s přílivem stává slanou a s odlivem je pak neslaná až k ústí do moře.¹⁰⁴ Dalším zdrojem vody je malá říčka pramenící kousek nad městem, ta je po celé délce toku až k městu opevněna, aby zůstala zdrojem vody i při obléhání, rozvodem – systémem rour je rozváděna do celého města.

Město je opevněno hradbami. Jednotlivé domy mají zahradu a hlavní vchod z ulice, všechny vchody jsou opatřeny oboustranně otevíratelnými dveřmi, které nikdy nezamykají. *„Celé rozvržení města bylo prý totiž provedeno již na začátku, a to samotným Utopem.*¹⁰⁵

O úřadech

*„Každých třicet rodin si každoročně volí úředníka, kterého v svém starém jazyce nazývají syfograntem¹⁰⁶, v mladším fylarchem. Deseti syfograntům a jejich rodinám stojí v čele muž, kterému kdysi dávali jméno tranibor, nantyní prótofylarch¹⁰⁷. Konečně všichni syfograntové, jichž je dvě stě, vykonavše přísahu, že vyberou toho, koho pokládají za nejzpůsobilejšího, tajným hlasováním zvolí vladaře, totiž jednoho z oněch čtyř, které jim předtím navrhne lid.*¹⁰⁸

V senátu jsou zástupci každé z městských čtvrtí. Vladař je volem doživotně, změna nastává pouze pokud vznikne podezření, že onen usiluje o samovládu. Braniboři jsou znovuzvoleni každý rok, pokud se ovšem ve své funkci osvědčí, zpravidla ve funkci zůstávají. Všichni ostatní úředníci jsou ustanovováni pouze na rok.

„Každého třetího dne, v případě potřeby častěji, scházejí se Braniboři na poradu s vladařem, rokují o státních záležitostech a zrale rozsuzují pře soukromých stran, pokud

¹⁰² Thomas More: Utopie, str. 60

¹⁰³ z řec. anydria – nedostatek vody, suchota, popř. anydros – bez vody, bezvodný

¹⁰⁴ Obě tyto věci jsou velmi podobné tehdejšímu Londýnu.

¹⁰⁵ Thomas More: Utopie, str. 62

¹⁰⁶ staré výrazy z Utopie jsou vysvětleny v Moreově knize, viz. jednotlivé kapitoly

¹⁰⁷ z řeč. protós - první

¹⁰⁸ Thomas More: Utopie, str. 63

*takové pře vůbec vyskytují, a je jich opravdu poskrovnu. Do senátu přibírají vždy dva syfogranti, a to každý den jiné. A mají zákonné opatření, že v státních věcech nesmí nic vstoupit v platnost, o čem by se nejednalo tři dny před rozhodnutím. Radit se o společných záležitostech mimo senát nebo mimo veřejné schůze syfograntů trestá se smrtí.*¹⁰⁹

A to hlavně proto, aby nemohli se společně spojit proti lidu s vladařem. Syfogranti by se měli o věcech, které se budou později projednávat, poradit v rodině a podle toho pak později postupovat v jednání. Tím se v podstatě o veškerých věcech zajišťuje účast celého lidu. Je to jen zprostředkovaná, ale tím, že je syfogrant hlavou rodiny, měl by naslouchat právě členům vlastní rodiny.

O zaměstnáních

Jak bylo již dříve řečeno, existuje na ostrově Utopie jediné povolání, kterého není nikdo zproštěn, a to i bez rozdílu pohlaví: rolnictví. To je vyučováno už ve školách teoreticky, poté se děti vodí na pole pod záminkou her, a jsou vedeni nejenom k pozorování prací na poli, ale i k fyzické práci. K rolnictví se ve školách navíc každý učí jedno jiné povolání, řemeslo, které je tak říkajíc jeho. A to opět bez rozdílu pohlaví.

Další věc, která je všem stejná je oblečení. To se liší pouze nepatrně u pohlaví a mezi svobodnými a vdanými (ženatými). Šaty si vyrábí každá rodina sama.

„Z největší části bývá každý občan vychováván v řemesle otcovském; k němu má totiž většina dorostu přirozenou náklonnost. Táhne-li však někoho srdce jinam, je adopcí převeden do kterékoli rodiny toho řemesla, o které projevuje zájem;“¹¹⁰ stejně tak může kdokoliv, pokud po tom touží být vychován ve více řemeslech.

„Předním a téměř jediným úkolem syfograntů je pečovat a dohlížet, aby nikdo nezahálel, nýbrž aby se každý svědomitě věnoval svému řemeslu, arci nikoli, aby se od časného rána do pozdní noci mořil nepřetržitou prací jako tažný dobytek.“¹¹¹

Pracují tedy pouhé tři hodiny dopoledne a tři hodiny odpoledne s dvouhodinovou pauzou na oběd. Všechny volný čas, který obyvatelé Utopie mají, mohou využívat podle vlastního uvážení, nejlépe pak k dalšímu snažení, aby se nevěnovali zahálce. K tomu

¹⁰⁹ Thomas More: Utopie, str. 63

¹¹⁰ Thomas More: Utopie, str. 64

¹¹¹ ibid

slouží přednášky, které jsou povinné pro ty, kteří se stále vzdělávají. Po společných obědech se věnují hudbě nebo společným diskuzím. Mohou samozřejmě zůstat i při práci ve svém řemesle.

„...syfogranti, třebaže jsou zákonně osvobozeni od práce, přece se sami z ní nevyjímají, aby tím spíše svým příkladem povzbudili k pracím ostatní. Stejněmu osvobození se těší i ti, kterým lid na doporučení kněží tajným hlasováním syfogranti povoluje trvalé zproštění od práce, aby se mohli důkladně vzdělat ve vědách.“¹¹² Z této třídy vzdělavců jsou vybíráni vyslanci, kněží, traniboři a konečně sám vladař.

Státem jsou organizovány i veškeré opravy domů a závad, a spravovány zásoby a silnice.

„Vůbec jejich úřady netrápí občany zbytečnou prací proti jejich vůli, protože jejich státní zřízení především sleduje ten jediný cíl, aby stlačením fyzické služebnosti, pokud to připouští veřejný zájem, všem občanům dostávalo co nejvíce času pro svobodné vzdělávání ducha. Neboť v něm spočívá podle jejich přesvědčení životní štěstí.“¹¹³

O společenských vztazích

Jednotlivé obce se na ostrově Utopii, jak bylo řečeno, skládají z rodin. Tu z většiny případů tvoří lidé spříznění. *„Dívky sice, když dospějí, vdávají se a odcházejí do domova svých manželů. Avšak synové a potom i vnuci zůstávají v rodině a poslouchají nejstaršího z příbuzných.“¹¹⁴ Ty jsou nahrazeni po své smrti, nebo v momentě, kdy je to zapotřebí s ohledem na jejich duševní stav. Aby v rodinách nedocházelo k řídnutí počtu jejich členů, nesmí mít méně než deset dospělých členů a více než šestnáct. O nedospělých jedincích rodiny se nerozhoduje, není tedy nijak řízen a každý pár si může pořídit tolik dětí, kolik chce. Počet dospělých členů se jednoduše upravuje tím, že z početných rodin jsou dospělí lidé převáděni do rodin nepočetných. Pokud k tomu dojde v měřítku celého města, jsou pak členové prepisováni do jiného města.*

„Přesáhne-li náhodou přírůstek obyvatelstva na celém ostrově stanovenou mez, pak odepíší z každého města příslušný počet občanů a vyšlou je jako osadníky na nejbližší pevninu do kteréhokoli kraje, kde domorodcům zbývá hojně neobdělávané půdy.

¹¹² Thomas More: Utopie, str. 66

¹¹³ Thomas More: Utopie, str. 68

¹¹⁴ ibid.

*Takovouto osadu zřizují podle svých vlastních zákonů, přiberou však do ní tamní domorodce, chtějí-li totiž s nimi žít společně. Setkají-li se se souhlasem, snadno s nimi splývají v jediné životní společenství s týmiž mravy, a to k dobru obou národů; svou civilizací totiž způsobí, že země, která země, která se předtím zdála skoupá a neúrodná pro jeden národ, stane se bohatě postačující pro oba. Odmítají-li domorodci žít podle utopijských zákonům vyženou je z toho území a sami se o ně rozdělí. Narazí-li osadníci na branný odpor, utkávají se válkou.*¹¹⁵

Důvodem k válce je pouze odpor a útok původního obyvatelstva. Pro národ z ostrova Utopie je spravedlivým důvodem k válce, jestliže jiný národ rodnou půdu neobdělává, a přesto se jí nechce vzdát ve prospěch státu, který ji dokáže plně využít. Z těchto osadnických kolonií také zpětně doplňují stav na hlavním ostrově, pokud dojde k takové pohromě, že se nedá doplnit počet obyvatel, aniž by tím nebylo poškozeno druhé město. Jako by byla například celoostrovní nákaza moru.

Celá obec, kterou tvoří několik rodin, je rozdělena na čtyři stejné části. V každé z jejích čtyř částí je vprostřed tržiště. Sem jednotlivé rodiny svážejí všechny produkty co vytvoří. A odtud jsou pak na žádost starších ostatních rodin dále vydávány a to jak bez jakékoli peněžní náhrady.

Jak bylo řečeno, většina utopií, utopistických románů, je především postaveno na zrušení osobního vlastnictví a tedy i nutnosti peněz. A to především z přesvědčení, že to je to ono, na čem stojí a padá veškerá morálka našeho světa. S penězi jako by měli zmizet i všechny problémy současné, minulé, ale i budoucí společnosti. Lakota, nouze, pýcha, závist. Ty všechny, a nejen ony, pocházejí ze společnosti postavené na osobním vlastnictví.

O cestování Utopijských

„Zatouží-li někteří buďto navštívit přátele bydlicí v jiném městě, nebo i jen shlédnout místo samo, snadno dosáhnou dovolení od svých syfograntů a traniborů, leda že by se nějaká potřeba stavěla na překážku. Celá skupina současných poutníků je provázena vladařovým listem, v němž se jednak potvrzuje, že bylo dáno svolení k cestování, jednak se předpisuje den návratu. Poskytne se jim povoz se státním otrokem,

¹¹⁵ Thomas More: Utopie, str. 69

který má řídit a opatrovat spřežení volků. Obyčejně však cestující, nemají-li mezi sebou ženy, vracejí povoz jako břemeno a přítěž. Ačkoliv s sebou nic nenesou, přece jim po celé cestě nic nechybí; jsou totiž všude doma. Zdrží-li se v některém místě déle než den, provozuje tam každý své řemeslo a tamní příslušníci téhož cechu se jich ujímají s největší laskavostí.“¹¹⁶

Kdyby byl někdo přichycen, jak cestuje bez vladařova povolení, je považován za zběha a přísně potrestán. Podruhé je trestán otroctvím. Z toho je jasně vidět, že se v Utopii netrpí zahálka a nečinnost. Z toho i vyplývá, že nikdo nemusí být žebrákem, nebo jinak žít v chudobě. Každý den si každý odpracuje svoji trošku práce a z toho žije v dostatku. Kdokoliv by chtěl zahálet je potrestán otroctvím, aby po této těžší práci si uvědomil jak lehký život měl předtím.

V momentě kdy mají všechna města o sebe dostatečně postaráno se zásobami, které mají na dva roky, kdyby příští rok přišlo sucho, vyvázejí přebytky do okolních krajin. Sedminu přebytku tam rozdají chudým a zbytek prodají. Za vydělané peníze nakupují především železo, které ho mají nedostatek. Stejně tak shromažďují stříbro a zlato, a to především pro případ války, nebo pomoci okolním městům a svým koloniím.

Následuje dlouhá pasáž o tom, jak nepotřebné k životu je zlato. Používají ho tedy na tavbu těch nejspinavějších nádob a na řetězy otroků.

Rafael se pak vrací k výchově všech Utopijských. Ti, co odmala jsou zběhlí ve svobodných uměních věnují se jim po zbytek svého života a jsou vyjmuti z práce. Ale ani zbytek obyvatelstva nezahálí a ve svém volném čase, mezi prací se i nadále věnují studiu. Jedna z mála věd ve které nejsou na stejné úrovni, jako okolní svět, je logika. *„Zato o oběhu hvězd a těles nebeských mají velmi dobré vědomosti. Ba umně vynalezli i přístroje rozmanitých podob, kterými velice přesně zachytili pohyby a polohy slunce, měsíce i ostatních souhvězdí, která lze spatřit na jejich horizontu. Avšak o přátelstvích a svárech oběžnic a vůbec celé oné šalbě, která prorokovat budoucnost z hvězd se jim ani nezdá.“¹¹⁷*

„V onom oboru filosofie, který pojednává o mravech, probírají se u nich tytéž otázky jako u nás: táží se, jaká jsou dobra duševní, tělesná i mimotná; dále zda jméno „dobra“ přísluší všem těmto, či výhradně duševním darům; vedou rozpravy o ctnosti a

¹¹⁶ Thomas More: Utopie, str. 73

¹¹⁷ Thomas More: Utopie, str. 79

rozkoši. Ale ze všech první a základní spor je o to, v čem, zda v jediném, či ve více věcech spočívá lidské štěstí. V tomto problému jsou, jak se zdá, více než je spravedливо, nakloněni na stranu, která je stoupenkyní rozkoše, kterou vymezují buď celé lidské štěstí, nebo aspoň hlavní jeho část. Ba – a to budí ještě větší podiv – i od náboženství, které je vážné, přísné, takřka chmurné a stroze chladné, požadují, aby přispívalo k podpoře tohoto tak choulostivého názoru. Nikdy totiž nerokují o štěstí, aby s racionální filosofií nespojovali některé principy vzaté z náboženství, a soudí, že bez nich je rozum sám o sobě kusý a nedostačující k vypátrání pravého štěstí.¹¹⁸

Filosofické principy jsou: lidská duše je nesmrtelná, božím dobrodiním zrozena ke štěstí. Po smrti jsou dobrým skutkům určeny odměny, zlým tresty. Ne v každé rozkoši ovšem spočívá štěstí, jen v dobré a počestné. Nejvyšší ctností je „žít podle přírody“¹¹⁹. A to především pod vedením rozumu, který ze všeho nejvíc podněcuje lidi k lásce a úctě vůči bohu. „Táž příroda totiž, která tě vybízí, abys byl dobrý k jiným, nenařizuje přece zase tobě, abys byl vůči sobě ukrutný a nelaskavý.“¹²⁰

„Tedy sama příroda nám předpisuje život příjemný, říkají Utopijští, tj. rozkoš, jakožto konečný cíl všeho lidského počínání, a život podle jejich předpisů ztotožňují s ctností. Když však příroda vybízí lidi, aby se navzájem podporovali ve snaze o dosažení veselejšího života – a zajisté to činí právem, protože nikdo není tak povýšen nad obecný osud lidského pokolení, aby byl výlučným předmětem péče přírody, která přeje stejně všem jimž udělila společnou účast na témž tvaru -, zároveň ti zajisté přikazuje znovu a znovu se mít na pozoru, abys nesloužil svým výhodám tak, že bys jiným připravoval nevýhody. Proto soudí, že je třeba zachovávat nejenom smlouvy uzavřené mezi soukromníky, nýbrž i státní zákony, které buď spravedlivě vyhlásil dobrý vladař, anebo obecným souhlasem schválil lid, neomezený ani samovládou, ani lstí v rozdělení životních výhod, to jest látky k rozkoši. Bez úhony těchto zákonů hledět si vlastního prospěchu pokládá se za rozvážné, hledět si obecného prospěchu za vlastenecké. Avšak chtít jinému urvat rozkoš, jen když dosáhneš své, to je vskutku bezpráví.“¹²¹

I ctnosti vycházejí z tohoto učení. Především skromnost, a to z důvodů, které byli již dříve vysvětleny. Touha po světských věcech, především po bohatství, odvádí od

¹¹⁸ Thomas More: Utopie, str. 79

¹¹⁹ Thomas More: Utopie, str. 80

¹²⁰ ibid.

¹²¹ Thomas More: Utopie, str. 81

člověka od štěstí. Je svázán touhou, lakotou a závistí. Nevidí nic, než třpyt zlata a hedvábí. Stará se jen o sebe. Utopijská etika se ve ctnostech vlastně shoduje s křesťanskou. Skromnost, láska a pomoc bližnímu, a to nejenom členům obce, ale i okolním zemím, uměřenost a celková prospěšnost ostatním. S tím i související dobrý život na tomto světě pro získání odměn v životě příštím. U střídmosti jde ovšem o střídmost na obě strany, a to oproti křesťanství. Držení pústu je pro Utopijské křivdou nejenom na sobě samém, ale i na přírodě. Platilo by především přísloví: „Jez do polosyta, pij do polopita.“

Ovšem jejich filosofie rozkoše je neméně podobná Epikurejcům.

Tělesnou rozkoš dělí na dva druhy. *„První z nich je ta, která naplňuje smysly zřetelnou příjemností.“*¹²² To znamená, doplňování potravy a tekutin, drbáním svědicí části těla, rozkoš z hudby, tedy obecně doplněním čehokoliv, co z našeho těla odchází, či naplněním potřeb, které má.

*„Druhý druh tělesné rozkoše spočívá podle jejich názoru v klidném a vyrovnaném stavu tělesném. Miní tím zajisté pocit zdraví u každého jednotlivce, nerušeného žádným zlem.“*¹²³

Na předním místě ovšem zůstávají rozkoše duševní. Je považují za hlavní a nejdůležitější. *„Největší jejich část, jak soudí, pochází od vykonávání ctností a od vlastního vědomí, že žijeme dobře.“*¹²⁴

Což je samozřejmé, byla-li by otázka blaha, rozkoše, závislá pouze na tělesných rozkoších, musel by člověk strávit celý život pouze mezi hladem a jídlem, žízní a pitím, svěděním a drbáním. Co za život by byl tento snad není potřeba popisovat. A těžko by se též dostalo takovému člověku poct na onom světě, kdyby jedině co za život vykonal by bylo, že se najedl a poškrábal pokaždé, když mu bylo třeba.

Z duševních ctností si váží nejenom krásy, síly a čilosti, ale i ty rozkoše, které k nám pronikají ušima, očima a nosem. Jenom člověk je si ze všech bytostí schopen uvědomit krásu přírody a vnímat ji.

¹²² Thomas More: Utopie, str. 84

¹²³ Thomas More: Utopie, str. 84

¹²⁴ Thomas More: Utopie, str. 85

„Při všech si však ukládají to omezení, aby menší rozkoš nebránila větší a aby se nikdy z rozkoše nerodila bolest, což podle jejich názoru nezbytně nastává, jde-li o rozkoš nepočestnou.

Naproti tomu zcela odmítají opovrhovat půvabem krásy, neudržovat tělesnou sílu, měnit čilost v lenivost, vyčerpávat tělo posty, dopouštět se krivdy na zdraví a zamítat ostatní lichotivé dary přírody – výjimku připouštějí jenom nedbá-li někdo svých výhod tehdy, když se horlivě stará o výhody jiných nebo celého státu a může za tu námahu odplatou očekávat větší rozkoš od boha -, dále pak ničímú prospěchu se umrtvovat pro prázdný stín ctnosti, anebo aby mohl méně obtížně snášet pohromy, které se popřípadě vůbec nedostaví. Toto vše pokládají za nejvyšší zpozdilost a za známku ducha jak k sobě samému ukrutného, tak vysoce nevděčného přírodě, jejíž všech dobrodiní se takový člověk vzdává, jako by jí nechtěl být za nic povinován.“¹²⁵

Filosofie rozkoše je postavena především na zákonech přírody. Přírody, která byla stvořena bohem. A to v závislosti na lidských potřebách, tak jak je stvořil bůh. Kdyby ten chtěl, abychom nejedli a neškrabali se, nebyl by nás stvořil tak, jak jsme. Jakýmkoli popírání tohoto stvoření se musíme protivit bohu.

Rafael uvádí na straně 88 výčet řeckých knih, které přivezl na ostrov Utopii, dějepisné, básnické, filosofické a další. Jeho přítel Tricius Apinatus pak přivezl knihy lékařské od Hippokrata a Galéna. *„Ačkoliv totiž potřebují lékařství snad ze všech národů nejméně“¹²⁶, přece se nikde netěší tato věda větší úctě, snad právě proto, že její poznávání počítají k nejkrásnějším a nejužitečnějším oborům filosofickým.“¹²⁷*

Pouze dva vynálezy museli přejmout a vděčí za ně naší společnosti, těmi jsou vynález knihtisku a výrobu papíru.

O otrocích

Otroci jsou do Utopie převážně dováženi. Jen malé procento z nich jsou původní svobodní občané Utopie, kteří se do otroctví dostali za zločin, který spáchali. Ovšem i otroci, které dovážejí jsou lidé, kteří byli k němu ve své zemi odsouzeni.

¹²⁵ Thomas More: Utopie, str. 86-87

¹²⁶ To souvisí především s uměřenou stravou, ale i s uměřenou prací, které nemá nikdo ani nadbytek, ani nedostatek.

¹²⁷ Thomas More: Utopie, str. 88-89

„Do jiného druhu otroctví náleží, jestliže některý otrok cizího národa, pracovitý a chudý, dobrovolně dal přednost otrocké službě u Utopijských. S takovými nakládají čestně a s vlídností jenom o málo menší nežli s občany, leda že se jim ukládá o něco více práce jakožto lidem na práci zvyklým. Chce-li někdo od nich odejít, což se neděje často, ani ho nezdržují proti jeho vůli, ani ho nepropouštějí s holýma rukama.“¹²⁸

I o ně je v nemoci co nejlépe postaráno. U nevléčitelně nemocných, kteří se trápí svou nemocí, je doporučeno nejenom lidmi, ale i knězi, ukončit život dobrovolně. Pokud toho není nemocný člověk schopen, je se svým souhlasem ukončeno jeho trápení a setrvání v okovech bolesti. V dokonalém státu Utopie je tedy schválena euthanasie. A to z důvodů etiky a filosofie rozkoše, jak bylo výše popsáno. Takový člověk působí totiž utrpení nejenom svému tělu a své mysli, ale trápí i myslí ostatních spoluobčanů. To se protíví zákonům přírody. Naproti tomu svobodný odchod, sebevražda, u zdravých a ničím netrpících lidí je považována za nečestnou a tito lidé nejsou ani pohřbeni do země, ani žehem. Jejich těla jsou potupně svržena do močálu za potravu mrchožroutům.

„Dívky se u nich nevdávají před osmnáctým rokem, u mužů je hranice přípustné ženitby ještě o celé čtyři roky vyšší. Je-li muž nebo žena usvědčen z pokradmé soulože před sňatkem, stíhá ho nebo ji těžké potrestání, a nadto navždy zákaz sňatku, leda že milost vladařova sleví trest. Ale i hospodář a hospodyně té rodiny, v jejímž domě došlo k takovému skutku, sklízí velkou potupu, že nezastávali svých úloh dost bedlivě. Ten zločin pokutují tak těžce z toho důvodu, poněvadž se obávají, že by jenom málo lidí setrvalo spojeno v manželské lásce v níž je třeba prožít celý život s jedinou bytostí, a nadto snášet potíže s tím souvisící, nebudou-li se bedlivě stavět hráze proti přelétavému souložení.“¹²⁹

Pokud dojde k necti k druhovi, je senátem dovolen rozvod, a umožněn nový sňatek postižené straně. Druh, který způsobil újmu, žije doživotně mimo manželství a v potupě. Rozvod je dovolen i po vzájemném souhlasu obou stran po schválení senátem. Ti, kdo poskvrní manželství upadají do nejtěžšího otroctví. Kdo podruhé zhřeší cizoložstvím je trestán smrtí. Zpravidla jsou všechny těžší zločiny trestány otroctvím, které je trestem

¹²⁸ Thomas More: Utopie, str. 90

¹²⁹ Thomas More: Utopie, str. 91

spíše pro svou nevýhodnost, než vyloženým utrpením. Pokud jsou i v otroctví, tak šetrně zavedeném, vzdorovití a protiví se zákonům, jsou zabíjeni „jako nezkratné šelmy“¹³⁰.

Jako je nectnost trestána, je ctnost oslavována. Staví tedy významným mužům sochy na tržištích, aby pro mladé byla jejich zásluha vyzvednuta a především úcta k předkům.

Dojde-li ke při, hájí každý občan sám sebe. Každý je znalcem práva. „*Je u nich totiž zákonů neobyčejně málo, jak jsem již pověděl, a kromě toho z právních výkladů, čím je který jednodušší, tím jej pokládají za spravedlivější.*“¹³¹

Tím nedochází k omylům, a především se nemůže nikdo nějakou zbytečnou klíčkou osvobodit i přesto, že je vinen. U úředníků pak se předchází jejich dvou hlavním špatnostem – lakotě a příchylnosti – jednoduchým řešením. Odcházejí na nějakou dobu do okolních států, nebo jsou odtamtud vůbec vybráni bez toho, že by kdy v Utopii žili. Při příchodu na ostrov pak nejenom, že jim není zapotřebí úplatků tím, že peníze zde nic neznamenají, ale ani nemají známé, kterým by měli potřebu nadržovat.

O vojenství

„*V svrchované ošklivosti mají Utopijští válku jako něco zhola zvířeckého, přitom však takového, že se u žádného jiného druhu zvířat nevyskytuje tak často a vytrvale, jako je tomu u lidí. Odlišně od nazírání téměř všech národů nepokládají nic za tak neslavné, jako právě slávu válečnou.*“¹³²

Do války pak se vydávají jen při obraně svého území, nebo na pomoc svým přátelům, kteří byli napadeni. „*Jinak je-li někdo z jejich spoluobčanů někde bezprávně zmrzačen nebo zabit, ať se to stalo z veřejného rozhodnutí či soukromě, dají věc vyšetřit vyslancům a mohou být usmířeni jen vydáním viníků; jinak vypovědí ihned válku.*“¹³³

Pokud přislíbí někomu válečnou pomoc, snaží se především ušetřit životy svých občanů, a tak vypomáhají především finančně. Nebo najímají žoldnéře, které na pomoc vysílají místo Utopijských.

Vojenský výcvik pak podstupují nejenom muži, ale i ženy, které vydávají-li se dobrovolně na pomoc manželovi jsou o ty víc chváleny a podněcovány. Na vojenské

¹³⁰ Thomas More: Utopie, str. 93

¹³¹ Thomas More: Utopie, str. 94

¹³² Thomas More: Utopie, str. 97

¹³³ Thomas More: Utopie, str. 98

práce nejsou nikdy povolání otroci a jsou vykonávány rukama vojáků. Nechtějí totiž otroky vystavit nebezpečí, když jsou oni neozbrojeni.

Obecně se ovšem snaží uniknout ztrátám na životech lstí, nebo úplatkem. Ne proto, že by byli zbabělí, ale z úcty k životu, a ve snaze zabránit krveprolití na obou stranách.

O náboženství Utopijských

„Náboženství je rozličné nejen po ostrově, ale i v jednotlivých městech. Někde uctívají jako boha slunce, jinde měsíc, jinde zase jinou oběžnici. Někteří ctí jakéhosi člověka, který kdysi vynikl buď ctností, nebo slávou, a vzhlížejí k němu nejen jako k bohu, nýbrž jako k nejvyššímu bohu.

Ale podstatně největší a zároveň také mnohem rozumnější část tamních lidí nevěří v nic z toho, nýbrž v jakési jediné božstvo, nepoznané, věčné, nesmírné, nevysvětlitelné, které převahuje chápavost lidské mysli a je po celém vesmíru rozlito spíše svou působností nežli hmotou. Toto božstvo nazývají Otcem. Jemu jedinému přičítají původ, růst, vývoj, změny i zánik všech věcí. Nikomu jinému také kromě něho nevzdávají božských poct.“¹³⁴

I zde vidíme jasnou podobnost s křesťanstvím. Hlavním rozdílem je tolerance k jiným náboženstvím. Což samo o sobě bylo do křesťanství přidáno až historií, nikoli Ježíšem Kristem. *„Utopus to ustanovil nejenom kvůli míru, který byl, jako viděl, do základů vyvracen ustavičným zápasem a nesmiřitelnou nenávisť, nýbrž také proto, že byl přesvědčen, že je v zájmu i náboženství samého, aby se takové opatření stalo.“¹³⁵*

Ale ať už je to onen Otec, oběžnice, nebo některý s předků, všichni se na ostrově shodují v tom, že věří v jedinou nejvyšší bytost, které přikládají stvoření světa a uctívají jako nejvyšší prozřetelnost.

„Pokud jde totiž o lidi, pokládají téměř všichni Utopijští za jisté a prokázané, že je očekává nesmírná blaženost; proto sice hořekují u každého pro nemoc, ale u nikoho neoplakávají smrt, leda vidí-li, že je někdo vyrván ze života v úzkosti a nerad. Právě to mají za velmi špatné znamení, jako by se duše, nemající dobré naděje a zatížena zlým

¹³⁴ Thomas More: Utopie, str. 105

¹³⁵ Thomas More: Utopie, str. 107

*svědomím, v jakési skryté předtuše hrozícího trestu strachovala vyjít z těla.*¹³⁶ Věří, že mrtví zůstávají s nimi i po smrti, přihlížejíc jejich činům a slovům.

Část Utopijských vyznávající své náboženství, vykonává tu nejtěžší práci dobrovolně, nijak se tím nevychloubají a stejně tak dobrovolně dodržují celibát, zdržují se masa, někteří dokonce jakéhokoli jídla živočišného původu a jediné na co se upínají je život posmrtný. Ani jim, ačkoliv to odporuje obecnému názoru, není zakázáno jejich náboženství, naopak jsou ctěni pro jejich pracovitou přičinlivost obci. I zde je tedy jakási sekta, či kasta nám známým řeholníků.

V každé obci je třináct knězů, stejně jako chrámů. Ti mají jednoho představeného, kterého volí lid. *„Kněží řídí bohoslužby, pečují o náboženství a jsou takřka cenzory mravů.*¹³⁷ Kdokoliv je předvolán před kněze a je jím i obviněn z hříchu je vyloučen z bohoslužeb, což pokládáno za největší hanbu. Jakýkoliv jiný trest je ovšem v moci úředníků a vladaře.

*„Dětem a dospívající mládeži se dostává od kněží výchovy, při níž péče o vzdělání ustupuje před péčí o mravy a ctnost. Kněží totiž obracejí nejvyšší přičinlivost k tomu, aby dosud útlým a poddajným duším chlapců hned vštípili názory dobré a užitečné pro zachování jejich státu.*¹³⁸

Knězi mohou být i ženy. Žádný jiný úřad se netěší na ostrově Utopii větší vážnosti než toto. Jejich pouze pár především proto, aby přidělením takové vážnosti většímu počtu obyvatel nedošlo ke zevšednění úřadu.

*„Jako svátky slaví Utopijští první a poslední den v měsíci a rovněž v roce; ten dělí na měsíce, vymezené otáčením luny, jako zase oběh sluneční jim uzavírá kruh roku. Všechny první dny nazývají v svém jazyce kinémerni, poslední dny trapémerni. Tato jména znamenají přesně totéž, co by se dalo vyjádřit slovy „předsváteční“ a „zadosváteční“.*¹³⁹

V chrámech je odsloužena ta část, která je společná všem vyznáním. Nepronášejí se žádné modlitby, které by svým obsahem mohly kohokoli urazit, nebo znectit jeho víru. Jednotlivé odlišnosti jsou slouženy v soukromí domova.

¹³⁶ Thomas More: Utopie, str. 108

¹³⁷ Thomas More: Utopie, str. 110

¹³⁸ Thomas More: Utopie, str. 111

¹³⁹ Thomas More: Utopie, str. 112

Před návštěvou chrámu se při zadosvátečních svátcích vyznává manželka manželovi a děti rodičům ze svých poklesků, aby do chrámu vcházeli už bez jakékoli viny.

5.2. Nicollo Machiavelli

I Machiavelliho spis, stejně jako Danteův, začíná zasílacím listem. Francescovi Vettorimu, florentskému vyslanci v Římě. Tam vysvětluje, že jeho spis o vladaření je, a má být, především praktického rázu z jeho vlastních patnáctiletých zkušeností. Není to jediným společným znakem těchto dvou děl. Společná je i jejich touha o jediné vládě, u Machiavelliho vychází především z představy jednotné Itálie, než jednotného světa. Oba vyvozují své ideje z hluboké a objektivní kritiky své doby.

To, co se později přidalo k jménu Machiavelliho a stalo se známým pod pojmem machiavellismus, nejenom nesouvisí s mojí prací, ale především ani se samotným autorem. Pozdější vývoj a historie přiřadila Machiavellimu masku, která v jeho knize není ani zdaleka obsažena. Nezmiňuje se, že by měl účel svítit prostředky ve smyslu, zrady, lsti nebo vraždy. Ve své knize se věnuje hlavně tomu, že vláda má být za každou cenu jednotná a pevná. Pokud nelze jinak, i za ceny ne zcela etického chování vladaře. K čemu ale Machiavelli nabádá především je střední cesta. Hledá vladaře, který by nikdy nevládl citem, a nebyl nijak ovlivněn vnějšími podněty. Machiavelli změnil pohled na utopie, který je jasně viditelný u autorů jako je Platón, Aristoteles, Augustin, Dante, Akvinský, a jiní. Nesnil o ideální společnosti, ale s upřímností sobě vlastní kritizoval svou současnost, a to s nohama pevně na zemi. Oddělil politiku od státovědy. Snažil se popsat takovou ideální a jednotnou vládu, která byla možná v jeho době, netoužil a nesnažil se popisovat něco, co by být mělo, ale co se dá uskutečnit už zítra.

Ani zdaleka ne posledním společným bodem Machiavelliho s Dantem je i místo narození. Florencie byla od roku 1378 ovládána rodinou Medicejských¹⁴⁰. Později byla v tomto městě na krátký čas vyhlášena republika, ta byla nejprve vedena dominikánským mnichem Savonarolem, který byl roku 1498 uvržen do vězení po té, co byl exkomunikován z církve, a popraven. Po něm převzal vedení Petr Soderini.

¹⁴⁰ Celý spis je dedikován . „...to His Magnificence Lorenzo de Medici.“ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 36

Niccollo Machiavelli se narodil 3. května roku 1469. Vzdělal se v humanitních vědách, další významný bod jeho života nastává 14. července roku 1499, kdy byl jmenován kancléřem Soderiho vlády. V této funkci, měl na starosti zahraniční styk, setrval až do jeho pádu roku 1512. S pádem republiky a opětovným nástupem rodiny Medicejů ztrácí nejenom svůj úřad. Následující rok byl zatčen pro podezření ze spiknutí a mučen. Důkazy se ovšem nenašly a tak byl po krátké době propuštěn. Své dílo Vladař dokončuje ve stejném roce, poprvé bylo vydáno ovšem až později¹⁴¹. Až do své smrti, 22. června 1527, žil poblíž Florencie na malém statku, z kterého se stěží užíval.

O JEDINÉ VLÁDĚ

1 – Quot sint genera principatuum et quibus modis acquirantur (Kolik jest typů vlád a které způsoby, jimiž je jich nabýváno)

Machiavelli dělí vlády ať už současné nebo minulé na republiky a monarchie. Monarchie pak jsou buď dědičné, nebo nové. Nové mohou vzniknout, nebo jsou připojeny k existující říši.

2 – De principatibus hereditariis (O vladařstvích dědičných)

„I will leave aside a consideration of republics as i have already treated the subject at length.¹⁴² My attention will be solely focused on principalities, following the pattern laid above, and discussing how these principalities can be governed and secured.“¹⁴³

Vladař, který vládne z dědičného práva má mnohem větší pravděpodobnost se i u vlády udržet. Pokud se výrazně neprohřeší proti vládě svých předků. Aby kdokoli přišel o takto nabytou moc, musela by se v okolí vyskytnout jiná moc, která by byla daleko silnější na to, aby mohla panovníka svrhnout.

3 – De principatibus mixtis (O vladařstvích smíšených)

Naproti tomu v nových státech dochází k potížím, a to především tam, kde jsou státy nově připojeny ke starému stávajícímu státu. Takový celek Machiavelli nazývá státem (vladařstvím) smíšeným. A protože pak panovník obvykle musí, aby udržel

¹⁴¹ Viz dějinný přehled.

¹⁴² Zde se Machiavelli pravděpodobně zmiňuje o své knize Rozprava o prvních deseti knihách Tita Leviho. To je ovšem stále otázkou sporů.

¹⁴³ Niccollo Machiavelli: The Prince, str. 38 „Ponechám stranou úvahy o republikách, protože tomuto tématu jsem se již dříve věnoval. Budu se věnovat pouze vládám, tak jak jsem je předložil výše, a pojednám o tom, jak je možné ty to vlády spravovat a udržet.“

v takových přidružených státech mír, nechat tam vojska, a i jinak dohlížet na nové poddané, lehko o takový stát zase přijde.

Pokud připojovaný stát mluví stejnou řečí, má stejné, nebo obdobné zvyky a obyčeje, je velmi jednoduché si takový stát udržet. „*To have them securely in one's grasp, one only has to extinguish the blood-line of the former ruling prince.*“¹⁴⁴ Druhou důležitou věcí k udržení takových států je, aby nový panovník neměnil jejich zákony a daně. Dobytých států, které mají jiné nejenom právo a zvyky, ale i jazyk, je k jejich udržení podle autora nejlepší, aby se tam panovník přestěhoval. Když totiž setrvá ve své zemi, dovidá se o problémech dobyté země až když je pozdě s nimi něco udělat. Pokud je ovšem v dobyté zemi, má mnohem blíže nejenom k problémům, ale především i k lidem. Druhým způsobem jak si udržet takovou zemi je vytvoření kolonií vlastních věrných poddaných. Ty jednak panovníka prakticky nic nestojí a jednak příkoří, která jsou učiněna místním lidem odebráním jejich majetku a polí, jsou rozptýlena po celé zemi. Ostatní jsou pak uklidněni tím, že se jim nestalo to samé a zároveň se bojí cokoliv udělat, aby se jim nestalo to samé.

„*In addition, a ruler in province that does not conform with his own as outlined above, should make himself head and defender of the smaller neighbouring powers, whilst seeking to weaken those that are strong. He should also ensure that an outsider with power equal to his own does not enter the province through any unforeseen circumstances.*“¹⁴⁵

Stejně tak by se vládce neměl vyhýbat válce, pokud ví, že k ní stejně musí dojít je lepší, aby k ní došlo hned tam, kde se to panovníkovi hodí a ne později, kdy se už bude moct jen bránit.

4 – Cur Darii regnum quod Alexander occupaverat a successoribus suis post Alexandri mortem non defecit (Proč se Dariova říše, kterou dobyl Alexander, nevzbouřila proti Alexandrovým nástupcům po jeho smrti)

„*My answer to this problem is that all the principalities mentioned in past texts are found to be governed in one of two ways: either by a single prince upon whom all the*

¹⁴⁴ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 41, „Aby si je člověk bezpečně udržel v moci, stačí vyhubiti rod vladaře, který tam panoval.“

¹⁴⁵ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 42, „Jak bylo řečeno, vládce provincie, která má odlišné mravy od jeho vlastní, by měl sám sebe učinit hlavou a ochráncem méně mocných sousedů, a snažit se oslabit ty, kteří jsou mocní. A měl by se ujistit, že na jeho území nevzkročí žádný cizinec, který by se mu vyrovnal za žádných okolností.“

*others are dependent and who, like ministers, help to govern that kingdom with his permission and favour alone, or by a prince together with nobles, who hold their position through their ancient lineage and not through the grace of the ruler.*¹⁴⁶ Jak bylo výše řečeno, je celá kniha prostoupena příklady. Zde Machiavelli přirovnává první typ vlády k Turecku a druhý k Francii. Na nich pak dokládá následující. Je sice jednoduché se zmocnit Francie, například pomocí vzpoury některých šlechticů, je ovšem velmi těžké se v takové zemi udržet, protože šlechta i nadále zůstává na svých místech. Tak dochází k dalším vzpourám, a to především díky tomu, že jednotliví šlechtici jsou vlastními králi na svých územích, tudíž i lid velmi pravděpodobně bude stát za nimi. Na druhé straně je Turecko ovládáno pouze jediným mužem, který na jednotlivá území pouze vysílá své správce, ty zase může kdykoli odvolat. Není tedy lehké takovou zemi dobýt, protože bude stát proti dobyvateli sjednocena. Když je však jednou dobita, je velmi jednoduché si tuto zemi udržet, protože není šlechty, která by se proti novému vládci bouřila. To samozřejmě až po tom, co je vybit králův rod.

A právě proto bylo snadné si udržet Dariovu zemi, protože ta se svým založením podobala Turecké říši.

5 – Quomodo administrandae sunt civitates vel principatus, qui antequam occuparentur suis legibus vivebant (Jak vládnout obcím a státům, které před dobytím žili podle vlastních zákonů)

*„There are three ways of holding on to those states that one acquires which are used to living freely and under their own laws. The first way is to destroy them. The second is to go and live there oneself. The third way is to let them continue living under their own laws whilst levying a tribute and ensuring they remain your allies by creating well-disposed ruling élites.*¹⁴⁷ Ti si budou vědomi, že této pozice dosáhli jen díky dobyvateli a budou si tudíž snažit udržet jeho přízeň.

¹⁴⁶ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 49, „Na tuto otázku odpovídám, že všechny říše monarchické, které jsou nám známy, jsou ovládnány dvěma způsoby: buď v nich vládne panovník a všichni ostatní jsou na něm závislí a ti, jako třeba ministři, mu pouze pomáhají vládnout s jeho svolením a z jeho přízně, nebo vládne král společně s šlechtou, která má účast na vládě díky starobylosti svých rodu, a ne z milosti panovníka.“

¹⁴⁷ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 51, „Existují tři způsoby jak vládnout těm státům, které byly zvyklé žít podle vlastních pravidel. První z nich je, je zničit. Druhý: vládce se v něm usadí osobně. A třetím způsobem je nechat je žít se stejnými zákony na jaké byli zvyklí, odvádět poplatky a zajistit si věrnost svěřením správy několika vybraným.“

Jediným opravdu bezpečným a stoprocentním řešením ovšem podle Machiavelliho stále zůstává zničení podrobeného státu. A to především v dobytých republikách, protože vždy znovu budou chtít dosáhnout jejich dřívější svobody.

6 – De principatibus novis qui armis propriis et virtute acquiruntur (O nových vladařstvích, které byly nabyty zbraněmi a osobní zdatností)

Zde jako příklady uvádí autor vládce, kteří dosáhli vlastního státu především vlastní zdatností, ale částečně i štěstím a příležitostmi, která se jim naskytla. Mezi jinými uvádí Kyra, Romula a Thesea. Nejenom u nich je ovšem největším problémem vládce, který chce založit nový stát, zakládání nového řádu a zákonů. Postaví se proti němu totiž všichni ti, kteří v minulém státě měli prospěch. Zbytek se pak bude bát plně postavit za nového vládce jednak z obavy před těmi, kteří chtějí starý řád zpět, a jednak z obavy před lidem, který se obecně bojí nového.¹⁴⁸

Proto je velmi nezbytné, aby svou vůli král nestavěl na takovychto, ale pouze sám na sobě a svou vůli ostatním „*vnutil*“.¹⁴⁹

7 – De principatibus novis qui alienis armis et fortuna acquiruntur (O nových vladařstvích nabytých cizí silou a štěstím)

Panovníci, kteří nabývají moci vlastním štěstím, či díky přízni jiných sice nabývají moci rychle, těžko si ji však většinou udrží, „...and goodwill and fortune are very changeable and unstable things.“¹⁵⁰ Především tito lidé nemají onu osobní zdatnost nutnou právě k vládnutí, ale nemají ani věrné vojsko.

8 – De his qui per scelera ad principatum pervenere (O těch, kteří se dostali k moci špatnými skutky)

Tedy ti, kteří nabyli vlády vraždou, uplácením, zradou nebo věrolomností. „*These methods can help to acquire power, but no glory.*“¹⁵¹ Na druhou stranu autor rozeznává správné a špatné ukřutnosti k dosažení vlády. Ty první pak jsou ty, které se uskuteční pouze jednou k dosažení vlády a již se nikdy neopakují, takoví vládcí můžou dokonce

¹⁴⁸ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 55

¹⁴⁹ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 55

¹⁵⁰ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 57, „A cizí vůle a štěstí jsou věci velmi vrtkavé a nestálé.“

¹⁵¹ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 66, „Těmito metodami lze sice nabýt vládu, ne však slávu.“

vládnout dlouho. Druhé pak jsou ty, které jsou páchány často. Ty staví lid proti lidu a je jen otázkou času, kdy takový vládce padne.

„For since injuries are less palatable, they should be inflicted all at once so they cause less offence, while favours should be granted little by little so that they are more appetising.“¹⁵²

9 – De principatu civili (O vladařství občanském)

Poslední ze způsobů nabytí vlády je zvolení občany nebo předními obyvateli státu. Takto lze nabýt vlády ovšem pouze ve státech republikového typu a autor to uvádí spíše pro úplnost, neboť jak bylo řečeno, republikami se zabývat nechce (viz výše).

Takové vlády pak bývají především v nebezpečí v momentě, kdy se chtějí z vlády občanské změnit ve vládu absolutní. Lid je zvyklý poslouchat z předchozí doby především úřady. Nebudou tedy poslouchat vladaře, ten zase pokud opře svou vládu o úřady, stane se, že dříve nebo později už mu takové úřady nebudou chtít podléhat.

10 – Quomodo omnium principatum vires perpendi debeant (Jak by měla být měřena síla každého vladařství)

Ty pak rozděluje na dvě základní skupiny. Ty vladařství, respektive vladaři, kteří potřebují cizí pomoc k tomu, aby ubránily svůj stát, a to včetně těch, kteří se na obranu musí uchýlit za vlastní hradby, a na druhé straně ty, kteří se mohou postavit nepříteli v poli a mají dostatek peněz a mužů na to, aby vyhráli.

K tomu ovšem sám dodává, že vladař, který má dobře opevněné město, a lid ho má v oblibě, nemůže být poražen.

11 – De principatibus ecclesiasticis (O vladařstvích církevních)

K udržení takových vladařství není potřeba žádná osobní zdatnost nebo štěstí, protože stojí na starobylých náboženských rádech. Je ovšem těžké jich nabýt. Ty udržují panovníky u vlády ať už dělají cokoli.

¹⁵² Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 68, „Tedy by se křivdy měli učinit naráz, aby byly lépe stravitelné a způsobily méně odporu, zatímco dobrodiní by se mělo udělovat po malých kouscích, aby se mohly déle vychutnat.“

„These princes alone have states and do not defend them, subjects and do not govern them. As the states are not defended they are not seized from them, and as the subjects are not governed they are unconcerned and do not think, nor they are capable, of changing their princes. These principalities alone, therefore, are secure and content. But I will leave aside a discussion of these principalities since they are governed by higher powers, powers whose reasoning lies beyond the comprehension of the mortal mind.“¹⁵³

V kapitolách 12 až 14 se Machiavelli věnuje otázce obrany státu, typům vojska a otázce jeho využití. Jsou to kapitoly: 12 – Quot sint genera militiae et de mercenariis militibus (Kolik je druhů vojska a o námezdních vojácích), 13 – De militibus auxiliariis, mixtis et propriis (O vojácích výpomocných, smíšených a vlastních), 14 – Quod principem deceat circa militiam (Jaké jsou vladařovy povinnosti ohledně vojska). Z nich je nejdůležitější myšlenka vojska jako nutnosti, bez které nelze dobře a spravedlivě vládnout. *„The main foundations of every state, whether they be new or old or mixed, are sound laws and sound arms.“¹⁵⁴* K tomu přidává druhou premisu, že kde není dobré vojsko, nemůžou být ani dobré zákony. Z toho vyvozuje konkluzi, že kde je dobré vojsko, musí být i dobré zákony.¹⁵⁵ Věnuje se tedy dále jen otázce vojska, a jak docílit toho mít vojsko dobré. Tak především to nesmí být vojsko námezdné nebo pomocné¹⁵⁶ nebo jejich spojení. Ty jsou pro panovníka veskrze špatné, protože mu nejsou věrné a vždy se pokusí převrát co nejvíce moci na sebe. Nebo všechnu. Jediným řešením je pro panovníka mít vlastní věrné vojsko, které mu bude věrné nejen v dobách válečných, ale i v míru. Stejně tak by se vladař měl neustále zabývat vojenskou technikou a přípravou.

15 – De his rebus quibus homines et praesertim principes laudantur aut vituperantur (O věcech, pro něž jsou lidé a především vládci chváleni, nebo káráni)

¹⁵³ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 74, „Tito panovníci sice mají státy, ale nebrání je, poddané ale nevládnou jim. A státy, přestože nejsou hájeny, nejsou jim odebrány, a poddaní, přestože nejsou ovládnuti, nedbají toho ani o tom nepřemýšlí a ani je nenapadne ho vyměnit. Taková vladařství jsou bezpečná a spokojená. Nebudu o nich však mluvit, protože jsou řízena vyšší silou, silou, jejíž povaha leží daleko za pochopením lidské mysli.“

¹⁵⁴ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 77, „Hlavní základy všech vlád, ať jsou nové, staré nebo smíšené, jsou dobré zákony a dobré vojsko.“

¹⁵⁵ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 77

¹⁵⁶ Pomocné vojsko je pak to, které povolá panovník od jiného silného vládce na pomoc. Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 82

Oproti jiným autorům nejenom utopii se Machiavelli nepřiklání k názoru, že vladař musí mít pouze dobré vlastnosti a ctnosti, ale myslí si, že se panovník musí pouze vystříhat těch, pro které by byl kárán tolik, že by přišel o svou vládu. Je třeba kombinovat dobré vlastnosti částečně se špatnými, aby především dosáhl dobré vlády. V dalších kapitolách se věnuje právě tomu, které z vlastností jsou ty, které jsou nejlépe využitelné pro vladaře.

16 – De liberalitate et parsimonia (O štedrosti a šetrnosti)

„I maintain that it would be good to be considered generous. Nevertheless, generosity, when used in such a way as to gain you that reputation, will damage you.“¹⁵⁷

Aby vládce dosáhl takové pověsti musel by rozdávat neustále, a tím by se dostal do vyšší potřeby, aby vedlo by to pouze ke zvýšení daní, a brzkému pádu. Stejně tak by neměl potřebné prostředky na to, aby ochránil svoji zemi, nebo dobyl nová území. Je tedy výhodnější být šetrný a nikomu nebrat víc. Nakonec Machiavelli uvádí, že pokud chce být panovník štedrý, má rozdávat pouze z cizího majetku, tedy kořisti.

17 – De crudelitate et pietate; et an sit melius amari quam timeri, vel e contra (O krutosti a mírnosti, a jestli je lepší býti milován než obáván nebo naopak)

„...I maintain that each prince should desire to be thought merciful and not cruel.“¹⁵⁸ Na druhou stranu autor uvádí, že by panovník neměl dbát, jestli má pověst ukrutníka, pokud je to nezbytné k udržení poddaných ve svornosti a především v oddanosti. Tam, kde takový vládce nedbá na kruté tresty, bují neřesti společnosti, kterými je například vražda nebo loupež.¹⁵⁹ Tyto dvě vlastnosti je velmi těžké sloučit a tak nakonec Machiavelli uvádí, že je pro panovníka mnohem výhodnější být obáván než milován a to především proto, že o lidech lze říci toto: *„they are ungrateful, inconstant, feigns and dissimulators, avoiders of dangers, eager for gain, and whilst it profits them they are all yours. They will offer you their blood, their property, their life and their offspring when your need for them is remote, as mentioned above. But when your needs*

¹⁵⁷ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 90, „Tvrdím, že je dobré být považován za štedrého. Nicméně štedrost, provozovaná tak, abys dosáhl pověsti štedrého, tě zničí.“

¹⁵⁸ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 92, „...tvrdím, že každý vladař by měl toužit, aby byl považován za mírného (vlídného) a ne za krutého.“

¹⁵⁹ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 93

are pressing, they turn away. ¹⁶⁰ Strach ale musí budit vladař pouze tak, aby za to nebyl nenáviděn, především tím, že nikdy nevztáhne ruku na majetek cizích lidí. Krutý pak musí být hlavně u svého vojska, jeho ostatní dobré vlastnosti pak způsobí, že je vojáky nejenom obáván, ale zároveň vědí, že je to velitel hodný úcty.

18 – Quomodo fides a principibus sit servanta (Jak mají vládcí držet dané slovo)

Stejně jako v předešlých kapitolách nakonec Machiavelli dochází k tomu, že je špatně všechno to, co se do této doby říkalo o dobrém vladaři. A stejně i v tomto problému vychází z věrolomnosti lidí. Pokud by pak dané slovo panovníkovi škodilo, je nesmyslné dané slovo držet, protože nemá odpovědnost jen sám za sebe, ale i za všechny své poddané.

„Nonetheless, experience shows that nowadays those princes who have accomplished great things have had a little respect for keeping their word and have known how to confuse men’s minds with cunning. ¹⁶¹

19 – De contemptu et odio fugiendo (Jak je třeba se vyvarovat opovržení a nenávisti)

Autor ani tak neuvádí jak se zřící těchto dvou neřestí, protože to bylo vysvětleno výše, ale především tomu *proč* se jich má zřící. Ten, kdo je uctíván a vážen svým lidem se nemusí bát častých útoků zvenčí, neboť útočník ví, že u nikoho nenajde oporu. Nebezpečí pak nevzniká tak často ani zevnitř, protože většina poddaných je spokojená a tak ani tito spiklenci nemají u nikoho oporu.

„I conclude, therefore, that a prince should pay scant attention to conspiracies so long as the people are well disposed towards him. But when they are his enemy and hold him in contempt, he must be fearful of everybody and everything. ¹⁶²

¹⁶⁰ Nicollo Machiavelli: *The Prince*, str. 93 – 94, „jsou nevděční, proměnliví, falešní a pokrytci, vyhýbají se nebezpečí, jsou chtiví zisku a dokud jim to vynáší, jsou ti věrní. Nabídnou ti jejich krev, majetek, životy a potomky (v tomto textu jsou spíše míněni synové) pokud je to, jak bylo řečeno výše, jen možnost požadavku. Když je ale potřebuješ, otočí se k tobě zády.“

¹⁶¹ Nicollo Machiavelli: *The Prince*, str. 96, „Nicméně, zkušenost nám ukazuje, že v dnešní době ti vladaři, kteří vykonali velké věci měli jen velmi málo respektu k dodržování svých slov a byli známí tím, jak dokázali poplést lidské mysli svou úskočností.“

¹⁶² Nicollo Machiavelli: *The Prince*, str. 101, „Z toho vyvozují, že vladař by může dávat minimální pozor na spiknutí, tak dlouho, dokud je mu lid nakloněn. Když jsou mu ale nepřáteli a opovrhují jím, musí se vladař bát všech a všeho.“

Dalším důležitým poučením, které zde Machiavelli uvádí je, že má panovník trestní právo předat jiným, tím se konec konců vyvaruje i toho, aby byl nenáviděn za tresty (viz výše), ale rozhodně si má naopak ponechat právo milosti. Tím zase se zdá mírným. Autor dále též uvádí, že panovník nemusí dobré vlastnosti mít, jen se musí zdát, že je má.

V následující kapitole /20 – An arces et multa alia quae cotidie a principibus fiunt utilia an inutilia sint (Zda pevnosti a mnoho jiného, co vladaři činí je užitečné nebo neužitečné)/ Machiavelli hlavně shrnuje, co bylo řečeno o vlastnostech výše. Pevnost je zde myšlena nejen fyzicky, ale i metaforicky. Opakuje, že vladař, který je milován a obdivován, má ve svých poddaných důvěru, se nemusí bát a stavět pevnost na svoji obranu. Stejně tak, nemusí bourat nepřátelské pevnosti po dobytí sousední země, protože i svoji vládu tam, by měl zavést na lidech, kterým může nebo bude moci důvěřovat. K tomu ovšem dodává: „*All things considered, therefore, I am prepared to praise princes who build fortresses and princes who do not, and blame anyone who places their trust in fortresses and consider being hated by the people of little important.*“¹⁶³

21 – Quod principem deceat ut egregius habeatur (Jak se má vladař chovat, aby získal vážnost)

„*Nothing makes a prince more highly esteemed than assumption of great undertakings and striking examples of his own ability.*“¹⁶⁴ Ať už jsou ty skutky vyloženy dobré nebo zlé, hlavně, aby byly veliké a nedovolily lidem se zastavit a plánovat spiknutí. To obnáší i vojenské výpravy, ale i odměny nebo tresty uvnitř vlastního státu.

Pokud v okolních státech dojde k rozepři mezi dvěma panovníky, má se vladař postavit na stranu jednoho, nikdy nemá zůstat neutrální.¹⁶⁵

22 – De his quos a secretis principes habent (O vladařových ministrech)

¹⁶³ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 112, „Když se to vše tedy zvaží, jsem připraven pochválit vladaře, kteří staví pevnosti, i ty, kteří je nestaví, ale kárám každého, kdo věří pevnostem a myslí si, že to, že ho lid nenávidí, vůbec nevádí.“

¹⁶⁴ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 112, „Nic neudělá vladaře více váženým než osvojení si velkých skutků a pozoruhodných příkladů jeho vlastních schopností.“

¹⁶⁵ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 113 – 116

„The choice of ministers is a task of no little importance for a prince. Whether they are good or not depends upon the prudence of the prince. The first impression one forms of a ruler's intelligence is based on an examination of the men he keeps around him.”¹⁶⁶

Když jsou dobří a spolehliví svědčí to o panovníkovi, není alespoň natolik hloupý, aby se obklopil špatnými lidmi. Pokud ministr myslí více na sebe a svůj prospěch než na panovníka a jeho prospěch je jasné, že by se ho měl vladař zbavit. Naopak když je dobrý a věrný, měl by vládce učinit všechno proto, aby si ho udržel, vyznamenáními, penězi, hodnostmi a úřady.

23 – Quomodo adultores sint fugiendi (Jak je třeba chránit se pochlebníků)

„There is no other defence against flattery than letting men know that they do not offend you by telling you the truth. But when everybody feels able to tell you the truth, you lose respect. A prince should therefore follow a third path, choosing wise men in his state who alone are given the freedom to speak to him truthfully, and only about those things he asks and nothing else.”¹⁶⁷

Nakonec se Machiavelli ptá, jak se dá vzepřít osudu, nebo Bohu. Sám přiznává, že lidský život je z půlky takovými věcmi řízen. Z druhé půlky má ovšem člověk svobodnou vůli, a tak je to alespoň částečně schopen ovlivnit.

5.3. Thomasso Campanella

Giovanni Domenico Campanella, přijal mnišské jméno Thomas, narodil se v září roku 1568 v obci Steniano nedaleko města Stilo v Kalábrii. Ta byla tehdy pod vládou Španělů. Již jako třináctiletý psal básně a byl obecně považován za velmi nadaného. Prvním jeho učitelem byl dominikánský mnich, pod jehož názory vstoupil Thomas

¹⁶⁶ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 116, „Nemalý význam má pro vladaře volba ministrů. Jsou dobří nebo špatní, podle toho jak je vladař moudrý. A nejlepší úsudek si o inteligenci vladaře uděláme podle toho, když prozkoumáme lidi, kterými se obklopil.“

¹⁶⁷ Nicollo Machiavelli: The Prince, str. 117, „Není jiná možnost jak se bránit pochlebování, než naznačit lidem, že tě nijak neurážejí, když ti říkají, co si myslí. Ale když si všichni myslí, že ti mohou říct pravdu, ztrácíš úctu. Vladař by se měl tedy přidržit střední cesty, vybrat si moudré muže ve svém království a těm povolit, aby říkali pravdu, ale jen o věcech, na které se vladař zeptá.“

v patnácti letech do kláštera. A to i přesto, že jeho otec byl proti, ten chtěl mít ze syna právníka. Je zde tedy určitá podobnost s osudem Thomase Morea.

V klášteře se věnoval teologii filosofii a to především dílům Alberta Velikého (1193-1280) a Tomáše Akvinského (1225-1274). Zároveň se seznamoval se scholasticky zpracovanými spisy Aristotela (384-322př.n.l.).

Campanella byl poslán do S. Giorgia, kde měl dokončit své vzdělání. „Zde se stalo něco, co způsobilo obrat v Campanellově životě. Františkánští mniši uspořádali totiž v Cosenze disputaci, na niž měli dominikáni poslat jakéhosi velmi starého mnicha; ten se však roznemohl a místo něho tam byl poslán Campanella. Velmi mladý mnich, vlastně ještě chlapec, od něhož by nikdo nebyl čekal umění vystupovat ve vědeckém sporu, tak výmluvně odporoval svému soupeři, tak přesvědčivě a okázale drtil všechny jeho důvody a důkazy, že byl prohlášen za vítěze. Když ohromení posluchači uviděli takový výsledek disputace, začali si povídat, že do Campanelly vstoupil Telesiov¹⁶⁸ duch.“¹⁶⁹

To Campanellu vznítilo ke studiu knih, ponořil se tedy do studia nejen Telesia, ale i tehdy neuznávaných autorů, jako byl Platón, Plinius, Galén, stoici a pokračovatelů Demokritových. Disputace v Cosenze přestaly Campanellu uspokojovat, musel na nich skrývat svou náklonnost k Telesiovi, aby nebyl pronásledován představenými kláštera. Tu vyjádřil až nad filosofovou rakví roku 1588, kdy Campanellovi nebylo ještě ani dvacet let.

„Pohnutkou k vydání jeho prvního díla byla kniha bezvýznamného italského filosofa a právníka Jakuba Antonia Marty „Aristotelova pevnost proti principům Bernardina Telesia“ (vydaná v roce 1587), kterou Marta psal celých deset let.“¹⁷⁰

Proti tomu vydává vlastní dílo, kde v úvodu píše, že přírodu je nutno vysvětlovat na základě vnímané skutečnosti. Toto dílo i vydává roku 1591 v Neapoli. Tam i zůstává přes dva roky a píše své druhé dílo ovlivněn přírodní magií. Pro svou práci používal klášterní knihy a to i bez povolení od papeže. Campanella byl uvězněn a odvezen do Říma, kde poprvé poznal, co je to inkvizice. Po propuštění z vězení se Campanella několik let toulal po Itálii. Nakonec se usadil v Bologni v klášteře sv. Augustina. I tam

¹⁶⁸ Telesius (1509-1588) – italský vědec a filosof, odpůrce scholastického aristotelismu a zastánce přímého studia přírody. Za hlavní zdroj poznání považoval zkušenost.

¹⁶⁹ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 15

¹⁷⁰ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 17

ovšem Campanellu dostihli nepřátelé. Za chvíli přišli dvě nová obvinění. Z prvního ještě Thomas vyvázl, druhé byl ovšem mnohem vážnější. Nakonec vyvázl i z tohoto obvinění. K tomu pravděpodobně přispěly i další dva Thomasovi spisy: *O křesťanské monarchii* a *O církevní vládě*, kde vystoupil jako odpůrce reformačního hnutí. Dokazoval tam, že papež musí sjednotit všechny křesťany a stát se nejenom hlavou církve, ale i státu. I později píše několik spisů o sjednocené vládě. Později dokonce podporoval povstání lidu. To bylo určeno na 10. září 1599. Našli se však dva zrádci, kteří o tom zpravili španělské úřady. Od trestu smrti zachránilo Campanellu to, že kromě obvinění z politického zločinu byl obžalován i z kacířství a rozsudek z této obžaloby nemohly vynést španělské úřady, pouze papež. I přes mučení a dvacetipětileté vězení. Podle jeho vlastních slov, „což zmiňuje ve svém spise v předmluvě k Poraženému atheismu“¹⁷¹, byl vězněn v padesáti vězeních a sedmkrát byl mučen.

A právě i *Sluneční stát* píše ve vězení. Stejně jako mnoho dalších, ovšem méně známých děl. „*Nejednou byl učiněn pokus vysvobodit Campanellu z vězení, byl dokonce připraven i jeho útěk, avšak přípravy byly prozrazeny a vězeň byl přemístěn do jiného žaláře.*“¹⁷²

Teprve v roce 1626 se Thomasova situace zlepšila. Na papežský stolec usedá Urban VIII., ten v zájmu své protišpanělské politiky dosahuje Campanellovo vydání do Říma. Tam není sice propuštěn, ale smí publikovat svá díla.

Francouzská vláda, která viděla v Campanellovi nepřítele Španělska, poskytla mu ochotně podporu, takže si konečně mohl odpočinout. 21. května roku 1639 nakonec Campanella umírá. A to, bohužel, před dokončením tisku jeho sebraných spisů.

SLUNEČNÍ STÁT

Campanellův spis *Sluneční stát*, je další v pořadí humanistických utopií 15., 16. století. Rozdílem oproti Moreově *Utopii* je především fakt, že se nejedná o stát jako takový, ale o město ve smyslu antické polis. Stejně jako Moreův spis je *Sluneční stát* především kritikou soudobého zřízení států a společnosti.

Sluneční stát je psaný formou dialogu, jako by se autor snažil připodobnit tvůrci dialektických filosofických spisů, Platónovi. Toho ovšem autor nedosahuje ani zdaleka.

¹⁷¹ Thomas Campanella, *Sluneční stát* str. 20

¹⁷² Thomas Campanella, *Sluneční stát* str. 22

Je vlastně spíše rozhovorem mezi dvěma osobami, Velmistrem Řádu Hospitalitů a mořeplavcem z Janova. Posledně jmenovaný vypráví o své cestě do Slunečního státu. Velmistr ze začátku pokládá mořeplavci otázky, které ke konci rozhovoru už prakticky vymizí. Pokud se vyskytují tak spíše proto, aby usměrnily mořeplavcovo vyprávění. Nejde tedy v žádném případě o disputaci.

V celém díle je jasně patrná návaznost a podobnost Morově *Utopii*. V rámci zachování souvislostí a podobnosti jsem se proto rozhodla členit Campanellův *Sluneční stát* do podobných kapitol tak, jak je uvádí Thomas More. Budu se tedy snažit spojit související pasáže pod jednotlivé kapitoly jako je zemědělství, válečnictví, společnost apod.

Campanellův Sluneční stát je založen na symbolice čísel. Stejně tak některé pasáže knihy o učení jsou kopií systému vzdělání, jak ho zavedli ve své obci Pythagorejci.

Vzhled a uspořádání státu

Campanella umísťuje město Slunečního státu na ostrov Taprobana¹⁷³. Tam obyvatelé odvedli vyprávějího mořeplavce, který poznal jejich kulturu, státní uspořádání a všechno ostatní, co se týkalo jeho obyvatel.

„Na širé rovině zvedá se vysoký kopec, na němž leží větší část státu¹⁷⁴;“¹⁷⁵. Tento stát – město je rozdělen na sedm kruhových pásem, které se jmenují stejně jako sedm oběžnic¹⁷⁶. Ty jsou zároveň i obrannými vrstvami, které by pro dobytí města bylo potřeba dobýt každou zvlášť. Každé z těchto obranných městských pásem je vyrovnáno do roviny. Mezistupně jsou mezi vnější a vnitřní branou hradeb jednotlivých okruhů města.

„Vládce Moudrost dal příkaz, aby zdi celého města uvnitř i vně, dole i nahoře byly vyzdobeny nejlepšími malbami, zobrazujícími všechny vědy v neobyčejně dokonalém uspořádání.“¹⁷⁷ Na vnitřní stěně prvního kruhu jsou všechny matematické obrazce.

¹⁷³ Taprobana – starobylý název jednoho z ostrovů Indického oceánu, buď se jedná o ostrov Cejlon, nebo o ostrov Sumatra. O tomto ostrově se zmiňují již starověcí autoři jako je Plinius (23-79 n. l.), Ptolemaios ad. O ostrově se zmiňuje i Morus ve své *Utopii*, je tedy dalším podobným znakem knih obou autorů.

¹⁷⁴ Tady je opět zřetelně vidět přirozené přírodní podmínky, které maximálně napomáhají izolovanosti a uzavřenosti utopického státu.

¹⁷⁵ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 27

¹⁷⁶ Ty byly v tehdejší době výčtem: Slunce, Měsíc, Merkur, Venuše, Mars, Jupiter a Saturn.

¹⁷⁷ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 32

Každý z nich je opatřen jednořádkovým vysvětlujícím popisem. Na vnější straně zdi jsou všechny jim známé státy světa s popisem a abecedou.

Vnitřní okruh druhé řady jsou obrazy a úlomky všech drahých kovů, kamenů a nerostů. Na vnější straně jsou pak všechna moře, jezera, řeky, prameny, ale i druhy vína, oleje a všech ostatních tekutin. Vypráví se zde o jejich původu, jakosti a vlastnostech. Posledním popisovaným na této zdi jsou všechny povětrnostní jevy.

Třetí vnitřní obsahuje všechny stromy, rostliny a zemědělské plodiny, z vnější strany jsou všechny ryby a ostatní vodní živočichové.

Pak následují ptáci na vnitřní a nižší živočichové z vnější hradby čtvrtého okruhu. Vnitřní i vnější část pátého okruhu zaujímají vyšší živočichové. *„Na vnitřní straně šestého kruhu jsou všechna řemesla, jejich nástroje a užití u různých národů. Na vnější straně jsou namalováni všichni vynálezci z oboru věd a řemesel a dále zákonodárci; viděl jsem tam Mojžíše, Osirise, Jupitera, Merkuria, Lykurga, Pompilia, Pythagora, Zamolkia, Solona a mnoho jiných;“*¹⁷⁸. Ježíše a jeho dvanáct apoštolů, Caesara, Hanibala a jiných.

Na vrcholku hory je otevřené velké prostranství, kde obyvatelé Slunečního státu vybudovali svůj chrám. Ten má pravidelný kruhový tvar. Středová kopule má otvor ve střeše přímo nad oltářem. *„Na oltáři lze vidět jen dvě koule; jednu velikou, na níž je zobrazeno celé nebe, a druhou, na níž je znázorněna země. Na klenbě hlavní kupole jsou zakresleny všechny nebeské hvězdy, od první až do šesté velikosti, a pod každou z nich je v trojverší napsán její název a vlastnosti, jimiž působí na život na naší zemi“*¹⁷⁹ ¹⁸⁰.

Okolo oltáře je sedm zlatých svítilen, které znázorňují oněch sedm oběžnic. Ve vedlejší lodi chrámu jsou cely pro čtyřicet devět kněží. Nad poslední, nejmenší lodi jsou korouhve ukazující směr větru. U nich je spis, psaný zlatým písmem, o tom, jak působí větry na počasí.

„Nejvyšším vládcem je u nich kněz, zvaný v jejich jazyce „Slunce“; my bychom ho nazvali metafysikem. Je vrchním rozhodčím ve věcech světských i duchovních a ve všech

¹⁷⁸ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 34

¹⁷⁹ Zde je třeba připomenout, že Campanella umístil svůj ostrov na rovník, středem je tedy rovník od kterého odbíhají jednotlivé kruhy polokoule až k oběma pólům. Dále je zde třeba upozornit na Campanellův sklon k astrologii, za který byl tolikrát trestán. Astrologie v jeho době byla vědou na kterou papež shlížel s krajní nelibostí. Zajímavé je tedy především jeho propojení theokratického státu s moderní vědou.

¹⁸⁰ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 30

otázkách a sporech vynáší konečné rozhodnutí. Na pomoc má tři spoluvládce: Pona, Sina a Mora¹⁸¹ neboli v našem jazyce Moc, Moudrost a Lásku.¹⁸²

Mor spravuje záležitosti války a míru, vojenský výcvik, řídí vojenské úřady, zásobování, dílny a řemeslníky, kteří v nich pracují. Sinovi jsou podřízena krásná umění, neválečná řemesla a veškeré vědy, úředníci, vědci a s tím související školy.¹⁸³ A konečně příkazům Pona podléhá plození dětí, dohled na potomstvo, lékařství, výroba léků, zemědělství a chov dobytka. Ti čtyři projednávají vše dohromady, ale poslední slovo má vždy Metafysik.

Národ, který žije v tomto státě, se podle Campanellových slov, přistěhoval z Indie z nutnosti po porážce s Mongoly. Rozhodli se žít život v úzké společnosti po vzoru filosofie.

Zrušili osobní vlastnictví, aby ctižádostivost, závist a jiné lidské vlastnosti nepřekážely harmonii v které se rozhodli žít. *„...přátelství pro ně znamená velmi mnoho: je totiž třeba upozornit na to, že i když se nemohou navzájem obdarovávat – dostávají totiž všechno, co potřebují, od státu a úřady pozorně sledují, aby nikdo nedostával více, než si zaslouží, ale přesto neodpírají nikomu nutné – projevuje se u nich přátelství ve válce, v nemoci, při získávání poznatků kdy si vzájemně pomáhají a znalosti si sdělují; dále též v pochvalách, při hovoru, v plnění povinností a ve vzájemném prokazování nezbytných služeb.“¹⁸⁴*

O úřadech

Ve městě mají tolik úřadů, kolik známe ctností: jsou úřady nazvané Velkomyslnost, Statečnost, Čistota, Štědrost, Spravedlnost (trestní a občanská), Příčinlivost, Lásky k pravdě, Dobročinnost, Laskavost, Veselost, Činnost, Střídmost atd. Do nich jsou voleni ti, kteří již ve škole prokazují nadání pro onen úřad. Trestem je pak

¹⁸¹ Tyto jména jsou zkráceny z latinských výrazů: potentia, sapientia a amor. To jsou podle Campanelly tři kladné přívlastky každého bytí, ty se ve Slunečním státě – dokonalém státě – spojují v dokonalém vládcí, Solovi. Ten je Campanellou též označován symbolem ☉, což je historická značka slunce.

¹⁸² Thomas Campanella, Sluneční stát str. 31

¹⁸³ Jemu jsou podřízeni úředníci zastupující všechny vědy: Astronom, Kosmograf, Geometr, Historiograf, Poeta, Logik, Rétor, Gramatik, Medik, Fysik, Politik a Ethik. (překladatel zde uvádí, že ve vydání z r. 1643, byl namísto Fysika Fysiolog)

¹⁸⁴ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 36-37

vyloučení z hostiny, styku se ženami a nebo jiných čestných výsad na dobu, kterou uzná soudce za vhodnou pro ten daný přestupek.

Muži i ženy nosí stejné oblečení, co nejvíce praktické, stejně tak jako to vidíme u Morea. Všichni společně studují různé vědy. Ve věku od dvou do tří let se děti učí na společných procházkách okolí maleb na zdech. Ty vedou učení starci. S nimi se učí abecedu a základní věci. Později se přidává tělocvik a jiné hry na zdokonalení fyzické stránky člověka. Stejně tak docházejí do řemeslnických dílen, aby pozorovali výrobu a zjistili sklony jednotlivých dětí.

V osmém roce, se podle nákresů, učí základy matematiky a přírodních věd. Nakonec přichází na řadu abstraktní vědy, vyšší matematika a lékařství. Pak se po plné výuce začleňují do společnosti podle toho, k čemu projeví sklony.

Ve všech utopických románech jsou všichni ti, kteří pracují a dobře se podílejí na společné věci nejvíce váženi. Jaký to opak k tehdejší, středověké, společnosti, kde jsou za nejváženější považováni ti, kteří jen nečinně zahálejí a jsou prý vznešeni už svým původem.

Všechny ostatní úředníky, mimo učitelů vybírají čtyři nejvyšší vládci – Moudrost, Lásky, Moc a Slunce.

„Hodnosti ☉ však nemůže dosáhnout nikdo jiný než ten, kdo zná dějiny všech národů, všechny jejich obyčeje, náboženské obřady, zákony, všechny republiky a monarchie, zákonodárce a vynálezce v oboru věd a řemesel a dějiny nebes. Rovněž se považuje pro tento úřad za nezbytné seznámit se se všemi řemesly. Rovněž je třeba znát fyziku, matematiku a astrologii.“¹⁸⁵ Nejdůležitějším ovšem zůstává metafyzika a teologie. Nutnost věcí, harmonii světa, původ a základy všech umění a věd, poznat moudrost a lásku obsaženou v Bohu. Solem nemůže být nikdo mladší třiceti pěti let. V úřadu setrvává tak dlouho, než se najde někdo, kdo je schopnější než jeho předchůdce.

Tři spoluvládci Sola musí znát pouze ty vědy, které spadají do jejich oborů. Tam ale musí opravdu vynikat.

„Za každého novu a úplňku se po vykonání bohoslužeb schází Rada. Všichni obyvatelé, starší dvaceti let, se jí účastní a jsou vybízeni, aby se každý z nich vyslovil o tom, jaké má stát vady, kteří úředníci plní své povinnosti dobře a kteří špatně. Dále se

¹⁸⁵ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 40

*každý osmý den scházejí všichni úředníci, totiž Nejvyšší ☉ a s ním Moc, Moudrost a Láska, z nichž každý má tři podřízené náčelníky, takže je jich dohromady třináct.*¹⁸⁶

S nimi i velitelé mužských a ženských oddílů. Ti všichni volí úředníky z těch, kteří byli předtím navrženi na velké Radě.

*„Každá jednotlivce je podroben soudní moci vrchního představeného svého oboru. Tak jsou všichni vedoucí odborníci zároveň soudci a mohou trestat vyhnanstvím, bičováním, důtkou, zbavením přístupu ke společné hostině, vyobcováním z církve a zákazem styku s ženami.*¹⁸⁷

Pokud byl čin spáchán vědomě a promyšlen je pachatel trestán smrtí, nebo systémem práva oko za oko, který čteme v Bibli u Mojžíše¹⁸⁸. Celý systém práva je velmi podobný tomu starozákonnímu¹⁸⁹, včetně výkonu trestu smrti, který se děje kamenováním ostatních občanů. Ve výmečných případech povolují, aby si viník vzal život sám. Ten se může vždy veřejně pokusit o vysvětlení příčin svého konání.

Zákonů mají málo; jsou stručné a jasné. Vyryty jsou na měděné desce u chrámových dveří, to jest na sloupořadí; na jednotlivých sloupech lze vidět definice věcí v metafysickém, velmi stručném slohu; co je totiž Bůh, co anděl, hvězda, člověk, osud, statečnost.

O společenských vztazích

Všechno, co souvisí se životem a je potřebné, mají obyvatelé města společné. *„Vždy za šest měsíců určují náčelníci, kdo má spát v kterém kruhu, kdo v přední ložnici a kdo v zadní: každá z nich je označena písmeny nad vchodem. Zaměstnání duševní i řemeslná jsou u nich pro muže i ženy společná, pouze s tím rozdílem, že muži dělají nejtěžší práce a řemesla konané mimo město, a to: orání, setí, česání ovoce, mlácení a také vinobraní.*¹⁹⁰

Obě pohlaví se mohou zabývat malířstvím pokud k němu mají sklony, hudbě se věnují pouze ženy a děti, protože je pro ně vhodnější a nalézají v ní větší zálibu. I zde se všechny potraviny a nástroje doplňují všem podle potřeby tak, aby všeho bylo dostatek.

¹⁸⁶ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 71

¹⁸⁷ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 72

¹⁸⁸ Bible. Lv 24, 19nn.

¹⁸⁹ Bible, Dt 19nn.

¹⁹⁰ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 42

Na to dohlíží „důstojný stařec a stařena, kteří udělují obsluhujícím rozkazy a mají pravomoc trestat nebo nechat potrestat nedbalé a neposlušné;“¹⁹¹. I zde se při jídle předčítá.

„Jejich oděv se skládá z bílé košile, kterou nosí přímo na těle, a na ní je šat, který je zároveň blůzou i kalhotami; je ušit bez záhybů a roztržěn od ramen po holeně a od břicha dozadu ke stehnům. Na jedné straně rozstržiených míst jsou poutka a na druhé knoflíky, na které se zapínají.“¹⁹²

Oblek mění čtyřikrát ročně, podle ročního období. Rozdělování oděvů řídí lékaři. Podle jejich nařízení se i velmi často koupou a udržují hygienu.

Pohlavní styk je povolen u žen od devatenácti let, u mužů od jednadvaceti. Pokud jsou slabé postavy ještě později. „Starší dohlížitelé a dohlížitelky se starají o ukojení pohlavní touhy smyslnějších a snadno vznětlivých, jak to poznávají podle jejich tajných proseb a toho, když je pozorují při hrách na cvičišti.“¹⁹³ Plození dětí je velmi kontrolováno. Pokud je někdo častěji přichycen při pohlavním styku bez povolení, může být i zabit. K pohlavnímu styku jsou určeni spolu tak, jak to nejvíce podle dohlížitelů odpovídá jejich tělesným schránkám. Po pečlivé koupeli je sex povolen každou třetí noc.¹⁹⁴

„Tuto hodinu“¹⁹⁵ určuje astrolog a lékař, kteří se snaží zachytit dobu, kdy Venuše a Merkurius stojí na východ od slunce v příznivém domě, v příznivém aspektu s Jupiterem a stejně tak se Saturnem a Martem nebo též mimo aspekt.“¹⁹⁶ I zde je jasně patrná důležitost, kterou vkládal Campanella do astrologie.

V průběhu těhotenství se nejprve věnují lehčím pracím později přibírají i těžší, aby tím nejenom ony, ale i plody zesílily. Ženy kojí do dvou i více let, podle toho jak určí Fysik. Potom jsou děti dány na výchovu k opatrovatelům.

Jména dětem dávají podle vlastností každého z nich, a jestliže někdo vynikne ve svém oboru, nebo nějakým hrdinským činem připojuje se mu za jméno přezdívka, která tuto událost nějak připomíná.

¹⁹¹ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 43

¹⁹² Thomas Campanella, Sluneční stát str. 44

¹⁹³ ibid.

¹⁹⁴ Zdatní muži jsou tedy spojeni se zdatnými ženami, hubené s tlustými a tlusté s hubenými. Dochází zde vlastně k určitému typu klonování. Tak, aby se docílilo co nejzdravější populace.

¹⁹⁵ Kdy dochází k sexuálnímu styku.

¹⁹⁶ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 47

„Za nejohavnější neřest považují pýchu a nafoukané chování stíhají nejhlubším pohrdáním. Proto nikdo nepokládá za ponižující posluhovat v kuchyni, ošetřovat nemocné atd.

Říkají, že každá práce má svůj význam a že je právě tak čestné nohám chodit a střevům se vyprazdňovat jako očím vidět a jazyku mluvit; proto každý, ať je určen pro jakoukoli práci, vykonává ji, jakoby byla ta nejčestnější.“¹⁹⁷

Ve Slunečním státě Thomase Campanelly není nikdo otrokem, zde vidíme první výrazný posun od práce Thomase Morea. Campanella tvrdí, „že kazí mravy“¹⁹⁸. Ovšem to, že soukromí majetek a nadřazenost jedněch oproti druhým je všem utopickým románům společné. Soudobý stav společnosti, kdy jedni pracují za druhé a mají tak více práce, než mohou zvládnout, na straně jedné a lidi trpící nudou, prostopášností a ostatními neduhy po fyzické i psychické stránky na druhé straně přirovnává k otrokům a otrokářům.¹⁹⁹ Je pravda, že jedinými otroky v Morově Utopii byli buď lidé trestaní, nebo lidé z okolních států, nesvoboda lidského jedince ovšem zůstává. Otroci nemají základní lidská práva ani tam, práva, která jsou v současném světě tolik připomínána a na druhé straně tolik opomíjena v některých částech současného světa.

V obou pracích tedy zůstává hlavní myšlenka toho, že pokud budou pracovat všichni a všichni stejně poctivě, vybude práce na každého sotva na čtyři až šest hodin denně. Všichni pak mohou žít v nadbytku.

Nemůže tak dojít především k tomu, co je příčinou všeho zla a utrpení ve světě. Bohatých lidí trpících všemi neduhy a špatnými vlastnostmi lidí nezávislých na ničem a na nikom, a lidí žijících v naprosté chudobě, která s sebou automaticky nese jiné neřesti. A snad právě proto byli v době těchto tragicky propastných rozdílů jednotlivých stavů nejvíce opěvováni mniši a Apoštolové. Tedy lidé naprosto pohrdající majetkem, nevlastní nic a tak ani věci nemohou vlastnit je tak, jak k tomu dochází v současné době.

„Jejich skvělou a napodobení hodnou vlastností je, že jim žádný tělesný nedostatek, kromě vysokého stáří, kdy se zúčastňují alespoň porad, nepřekáží činnosti,“²⁰⁰ o všechny je postaráno, slepí pracují rukama tam, kde nepotřebují zrak, jinak chromí tak, aby mohli využít jiných vlastností nebo částí těla s kterými nemají

¹⁹⁷ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 52

¹⁹⁸ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 52

¹⁹⁹ Thomas Campanella, Sluneční stát, úvahy na str. 52

²⁰⁰ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 54-55

jediný problém. Nikdo tak netrpí, nepřipadá si zbytečný a hlavně je zaopatřen vlastní prací, nemusí být tedy odkázán na nikoho jiného.

Obyvatelé jedí vše podle nařízení Fysika, podle nejlepšího lékařského doporučení. Jedí dvakrát denně, starci třikrát a děti čtyřikrát. Dříve nechtěli jíst maso, pak ale připustili, že i hubení rostlin, které také mají city je stejně špatné. Došli tedy k přesvědčení, že nižší tvorové jsou tu pro vyšší a teď jedí vše. To v třídenním cyklu: nejprve maso, druhý den ryby, třetí zeleninu a pak se opět vrací k masu, hlavně proto aby se nevysilovali, kdyby měli něčeho důležitého nedostatek.

Víno je mladým povoleno až od devatenácti a i potom pijí střídavě.

O válečnictví

„Vládci, zvanému Moc, jsou podřízeni: velitel vojenské zbrojnice, velitelé dělostřelectva jízdy a pěchoty, odborníci válečných staveb, stratégové atd., kteří zase mají mnoho sobě podřízených velitelů a vojenských znalců.“²⁰¹

Od dvanácti let jsou cvičeni ve vyšším vojenství nejenom chlapci, ale i dívky. Projev zbabělosti se u obou pohlaví krutě trestá. Vzhledem k jejich víře v nesmrtnost duše se nebojí smrti. Jejich duše se podle skutků ve smrtelném životě připojují po smrti buď k dobrým nebo zlým duchům. Na rozdíl od Pythagorejců ovšem neuznávají stěhování duší. Dále se učí i historii válečnictví a s učitelem vedou debaty o tom, kdo jednal ve svém válečném počínání dobře a kdo špatně.

Pokud dojde k napadení samotného Slunečního státu, nebo jednoho z jejich spojenců, nejprve se scházejí k poradě. *„Především prosí Boha, aby jim vnukl nejlepší řešení, pak zkoumají okolnosti toho případu a poté vypovídají válku. Ihned se vypraví na cestu kněz, tak zvaný přímlovce; ten požádá nepřítele, aby loupež nahradili nebo útlak spojenců a tyranii odstranili. Odmítnou-li, vypovídá válku a vyzývá Boha pomsty, Savaotha, aby zahubil ty, kdo hájí nespravedlivou věc. Jestliže nepřátelé váhají s odpovědí, dá jim kněz lhůtu na rozmyšlenou: králi hodinu a republice tři hodiny²⁰², aby*

²⁰¹ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 55

²⁰² Zde je na místě upozornit na rozdíl v časech, mohlo by se zdát, že je republika uznávána Solem více než monarchie. Ovšem vzhledem k dříve řečenému, že obyvatelé Slunečního státu znají nejen jazyky a zvyky okolních států, ale především i jejich zákony a systém práva, jde velmi pravděpodobně pouze o dodání více času republice z důvodu svolání rady, vládnoucí vrstvy. U monarchie je obyvatelům Slunečního státu jasné, že jde o rozhodnutí pouze jediného muže.

*byla vyloučena možnost jakéhokoli podvodu. Tak začíná válka proti rušitelům přirozeného práva a náboženství.*²⁰³

Aby nedocházelo dále k prodlení v momentě kdy je vyhlášena válka, přebírá moc a rozhodování vládce moc, pro tu chvíli se stává diktátorem ve smyslu římského práva. Ovšem vládce ☉ může vždy změnit nebo zmírnit rozhodnutí. S ním se také Moc radí v důležitých případech. Stejně tak mohou své názory vyslovit i Láska a Moudrost. Před samotným tažením ovšem musí válku nejenom vyhlásit v radě, které se může zúčastnit každý občan starší dvaceti let, ale i obhájit správnost tohoto rozhodnutí.

Ve válečném táboře mimo Moci velí pět, osm nebo deset nejzkušenějších vojenských velitelů, kteří tvoří vojenskou radu.

„Po skončení války slaví triumfy jako Římané, ba ještě okázaleji, konají děkované modlitby k Bohu a tehdy předstoupí v chrámu vojevůdce a básník nebo historik, který s ním byl podle zvyků na výpravě, vypráví o úspěších a nezdarech. Nejvyšší vládce ověncí vojevůdce vavřínovým věncem, chrabřím vojákům udělí čestná vyznamenání a na několik dní je osvobozují od plnění práce pro společnost.^{204,205}

Kdo svému spojenci nebo druhovi včas nepomůže je zmrskán. Kdo nevyplní rozkazy je vhozen do jámy na pospas šelmám. Na obranu dostane pouze obušek, ubrání-li se je omilostněn.

Všechny majetek, který je válečnou výpravou získán přechází do společného majetku. Stejně jako Utopijští pak dosazují obyvatelé Slunečního státu do vlády své úředníky a zároveň aplikují své zákony a styl života.

O zaměstnáních

Všichni obyvatelé, jak bylo výše popsáno, umí všechna řemesla alespoň trochu. Za nejčestnější jsou považována – vojenství, zemědělství a chov dobytka. Čím víc řemesel kdo umí, tím váženější je. Ženy provozují méně namáhavá řemesla. Všichni musí umět plavat. Obchod provozují pouze s okolními státy, pro ty účely nejenom znají hodnotu peněz, ale i razí své vlastní. Za ty nakupují ty suroviny, kterých mají nedostatek.

²⁰³ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 57

²⁰⁴ I v této společnosti jsou drahé kovy pouze výrobním materiálem, zde pro jídelní nádoby, protože je zrušeno osobní vlastnictví nejsou obdarováni ničím, co by mohlo zkazit jejich morálku. Vždyť váhu, kterou má zlato mu přiklí zase jenom lidé. Pro vojáky Slunečního státu je tedy mnohem větší poctou vyznamenání.

²⁰⁵ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 60

„Na ochranu polí vysílají zároveň s dělníky stále čtyři vojenské oddíly. Ty pochodují čtyřmi branami, odkud jdou čtyři cihlami dlážděné cesty až k moři, aby cizinci mohli pohodlně cestovat a dopravovat zboží.“²⁰⁶

Cizinci jsou hoštěni po celé tři dny na státní útraty. Ti jsou i provázeni po městě a seznamováni s jeho systémem a představeni Radě. Pokud se chce někdo stát občanem, podrobují je měsíční zkoušce za městem a pak měsíc ve městě. Po úspěšném ukončení jsou při rituálních přísahách a obřadech přijati za občany.

Pro úspěšné rolnictví a chov dobytka mají dvě knihy: Georgica a Bucolica²⁰⁷. Tam je mimo jiné zapsáno i to, jak nejlépe obdělávat půdu a tajné prostředky, kterými zvyšují úrodu.

O cestování

„Mořeplavectví se u nich těší velké úctě. Mají zvláštní lodě a galéry, jezdící po moři bez vesel a větru, hnané důmyslně sestrojeným mechanismem; jiné jsou poháněny větrem a vesly. Znají dobře hvězdy a mořský příliv i odliv.“²⁰⁸

Tyto námořní cesty podnikají především k poznání ostatních národů, jejich vynálezů a jiných věcí, které by mohli využít ve svůj prospěch. Dále také, z přesvědčení toho, že jejich národ je nejlépe řízen, a že by ke stejnému systému měli dojít dříve nebo později všechny země, hledají jiný národ, který by žil ještě úctyhodněji a důstojněji.

O náboženství

„Nejvyšším knězem je u nich sám ☉, z úředníků jsou kněžími jen úředníci vyšší; jejich povinností je starat se o čisté svědomí občanů, jim se ze svých hříchů zpovídá celé město v tajné zpovědi, přijaté i u nás; oni tak jednak očišťují duše, jednak poznávají, jakým hříchům lid nejvíce podléhá. Potom se kněží-úředníci zpovídají sami třem nejvyšším vládcům jak ze svých, tak i z cizích hříchů, zevšeobecňují je, nikoho však nejmenují, ale poukazují hlavně na hříchy nejtěžší a pro stát nejškodlivější. Nakonec se tyto tři vládci z těchto i ze svých hříchů zpovídají samému ☉, který tak pozná, jakým druhem hříchů stát nejvíce trpí a vhodnými prostředky se stará o nápravu.“²⁰⁹

²⁰⁶ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 64

²⁰⁷ Z řec. slov georgos – rolník a bukolos – pastýř.

²⁰⁸ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 66

²⁰⁹ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 75

Modlitbami, za celý národ vyznává Bohu hříchy před oltářem, před celým shromážděním. Ani on však nikoho nejmenuje. Vysvětluje, jak se hříchů vyvarovat a nabádá lid k očištění. Nakonec Bohu obětuje a modlí se, aby státu odpustil. Obet' je lidská, dobrovolná, autor tvrdí, že dobrovolnou lidskou obet' Bůh spíš přijme než nedobrovolnou zvířecí.²¹⁰

Obětovaný setrvává na oltáři, který je pod hlavní kopulí, dokud hříchy města nejsou vykoupeny, je mu podávána pouze nuzná strava a jeden tedy trpí za všechny. Po dvaceti až třiceti dnech se dotyčný stává knězem. Dvacet čtyři knězů, kteří bydlí přímo v chrámu se čtyřikrát za den modlí k Bohu a zpívají mu Žalmy. Ti také pozorují hvězdy a zaznamenávají jejich posun pomocí astrolabia. U Campanelly je nejenom obecný život, ale i náboženský velmi úzce spjat s astrologií a astronomií.

„S ženami se nestýkají, leda zřídka, když je to nutné pro zdraví.“²¹¹ Pohlavní styk kněží tedy není zcela zakázán, vše je odvozováno z potřeb člověka. I to je tedy shodné s Moreovou Utopií a jeho návazností na Epikurejce.

„Vychvalují Ptolemaia, obdivují se Koperníkovi,²¹² věří v pravdivost proroctví Ježíše Krista znameních²¹³ a „nenávidí Aristotela, kterého nazývají logikem, nikoli však filosofem“²¹⁴.

Stále vše zkoumají a snaží se hlavně nalézt pravdu. Největší vážnosti se u nich těší slunce, ovšem jediné, co je pro ně hodné uctívání je Bůh. Slunce nazývají obrazem, tváří a živou sochou Boha²¹⁵.

„Uznávají dva fyzické principy všech pozemských věcí, slunce jako otce a zemi jako matku. Vzduch považují za nečistou část nebe, oheň prý vznikl ze slunce. Moře je potem země nebo výměškem jejího rozpáleného a roztaveného nitra a je stejným spojovacím článkem mezi vzduchem a zemí, jakým je u živých bytostí krev spojující tělo s duší.“²¹⁶

²¹⁰ Thomas Campanella, Sluneční stát, myšlenky na str. 76

²¹¹ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 77

²¹² Thomas Campanella, Sluneční stát str. 79, zde je důležité poznamenat, že tato pasáž posloužila Campanellovi hlavně k vyslovení vlastních názorů, Ptolemaios totiž zastával geocentrický pohled, kdežto Kopernik heliocentrický. Ty uzavírá na str. 82 téhož spisu: „Přitom si však nejsou jisti ani tím, je-li slunce středem pozemského světa.“

²¹³ Bible, Lk 21, 25.

²¹⁴ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 80

²¹⁵ ibid.

²¹⁶ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 82

V podstatě věří, že svět je stvořený, není tedy nekonečný, hledají pro to ovšem stále důkazy, jako by ve své vědou a řemesly řízené společnosti nemohli nebo nechtěli věřit ničemu co nevidí. V co ovšem věří, je nesmrtelnost duše, ta se po smrti přidává k zástupu buď dobrých nebo zlých andělů.

„Domnívají se, že jsou dva základní metafysické pojmy: bytí, to je nejvyšší Bůh, a nebytí, které je nedostatek bytí a nezbytná podmínka každého vznikání.“²¹⁷

Boha uctívají v trojici, je to nejvyšší moc, z které vychází moudrost a láska. Proto názvy a rozdělení tři nejvyšších vládců podléhajících slunci.

„Uvědomují si jasně, že ve světě vládne velká zkaženost, že se lidé neřídí pravými, nejvyššími cíli, že dobří lidé trpí, že jich nikdo nedbá, že vládou špatní lidé, jejichž blahobytný život však oni nazývají neštěstím;“²¹⁸ uznávají Adamův dědičný hřích, z otců na děti ovšem spíše přechází trest než vina sama.

Hlavně se řídí slovy evangelistů²¹⁹, vždy se řídit Bohem a usilovat o dobro. Celá jejich etika tedy vychází z křesťanství, ostatně jako sám autor, ten i přes svou zálibu a lásku k astrologii nikdy neopustil křesťanskou víru.

5.4. Francis Bacon

Anglie měla na konci 16. a na začátku osmnáctého století výsadní postavení, protože byla nezávislá na papeži a měla tedy samostatnou politiku²²⁰. Mnoho se od doby Thomase Morea nezměnilo. Na druhou stranu velmi narostl loďařský průmysl, námořní obchod, ale i pirátství, a to vše vedlo k velkému rozmachu Anglie. Později roku 1588 zvítězilo anglické loďstvo nad mnohem větším španělským a tato převaha jim i nad všemi ostatní zůstala několik následujících století. To bylo velkým přínosem pro všechna výrobní odvětví, protože opět stoupl i obchod.

Na druhé straně je to doba, kdy roste náboženský fanatismus a puritánství ve společnosti. Moc se dostává právě díky obchodu do rukou buržoazie, hrstky bohatých

²¹⁷ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 83

²¹⁸ Thomas Campanella, Sluneční stát str. 85

²¹⁹ Bible, Mt 7, 12 a Lk 6, 31.

²²⁰ Odrhnutí anglikánské církve vyhlásil Jindřich VIII a prohlásil se za její hlavu. Odluka církve proběhla v letech 1529 až 1536. Tomu původně nepředsedal nikdo jiný než Thomas More. Snažil se spojit světskou moc s duchovní, získat majetek katolické církve v zemi a zároveň se tím mohl rozvést s Kateřinou Španělskou a vzít si svou dvorní dámu. Po krátkém období vlády Alžběty (1559-1603) usedla na trůn jejich dcera a podpořila anglikánskou církev. Čapek, Vratislav a Pátek, Jaroslav: Světové dějiny, str. 145

lidí a chudí jsou více a více utlačováni. Bacon byl zastáncem absolutní monarchie, která mohla více přispět k rozvoji průmyslu. Reformu chtěl zajistit změnou společnosti, postupnou reformou, snížit rozmařilost a marnivost a snížit daně. Rozhodně nebyl pro revoluční řešení.

Bacon se narodil za vlády Alžběty roku 1561 lordu strážci pečeti Nicolasi Baconovi. Studoval práva na Cambridge a stal se vynikajícím právníkem. Do veřejného života vstoupil roku 1584 jako člen Parlamentu. V tomto roce napsal svůj první filosofický spis *Velký porod našeho času*, který je, bohužel, ztracen. Kolem roku 1590 získal přátelství lorda z Essexu, který byl oblíbencem královny Alžběty. Ten naslouchal jeho reformátorským vizím státu, církve a zákonů. Jednou jedinkrát hájil v Parlamentu místo požadavků dvora opozici a tento přestupek mu vynesl nepřízeň královny. Roku 1598 byl pro dluhy zatčen a uvězněn.

Roku 1601 bylo prozrazeno spiknutí proti koruně lorda z Essexu a Bacon byl povolán jako pomocník na jeho obžalobu. Především díky němu byl lord odsouzen k smrti. Odměny se od královny ovšem nedočkal, protože chvíli na to zemřela. Na trůn nastoupil Jakub I., pod jehož vládou byla sjednocena Anglie se Skotskem. Bacon byl pasován na rytíře a stal se členem Učené rady. 1605 dokončil dílo *O pokroku a vzdělanosti*, které poslal králi, aby ho získal pro svůj záměr reformy vědy. Ten později ještě rozšířil v díle *Veliké obnovení věd* (1607).

Postupně stoupal ve své právnícké a politické kariéře. Roku 1617 se stal lordem strážcem pečeti. Celou tu dobu plně podporoval krále a jeho stranu i zastával v Parlamentě. Ve stejné době pracoval na svých dalších dílech, kterým bylo především *Nové Organon* (1620). O rok později přišel zvrát, Dolní Sněmovnou byl obžalován, že bere úplatky, odsouzen k pokutě, zatčen v Toweru a zbaven všech svých úřadů a titulů. Nakonec byl králem částečně omilostněn, propuštěn a zbaven povinnosti platit pokutu. Jeho pád byl ovšem dokonán.

Posledních pět let se věnoval pouze vědecké práci. *Popis větrů* (1622), *Popis života a smrti* (1623), dokončil *Eseje* (1625), a především v této době píše *Novou Atlantidu*. Francis Bacon zemřel roku 1626 na následky jednoho ze svých pokusů.

Jak je vidět, žil Bacon většinu svého života jako velmi dobře zaopatřený občan. Jeho pokusy o reformu a změnu společnosti více vycházejí z vědy, než potřeby.

NOVÁ ATLANTIDA

Stejně jako Thomas More ve své Utopii i Francis Bacon uvádí svou utopii, své „nemísto“ jako reálně existující ostrov. Teprve později naznačuje, že se jedná pouze o ideu, jak by měl stát fungovat. S Morem má i více společných znaků (viz níže, kap. 6.).

I zde se tedy jedná o ostrov, ke kterému po určitých potížích skupina Bacona připlula. Po počátečním textu, popisující právě přistání a uvítací ceremonie, se autor konečně postupně dostává k uspořádání státu, popisu společnosti a fungování ostrova jako celku. Po úřední části přivítání byli nakonec uvedeni do Domu pro cizince. Bylo i postaráno o nemocné. Již v této části se Bacon zmiňuje, jak dobře je situace na ostrově vyřešena a úředníci dobře zajištěni, aby nemuseli brát „dvoji plat“²²¹.

Po konečném přesunutí posádky z lodi na pevninu, kde bylo velmi dobře postaráno o nemocné, byla celá posádka požádána o setrvání v domě po tři dny. Konečně po třech dnech správce Domu: „...svým povoláním jsem křesťanský kněz; a proto jsem za vámi přišel: abych vám nabídl své služby jako cizincům, ale především jako křesťanům.“²²² Dále se tento správce-kněz zmiňuje, že v Domě pro cizince nikdo nespochýnal celých třicet sedm let. Že tedy o ně bude nejlépe postaráno a že se nesmí vzdalovat na míly a půl od města.

Konečně pak se dostávají k uspořádání ostrova Bensalem, jak ho sami obyvatelé nazývají. Předně, že všichni žijí podle příkazů křesťanství a ve jménu Spasitele.²²³ Že původně jejich ostrov nebyl skrytý a že Slova Božího se jim dostalo zázrakem.²²⁴

Následuje pasáž, kde jim Správce Domu popisuje, jak se naučili jazyky světa, a jak vypadal a fungoval svět po potopě, a to jak ve Starém světě, tak ve Velké Atlantidě, jak byla nazvána říše v Americe, která onou potopou zanikla.²²⁵ Tam také vysvětluje, proč se král jeho země rozhodl, aby se nadále nestýkali se zbytek světa, pouze v nutnosti. Kdokoli ztroskotá na ostrově je zaopatřen natolik dobře, že se nechce vrátit zpět, pokud by i po návštěvě ostrova ovšem kdykoli zatoužil odjet, může tak učinit na jedné z jejich lodí. To lze udělat jednou za dvanáct let, kdy z ostrova odplouvají dvě lodě, aby

²²¹ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 12 a 13. Jde zde tedy především o kritiku úplatných úředníků Baronovi doby.

²²² Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 14

²²³ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 16

²²⁴ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 16-17

²²⁵ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 19-22

zkontrolovali a doplnili vědomosti a aby se informovali o zbytku světa, „zejména o jejich vědách, umění, výrobě a o nových vynálezech všeho druhu.“²²⁶

Ústřední budovou, na které více méně stojí celá besamelská společnost, je Šalamounův dům, nebo-li Kolej šesti dnů. Stejně jako zákaz plavby (i s dvanáctiletou výjimkou), uspořádání společnosti, tak i tuto budovu založil jeden z prvních králů ostrova. Jméno Koleje pak Správce vysvětluje: „...*náš skvělý král od Židů poučil, že Bůh tvořil svět a vše, co se v něm nalézá, po šest dní. a proto když zakládal Dům ke zkoumání pravé podstaty věcí (aby se poznáváním stvořeného díla vzdávala větší sláva Bohu a člověku aby plynul z jeho plodů větší užitek), dal mu také tento druhý název.*“²²⁷

Po té co se Baronova společnost na ostrově seznamovala s městem i předními občany, zúčastnili se obřadu Rodinné slavnosti. „*Z prostředků státní pokladny ji vystrojí každému, kdo dal život třiceti potomkům, kteří jsou na živu a starší tři let. Dva dny před zahájením slavnosti si otec rodiny, kterého nazývají Tirsan, vybere tři přátele, jež pozve k sobě; ...a pak k němu povolají všechny členy rodiny obojího pohlaví. Po dva dny takto sedí Tirsan vprostřed svých nejbližších a probírá s nimi, co je pro rodinu dobré.*“²²⁸

Stejně tak se zde srovnávají spory, trestají provinění a napravují křivdy, pokud někdo trpí bídou, nebo ztratil zaměstnání. je o něj postaráno. I zde, v Baconově románu, je vidět absolutní postavení společnosti na rodině. „*Tirsan pak dále vždy vybere jednoho ze svých synů, aby s ním napříště žil v domě: toho pak nazývají Synem vinné révy.*“²²⁹ To kvůli vinnému hroznu, který přijímá za celou rodinu od krále. Otec rodiny pak dostává výsady, odmění a zproštění některých povinností.

Po společném obědě žehná otec všem svým potomkům. Nejvýše dva z nich pak může navíc ještě vyznamenat. Nakonec slavnosti zpívají hymny na oslovu Stvořitele, a nakonec se radují hudbou a tancem.

Popis slavnosti je pro naši práci ale především jakýmsi úvodem k otázce manželství a neřestí jako je cizoložství, chtíč a mrhání. Že Evropané povýšili neřest na lék a tím se provinili ještě více. Mrhají tak nejenom svým životem, ale marní tím vlastně i život možnostní. Místo, aby se věnovali zakládání rodiny, jak mají, žijí staromládeneckým životem. A pokud se i rozhodnou pro manželství, je to pro ně obchodní záležitost. Žení

²²⁶ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 24

²²⁷ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 23-24

²²⁸ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 25

²²⁹ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 26

se k stáru, kdy už mají nejsilnější léta za sebou. „Obvykle tu říkají: kdo je nečistý, nemůže si sama sebe vážit. A také říkají: *„sebeúcta je, vedle náboženství, hlavní úzdou všem neřestem.*“²³⁰

Vedle mnohoženství zákony zakazují i sňatek před uplynutím jednoho měsíce od data seznámení. Pokud rodiče nesouhlasí se sňatek, dopadne vina na děti oněch dvou. Ty, z takového manželství, mohou dědit jen třetinu majetku.

Po nějaké době setrvání na ostrově, se do města dostavil jeden z Otců Šalamounova domu. Ten si pozval Baconovu výpravu nejen proto, aby jim požehnal. Nakonec promluvil k Baconovi: *„Míním ti věnovat největší z klenotů, které mám. Neboť z lásky k Bohu a lidem ti vylíčím, co je to Šalamounův dům. Synu, abych ti vysvětlil pravou podstatu Šalamounova domu, přidržím se tohoto pořádku. Nejprve ti objasním smysl této instituce. Za druhé její pracovní prostředky a způsoby. Za třetí různé úkoly a funkce, jimiž pověřujeme své druhy. A za čtvrté předpisy a ustálené zvyky, kterých se přidržujeme.*“²³¹

1. *„Smyslem naší instituce je poznávat příčiny a skryté pohyby věcí; a rozšiřovat hranice lidského panství na všechny myslitelné věci.*“²³²

2. Dům je umístěn v několikapatrových jeskyních. Ty nazývají Spodním pásmem. Tam zkoumají všechny možné slitiny, sloučeniny, a to od kovů až po typy hlín; používají je též na zahušťování, zmrazování a konzervování hmot.

Vysoké věže, Horní pásmo, pak mají především k ozařování, ale i k zmrazování a konzervování, k pozorování povětrnostních jevů a nebes.

Ve středním pásmu jsou velká jezera se slanou i sladkou vodou, skaliska a mořské zátoky. Mnoho pozemních studní, domů, lázně, sady a zahrady, ohrady a obory. Tam pozorují přírodu, pěstují, chovají a šlechtí rostliny i zvířata. V domech se pak věnují především rozvoji lékařství, včetně anatomie, a jiných věd – např. fyziky, chemie a optiky, akustiky, mineralogie a matematiku. Dále přípravy jídel, nápojů a bylinných směsí na podporu zdraví, intelektu a dalších věcí.

3. *„Co se týče různých pověření a povinností našich druhů: dvanáct jich vyplouvá do cizích zemí pod rouškou cizích národností; ti nám přinášejí knihy, výtahy*

²³⁰ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 30

²³¹ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 33

²³² Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 33

*z nich a návody na všechny pokusy, které se kde uskutečňují. Nazýváme je Kupci světla. Tři z nás sepisují všechny pokusy zaznamenané v knihách. Říkáme jim Slidiči.*²³³
Hledači tajemství se zabývají pokusy z oboru mechaniky a tajných věd. Kutači, nebo Průzkumníci, se zabývají novými pokusy, jež považují za výhodné pro Besamel. Všechny tyto čtyři skupiny pracují po třech, jejich poznatky shrnují Kompilátoři.

Dalšími skupinami jsou například Nosiči světla, kteří zkoumají hlouběji předchozí pokusy, Roubovači nápadů, kteří provádějí určené pokusy, nebo Tlumočníci přírody, kteří předchozí pokusy zevšeobecňují a dávají je do širších souvislostí, tvoří z nich pak poučky a axiomy.

4. Ne všechny pokusy ovšem v zájmu ostatních zveřejní. Mají dvě velké síně, v jedné jsou nejlepší vynálezy a ve druhé sochy znamenitých vynálezců. *„Každý den zpíváme chorály a konáme pobožné obřady; vzdáváme jimi chválu a díky Bohu za podivuhodnost díla, které stvořil; a máme také modlitby, jimiž ho prosíme o pomoc, požehnání a osvětlení v našem úsilí, a aby jeho výsledky obrátil k dobru a svatému užitku.*²³⁴

Poslední z povinností vědců Šalamounova domu je, aby objížděli ostrov a starali se o blaho lidu, zveřejňovali vynálezy a varovali před nemocemi a přírodními katastrofami.

Zde rukopis končí.

Mohlo by se zdát, že se dílům jednotlivých autorů věnuji přeci jen příliš podrobně. Na těchto utopiích chci ale aplikovat své následující rozdělení, pojímání a nazírání utopií a proto je z mého pohledu důležité se věnovat i obsahu jednotlivých knih.

²³³ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 39

²³⁴ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 40

6. TYPY UTOPIÍ

Počet utopií dosáhl rozsahu, kdy jen napsat velmi stručný přehled všech napsaných děl by měl rozsah magisterské práce. Stejně tak je nemožné napsat stručnou práci o tématech jako je náboženství nebo ideologie, popř. filosofické školy. U všech těchto témat je nutné se u obecnějšího náhledu držet především určitých hlavních typů, které jsou v daném tématu již vymezeny. Ty se pak mohou doplnit o nové pohledy, poznámky nebo objevy. Vždyť jeden z pohledů, jak pojímat utopie je, že je zvláštním případem ideologie. To ale není vůbec přesné, utopie je vyhraněním skutečnosti proti ideálu, je touhou po tomto ideálu.

Jak tedy v tomto množství najít nějaký řád? Všechny historické epochy rodily své utopie. I přes jejich jasnou rozdílnost a vývoj, se v nich ale dají najít společné body. I přes jejich konkrétnost, která je určena reakcí na dobu ve které vznikali, mají některé prvky, ideály a touhy společné.

Způsob jakým lze nahlížet na utopie, jak již bylo řečeno, je různý. Jerzy Szacki ve své práci *Utopie* je rozděluje na „*eskapistické a heroické. Mezi první zařazují všechny ty sny o lepším světě, jejichž důsledkem není, že by přikazovaly o takový svět bojovat.*“²³⁵ Od současnosti se utíká ke snům. Na druhé straně ty utopie, které nazval heroickými, „*jsou sny spojené s programem a příkazem činnosti.*“²³⁶

Já se chci přeci jenom držet více obecného rozdělení, a zůstat u jednotlivých společných bodů, na kterých lze pak určit ony jednotlivé typy utopií. Už jenom proto, že Szackiho rozdělení mi nepřijde dostatečné a správné. S trochou nadsázky lze říci, že nejrozšířenější a nejznámější utopií všech dob je Písmo svaté a to by tak musel Szacki zařadit do obou kategorií.

6. 1. Utopie místa – Izolace „šťastných ostrovů“

Tento pohled na utopii řadím jako první, protože je nejklassičtější a nejvíce známým typem utopie. Právě takto vymezená utopie je oním „kdesi“, „*neexistujícím místem, kde je naplněn ideál. Šťastná společnost tohoto místa žije absolutně podle dobra.*“²³⁷

²³⁵ Jerzy Szacki: *Utopie*, str. 28

²³⁶ Jerzy Szacki: *Utopie*, str. 28

²³⁷ Viz následuje kapitola Ideál společenského zřízení.

Zdálo by se paradoxní nazývat utopií místa právě to, že se takto spravovaná společnost nachází na neexistujícím místě, až do takových extrémů jako je měsíc, nebo sluneční říše Cyrana de Bergerac. Ovšem v utopii jako takové je geografická znalost polohy takové země posledním, co by nás mělo zajímat. Jde o celkový řád, který má být následován a naplněn. Obyvatelé utopií jsou v dílech autorů první, kdo zavazují návštěvníky k mlčenlivosti a tají polohu svého státu okolnímu světu. Zřejmě si v podání autora uvědomují, jaký neocenitelný dar mají, a jak málo chybí, aby o něj přišli.

Utopií místa je Morův šťastný ostrov, který dal název celému vědnímu odvětví. Ve srovnání utopií 16. a 17. století vidíme podobnost mezi jednotlivými ideálními státy. Uzavřenost a odloučenost těchto míst je naprosto zřejmá. Ostrov, obehnané město, nebo stát s uzavřenými hranicemi, kde může žít pouze ten, kdo dodržuje tamní řád.

Na druhou stranu v utopiích, které předkládám ve své práci, se autoři snaží přesvědčit čtenáře o jejich existenci. Umisťují své ideálně žijící společnosti na místa neprobadaná, aby tak svým románům dodaly na realitě. V případě Danteho a Machiavelliho se o existující stát dokonce jedná, jde o Itálii. Nejedná se ale o Itálii jejich dob, ale Itálii ve své utopické podobě, ta v té době neexistuje. V utopii nejde jen o to, že je neexistujícím místem, to je její pouhé umístění. O utopii se jedná až v celkovém hledisku a stavbě díla. Pokud bychom chtěli tvrdit, že utopií je každý román, který je umístěn na neexistujícím ostrově nebo neexistujícím místě, nemohli bychom se mýlit více. Potom bychom totiž museli nazvat utopií každý sci-fi nebo fantasy román posledních několika dekád.

Nejen More, ale i Bacon, usídlil svou společnost na ostrov. Separace od ostatního světa, utopie místa, je zde naprosto jednoduchá. Ostrovy jsou špatně přístupné, jejich poloha okolnímu světu není známa, a lehce se brání. To si můžeme také všimnout v mnou vypsáných pasážích – armáda není cvičena jako potřebná a stává se spíše než strojem k zabíjení a dobývání nástrojem k fyzickému zdokonalení člověka. Je jasné, že společnost, která došla k ideálu, kde lidé nemají potřebu, nemají ani touhu ani nutnost dalšího dobývání. Nejenom More zmiňuje zbytečnost války²³⁸, odmítá ji na svém ostrově i Bacon.

²³⁸ Thomas More: Utopie, str. 97nn.

Stejně uzavřeným je i městský stát Thomasse Campanelly. Nejedná se sice o ostrov, ale odloučenost města obehnaného sedmi zdmi je více než zřetelná. I Platónův stát je uzavřen všemu mimo obchodu.

U Danteho s Machiavellim se nejedná o stejný typ utopie místa. Tím místem kde by utopie podle nich vzniknout měla, je Itálie. Je třeba si uvědomit, že Itálie tak, jak ji známe dnes, tehdy neexistovala. Jejich díla tedy nezasazují svůj řád na neexistující ostrov, nebo do neexistujícího města, ale zasazují ho do neexistujícího státu. Tak jak si představovali Itálii oni, to byla utopie. Něco ideálního a neuskutečnitelného.

V tomto bodě bych ale chtěla upozornit na jinou věc. Autor utopie má vždy velmi ulehčenou práci, umísťuje svůj ostrov do podmínek ideálních pro zemědělství, na půdě ideální společnosti vyroste vše. Takto ulehčená práce mě přijde jakýmsi podvodem na čtenářovi. Na člověku žijící dennodenní realitu našeho světa, globálního oteplování, geneticky upravované fauny a flory a jiných problémů 21. století. Bylo by zajímavé pozorovat Thomase Mora, jak se snaží umístit svůj dokonalý šťastný ostrov na území například za polárním kruhem. Ale jak bylo řečeno, utopie není jen o geografické poloze. Chtěla jsem jen poukázat, na nutnost vývoje utopií. Utopie dnešní doby by vypadala jinak. Byly by to zřejmě nejenom ostrovy, které jsou odděleny geograficky, ale po vzoru sci-fi románů by musely být jakousi bublinou, která odděluje od ostatního světa i vzduch.

Utopie byly vždy spojeny s novým, s nadšením pro nově nadcházející. Nejedná se jen o zámožské objevy učiněné v době Mora a Campanelly, ale i velký nástup a rozšíření vize utopie Božího království bylo očekáváním v lepší, nové. Stejně tak je to touha po změně světa v toto nové. V rozdělení pana Szackiho bychom se přesunuli do utopií heroických. Krize a nechuť se stávajícím vede k tak silné touze po změně a onom novém, že utopisté bourají a nahrazují. Starou monarchii novou republikou, vládoucí třídou masou.

Utopie místa nemusí být nutně státním zřízením, je hlavně a především metaforickým „šťastným ostrovem“, uvnitř státu, místem, které je ideální. Místem, které si může každý nést v sobě. Jako More označuje Utopii šťastným ostrovem, je i toto místo šťastné. Francois Rabelais²³⁹ tak uzavírá své ideálně fungující místo do kláštera.

²³⁹ Francois Rabelais žil v letech 1490 (1495, zde se prameny rozcházejí) až 1553. Jeho otec rozhodl, že bude mnichem. To ovšem, jak z jeho románu vyplývá, nebyla ona utopie, kterou si představoval.

Pravidla byla jednoduchá: „*Veškerého života užívali nikoli podle zákonů, stanov nebo pravidel, nýbrž podle své chuti a svobodné vůle.*“²⁴⁰ U Rousseaua je tímto místem usedlost.

Z toho vyplývá, že ono „nemísto“ neznamená „neexistující v tomto světě“. Zmiňovala jsem i pokusy o uskutečnění utopie v Americe Angličanem Owenem. O neexistující jde obecněji ve smyslu celkového řádu a uskutečnitelnosti takové vize právě v této době. Jde o rozdíl ideálu a skutečnosti. K takovému porovnání může posloužit i sousední stát, nemusí být ani dokonale fungující, je jen lepší než skutečnost ve které žije utopista, a ten si ji pak absolutně idealizuje. Stejně tak je idealizovanou utopií místa představa demoralizovaného města proti čistému venkovu.

Všechno toto hledání se spojuje ve společném cíli, hledání a touhy po utopii, šťastném místě, ať už je „kdesi daleko“, nebo přímo tady, v našich myslích.

6.2. Utopie času

První utopií, která je obrazem ideální společnosti žijící v míru, je Mercierovův *Rok 2440*. Jak jsem uvedla v dějinném přehledu, vyšla roku 1761 ve Francii. I ona je klasickou utopií ve smyslu obrazu společnosti, která je tolik odlišná od existující reality, kterou jednotlivec každodenně prožívá. Teprve s rozvojem vědy bylo možné začít přemýšlet o času z jiného pohledu než bylo do té doby zvykem, z pohledu anticko-křesťanského pojmání času jako něčeho lineárního, nevratného.

Mercierova práce nebyla co se nápadů týče ničím novým. Zájem historiků sociálního myšlení vzbuzuje právě svým časovým umístěním. V budoucnosti dokonce autorem nebylo zrušeno osobní vlastnictví, jen ona zášť a nenávisť, ke které vedlo, byla vymícena. „*Rozdíl spočívá v tom, že tato fikce se vydávala za anticipaci.*“²⁴¹ A Mercier našel následovníky. Jeho přítel de La Bretonne píše o devatenáct let později *Rok 2000*, Saint-Simonův žák Enfantin píše *Vzpomínky průmyslníka z roku 2440*.

Za příčinu tohoto nového jevu v historii utopií lze považovat dějinný vývoj. Doba velkých objevů 16. a 17. století skončila. Nezdálo se, že je na Zemi ještě neznámé místo kam lze umístit ideál. Bylo třeba najít jiné místo, co možná nejvzdálenější. V kapitole Utopie místa (kap. 6.1.) jsem vysvětlila, že utopie je především vymezení se proti

²⁴⁰ Francois Rabelais: *Gargantua a Pantagruel*, str. 197

²⁴¹ Jerzy Szacki: *Utopie*, str. 46

skutečnosti, realitě. Že svět bude v budoucnu velmi odlišný si uvědomuje většina lidí. A doba 18. století, se svými objevy a tak významným rozvojem vědy a techniky, s rozsáhlým a rychlým posunem ve všech odvětvích, musela v každém evokovat představy jak moc jiná bude právě budoucnost. I v dnešní době je těžké si něco takového představit, každou chvíli jsme postaveni před nový vynález, objev, který místo aby vše vyřešil, tak před nás staví jako by více a více problému k zamyšlení a řešení.

Řekla jsem, že utopie místa ukazuje, že „kdesi“ na světě je možný zásadně jiný, dokonalejší řád a ten uvádí v pochybnost aktuálně existující poměry. Utopie času, ať už budoucího, nebo minulého, činí totéž. Ukazuje, že může existovat něco dokonalejšího, existovat to *bude*, nebo to někde již *bylo*²⁴². Tuto u-topii je tedy možné nazvat *u-chroni*²⁴³. Šťastné ostrovy v prostoru jsou nahrazeny ostrovy v čase. „*Vztah této utopie k historickému času je podobný vztahu mezi utopií místa a zeměpisným prostorem.*“²⁴⁴

Z tohoto pojetí lze říct, že předznamenáním pozdějších utopií času jsou romány Danteho a hlavně Machiavelliho. *Vladař* není, jak jsem psala, utopií místa, ale právě utopií času. Jedná se konkrétní Itálii, ale v neurčité budoucnosti. Vymezuje tuto Itálii proti existujícímu stavu věcí a řádu, nepíše ale, že to nastane zítra. K tomuto uspořádání se musí společnost „někdy“ dostat. Ideál je tedy stavěn do budoucnosti, minulost a současnost jsou zavrženy jako nevhodné. Tyto utopie však nelze stavět pouze na nějaké víře v budoucnost. To by nebylo utopií v tom smyslu, kterým zde popisuji. Jde o ty ideology, kteří tvrdí, že v budoucnosti nastanou poměry zcela odlišné od dnešních. Drží se onoho vymezení utopie negací současného stavu.

Utopií času lze tedy nazvat i všechny utopie minulosti. Kdykoliv se vzpomíná na dobré zlaté časy. „Před tím“, nebo konkrétně „před válkou“, „před reformou“, ale i „za války“, či „po revoluci“. Je to vždy nejlepší možná doba, která byla - s jediným společným bodem: rozhodně to není „nyní“.

²⁴² Minulost zde zmiňuji především proto, že lidstvo má až udivující tendenci idealizovat minulost, zapomínat na špatné a připomínat kladné. Stejně tak společnost často vychází z náboženství. Většina z nich pak obsahuje prvek kdysi ztraceného ráje, ideálního řádu. Později byl stejně tak idealizován středověk, lidé žijící tehdy v rovnováze s přírodou byli stavěni proti pozdějšímu městskému ziskuchtivému člověku. Ideál vznešenosti rytířství byl stavěn proti přizemnosti. Vše zlé bylo zapomenuto, a věci dobré se vyzdvihují jako ideály.

²⁴³ Viz. etymologie slova utopie (kap. 2), „chronos“ z řečtiny znamená čas.

²⁴⁴ Jerzy Szacki: Utopie, str. 48

Posledním takovým typem utopie času je kladení konkrétních věcí v současnosti a v minulosti proti sobě. Nejedná se pak o vymezení dneška proti jednotlivé historické epoše, ale konkrétního dění proti tomu, jak bylo vykonáváno v minulosti. Pak neřekneme: „Dříve bylo vše lepší“, ale např. „lidé měli dříve lepší víru.“²⁴⁵

I tyto utopie času se znovu odvolávají na to, jak jsem již řekla, že dnešní stav je zapotřebí změnit. Že současný řád a stav společnosti je nevyhovující. Utopie času lze nejobecněji rozdělit na utopie retrospektivní, obrácené do minulosti, a utopie perspektivní, zaměřené na šťastnou budoucnost. Všechny jsou ale antitezí současného.

6.3. Utopie věčného řádu

V utopiích dochází nejenom k izolaci od ostatních, ale jakýmsi způsobem je zde i zastaven čas, společnost se dále nevyvíjí, dochází k vědeckým objevům, k tomu aby pomohli společnosti, a ne k tomu, aby ji jakýmkoli způsobem měnily. Ať už jde o ostrovy, město uzavřené sedmi pásy hradeb, ztracenou zemi, nebo budoucnost země existující.

Je jasné, že v dnešní době je toto absolutně neuskutečnitelné. I kdybychom našli takto naprosto oddělenou zemi, nebude ani pak toto možné v současné době globalizace, touhy po propojení celého světa, satelitů a možnosti rychlé přepravy. Lidstvem vládne názor přesně opačný, než se kterým je podle velkých humanistů možné dojít k ideálnímu řádu společnosti, uzavřeném ve státě.

Utopii věčného, neměnného, stavu označujeme jinak také utopie metafysická, filosofická, racionalistická apod. Jde o ony koncepce, kde se nepopisují žádná putování nebo výpravy jak je tomu u většiny mnou vypsanych utopií, ale popisují se koncepce založené na určitých sociálních hodnotách a konkrétních institucích. Autoři těchto utopií se tímto anticipují od nefungující soudobé společnosti a snaží se vytvořit společnost fungující na základě onoho přirozeného stavu, který je popsán v kap. Utopie času (kap. 6.1.).

Onen přirozený stav, věčný řád, je v různých společnostech různými lidmi nazýván jinak. Jde o dosažení onoho dokončeného ideálního stavu, ať ve jménu Přírody, Boha a nebo Rozumu.

²⁴⁵ I v současné době dochází k předkládání rané křesťanské společnosti jako ideálu víry a života ve víře.

Nejlepším příkladem tohoto poněkud zvláštního typu utopie je koncepce Platónova, který řád svého státu plně ztotožňuje se svojí naukou o idejích: „...s celou duší otáčeti od proměnného dění tuto mohutnost, obsaženou v duši každého, a ústrojí, kterým člověk nabývá poznání, až nabude takové síly, že vydrží dívati se na jsoucno a na nejjasnější ze jsoucna; to pak jest podle našeho tvrzení dobro.²⁴⁶“ Nejenom sebe a svůj život tedy stavět na tomto nejvyšším jsoucnu, ale řídit jím celý stát. Jedině tak lze podle Platóna dosáhnout dokonalé společnosti, dále neměnné a založené na Dobru – dosáhnout utopie věčného řádu. „*Tak se platónský stát nakonec jeví jako výsledek uvažování, jež předpokládá existenci principů věčné Spravedlnosti a odsouvá stranou vše, co se mění a co je reálné v běžném slova smyslu.*²⁴⁷“

V rámci mé práce je důležité především to, že je možné popsat principy dokonalé společnosti a přitom se plně abstrahovat od světa jevů, který zde slouží jako kontrastní pozadí. Mění se tady pojmání utopie, místo popisu jak by to vypadalo v dobré společnosti, se nám dostává popisu toho, jak by to vypadalo, kdyby společnost dobrá byla.

Stejný princip utopie v prostředí vyššího řádu, vytvořil již sto let před Platónem Lao-c'. Jeho principem, neměnným řádem, který lidstvo opustilo je *tao* (cesta, ctnost). Jediný možný způsob jak se vrátit zpět do tohoto ideálního světa je návrat na tuto cestu.

Konečně i vize Božího království je utopií věčného řádu. S jeho příchodem dojde ke konečnému pravému sjednocení lidí, zmizí osobní vlastnictví, zlo a špatnost lidí a na zemi zavládne věčný mír a klid.

Z utopií, které jsem jmenovala ve svém přehledu, je Morellyho Zákoník přírody tou utopií, která se neodvolává na věčný řád ve smyslu vyššího řádu, ale právě onoho přirozeného stavu. Podle něj sama příroda zavedla, aby byla ve společném vlastnictví všech a také potřebu práce. Člověk byl stvořen tak, aby toužil po životě ve společnosti. Kdyby lidé došli k tomuto přirozenému stavu, život by byl šťastný a společnost dokonalá. „*Člověk zbaven strachu před nouzí, by se nejen nesetkával stále s překážkami, které oslabují nebo porušují tuto vyrovnanost rozumné bytosti, nýbrž měl by pouze jeden*

²⁴⁶ Platón: Ústava, str. 254

²⁴⁷ Jerzy Szacki: Utopie, str. 62

*předmět pro své naděje, jeden motiv pro své jednání – obecné dobro, neboť jeho osobní blaho by bylo jeho nevyhnutelným důsledkem.*²⁴⁸

Sociální svět se však tomuto přirozenému stavu obecného dobra velmi vzdálil. K tomu je třeba se vrátit. A tak píše svůj Zákoník jako vzor zákoníku shodného s intencemi přírody. Nejdůležitější z nich je zásada kolektivního vlastnictví. Ty jsou sice shodné s utopii předšlými, ale Morelly jim dává jinou formu motivace. Jeho utopie je „nová“ také v tom, že je přesvědčen, že je možné vymyslet z vlastní hlavy univerzální zásady sociální organizace.

*„Poměrně největší historickou roli však sehrály ty utopie věčného řádu, které nebyly konkretizovány v přesných projektech dobré společnosti, ale zůstaly u dosti obecného požadavku, aby zásady sociální organizace byly uvedeny do souladu se zásadami Přírody nebo Rozumu.*²⁴⁹

Dalo by se říci, že ze všech mnou citovaných utopií jsou všechny, mimo té Machiavelliho, utopii věčného řádu. Ty totiž dosáhly ve svém literárním zpracování absolutního ideálu, dokonalého řádu, který měnit v jeho dokonalosti by bylo bláznovství. Ne vždy se odvolávají na nějaké konkrétní nadpозemské jsoucno, ale tento prvek tam bezpochyby obsažen je. Sluneční stát je dokonce veden nejvyšším veleknězem, přímým spojením s tímto jsoucnem. Ani Bacon nevyklučuje ve své Atlantidě víru, přestože nad ni klade vědeckého poznatky, zároveň nikomu neupírá jeho svobodnou volbu, co se víry a typu náboženství týče.

6.4. Utopie politiky

Především od Machiavelliho se politika mění z abstraktního morálního celku na praktickou dovednost (*techné*), ve které není až tak důležité jak morální je vládce, pokud ten vede svůj stát dobře. Politik jedná, utopista plánuje, odsuzuje. Ovšem politik je nucen jednat s těmi prvky současného existujícího světa a společnosti, které utopista může prostě odmítnout. To ovšem neznamená, že by politik v sobě nemohl nést ideální obraz, ke kterému se snaží dostat. Prakticky a cíleně a ne jen na papíře, jak tomu bývá u většiny utopistů.

²⁴⁸ Morelly: Zákoník přírody, str. 39

²⁴⁹ Jerzy Szacki: Utopie, str. 69-70

Bez utopistů by se ale politika uzavřela ve stále se opakujících reálných volbách, a nepřijala by nikdy za své nic nového, i kdyby to měly být pouhé teoretické úvahy utopisty. Utopie je pokus se z tohoto kruhu vyvázat a zkusit něco zcela nového, začít jinde. Zaměnit volbu mezi dvěma skutečnostmi za alternativu volby mezi skutečností a ideálem. Příkladem za všechny by zde byla již několikrát zmiňovaná doba Francouzské revoluce. Z dvou možných reálných voleb, stavovské monarchie a královského absolutismu, se stala volba mezi reálně existující monarchií a ideálně navrženou republikou. Politickou utopií této doby byla společenská smlouva. Podle ní je možné negovat špatnou společnost a vytvořit nový ideál společnosti, který na Francouze bohužel čekal na druhé straně gilotiny.

„Odmítáním akceptovat běžná dilemata politického myšlení se nesporně vyznačovali všechny utopie. Byl to důležitý akt rozchodu se současností ve jménu ideálu, který je jí ve všech aspektech protikladný.”²⁵⁰

Až nedávná, novější doba přináší s sebou mýtus revoluce jako zázračné přeměny špatně fungující společnost v její teoretický ideál. A to téměř ze dne na den. Bude zavedena nová svoboda, zákony, rovnost nejenom majetková, všechno bude lepší. Touto revoluční přeměnou by měly podle jejich tvůrců nebo teoretiků jako by zázrakem zmizet i všechny špatné vlastnosti lidí. Byla by to konečná celková přeměna společnosti. Nejde ale jen o tuto naivitu v utopii politiky jako celkové přeměny společnosti, jde v rámci dějinného vývoje utopií především o ten aktivní prvek, který je do ní vložen, také o onu celkovost takového projektu. Málokdy se utopičtí revolucionáři chtějí zastavit u jednoho národa. Berou si ideály utopií a spojují je s praktičností politiky.

Otázka zákonů navazuje v jednotlivých utopiích na mýtus velkého zákonodárce. I Morovu Utopii nezaložil nikdo jiný než zákonodárce Utopus. Baconova Atlantida dokonce navazuje na veliké zákonodárce Starého Zákona. Campanellův stát vychází z nábožensky řízených zákonů a koneckonců i Machiavelli a Dante uvádějí jako ideální římské právo. Navazují na minulost, ve které vidí, co se zákonů a práva týká, ideál. V konceptu jejich utopií je právo založené na rovnosti jediné logické. Ani sám velký Morus (lat. přepis jména Thomase Morea) se ovšem nedokáže odpoutat od systému otroctví, i když většinou dobrovolného a Machiavelli ani nepřemýšlí o nějakém právu pro ženy.

²⁵⁰ Jerzy Szacki: Utopie, str. 86

Zde utopie mění svůj charakter, protože se stává něčím reálným, uskutečnitelným. „Zdá se, že každá utopie může najít své realizátory, jakkoli ne každá může být realizována. Utopismus je tedy ve světě politiky přítomen.“²⁵¹ Utopie skýtají člověku hodnoty, za které chce bojovat, nemohou mu ale zaručit, že porevoluční stav bude obrazem tohoto ideálu. Pak je nejjednodušší tvrdit, že tento ideál byl dosažen. Utopie politiky je v jejím aktivním bodě zároveň tedy i jejím koncem.

Platónův dokonalý stát je rozdělen podle jeho filosofie a učení o duši do tří stavů. Nejníže jsou výrobci. Ti, kteří produkují jen materiální statky. Nad nimi jsou bojovníci, ochránci tohoto uspořádání státu, kteří dbají nejenom o vnitřní, ale i vnější bezpečnost²⁵². O kolik jednodušší to v tomto směru „měli“, respektive vymysleli More s Baconem, kteří umístili své ideální společnosti na uzavřený ostrov daleko od ostatních. Tam, kde se nemusí bát útoků od okolního nedokonalého světa.

Poslední, nejvyšší, vrstvou jsou u Platóna filosofové. Jejich znalost Dobra jim umožňuje moudře a spravedlivě vládnout ostatním. Oproti pozdějším autorům jsou lidé vhodní do jedné či druhé vrstvy od přírody. V Baconově nedokončeném díle jsou touto nejvyšší vrstvou vědci, kteří jsou podle jeho mínění nejlépe schopni vést společnost. U Campanelly a Morea jsou tímto vládnoucím stavem kněží. Koneckonců je vidět, že Campanella v mnohém kopíroval Morea. Je u něj však stále vidět závislost na představě papeže jako vládnoucí osoby a na katolickém učení o duši.

6.5. Soukromé vlastnictví jako zdroj sváru ve společnosti – Utopie řehole

Pokud nebudeme ideálně fungující společnost umisťovat na imaginární ostrovy, nebo „kamsi“ v čase, ale naopak budeme chtít takovou společnost i reálně vytvořit, můžeme dále postupovat dvěma způsoby. Snažit se změnit celou společnost, což je sám o sobě úkol prakticky nadlidský, nebo změnit část a tu opět uzavřít v izolovaném světě šťastného ostrova. Takovou utopií je utopie řehole. Svůj název našla právě v předloze klášterního života, který byl dlouhá století jako jediný považován za čistý.

²⁵¹ Jerzy Szacki: Utopie, str. 91

²⁵² Srovnání: Machiavelli, Niccolo: Vladař, kap. 9 – 13

O izolaci od společnosti se u utopie řehole nemusí jednat jen o konkrétní izolaci fyzickou, ale může být vytvořena jako duchovní společnost, jejíž jednotliví členové jsou rozptýleni ve společnosti. I v takovém případě jde ale o izolaci, neboť jednotliví členové musí splnit více než jedno kritérium a přijat není každý. Nejdůležitějším bodem ale i zde zůstává schopnost rozpoznat dobro a zlo ve společnosti.

Aby taková společnost mohla být nazvána utopií v pravém slova smyslu, nesmí se zastavit pouze u roviny nábožensko-morální. V utopiích jde především o rovinu sociální. Jasně vymezeným příkladem by tedy byl řeholní, klášterní život, obohacený slibem chudoby, jak k tomu docházelo v 5. století²⁵³. Právě ty negují základní hodnoty raně feudální společnosti. Stejně tak negují církev, která se přeměnila ve složku vládnoucí vlastnické vrstvy, a vládnoucí sociální poměry ve společnosti.

Všechny tyto utopie tedy bojují proti vládnoucímu sociálnímu systému společnosti. Jde ve většině případu o třídní boj, nejrozšířenější v době komunistického hnutí v 19. století a na začátku století 20. Zavrnutí osobního vlastnictví ve prospěch komuny, společnosti. To je ale velmi názorně vidět i na společenstvích utopií 16. a 17. století. Utopie řehole je ve své nejčistší podobě společností, která s vlastnictvím a zlem společnosti odvrhuje i její státní zřízení a politické zásady. Je abstrakcí politiky. Utopie 16. a 17. století se ale více nebo méně řídí systémem, který je určován náboženstvím nebo vládou.

Celkově jde tedy v utopii řehole o vytvoření kompaktní společnosti, kterou spojují společné zásady, touhy, a především společné předsevzetí změny. Z dějin českých zemí by se tak dala nazvat i touha skupin učenců za Rakouska-Uherska, kdy učenci spojení ve vlastní kruh propagovali české zájmy. Dalším takovým příkladem by byla emigrantská vláda za okupace Čech Německou Říší.

*„Společným znakem všech těchto názorů bylo přesvědčení, že náprava společnosti absolutně vyžaduje vytvořit nebo objevit takovou lidskou skupinu, v jejímž životě dominuje ideál, který potřebuje celá společnost, jenž je však zatím této společnosti cizí a neznámý.“*²⁵⁴

Zde je ovšem nutné si uvědomit, že podle autorů *chce* každý obyvatel naší planety žít v takto ideálním světě. Jak by se zřejmě podivili v dnešní době, kdyby většina lidí

²⁵³ Takovým společenstvím byli například následovníci sv. Františka z Assisi.

²⁵⁴ Jerzy Szacki: Utopie, str. 84

nechtěla o takovém zřízení ani slyšet. Pro soudobého obyvatele státu je zvrácené poslouchat, že je možné žít bez moderních technologií a hmotných statků dnešního světa. Bylo by zajímavé vědět, zda by se alespoň jednomu z mnou citovaných autorů vůbec podařilo navrhnout život bez osobního vlastnictví v dnešní době. Nejspíš by byl ukamenován, anebo alespoň velmi očerněn v mediích.

Otázka soukromého vlastnictví jako zla ve společnosti, by se dala nejlépe uvést slovy Rafaela Hythlodaia v Morově Utopii: „*Mně se zdá, že všude tam, kde trvá soukromé vlasstnictví a kde všichni všechno měří penězi, stěží může kdy nastat, aby byl stát zřízení spravedlivé a prospěšné. Ledaže bys myslil, že tam je zřízení spravedlivé, kde se právě nejlepších věcí dostává lidem nejhorším, nebo tam že je šťastné, kde se úhrn statků rozděluje mezi nepatrný počet občanů a ti jsou vybaveni všestrannými výhodami, zatímco ostatní žijí v naprosté bídě.*²⁵⁵“

Ve všech citovaných utopiích jde o komplexní ideál dokonale fungující společnosti. K tomu, aby k takovému stavu došlo, je třeba především sociální, mravní a právní přeměna stávající společnosti. Nejenom More ale otevřeně tvrdí, že tím, co způsobuje zlo v dnešní společnosti, je osobní vlastnictví. I Platón navrhoval, aby vyšší vládnoucí vrstvy dokonce nepobíraly plat vůbec. Bacon a Campanella ho též zcela ruší a zakládají svou společnost na vlastnictví společném. Vycházejí z předpokladu, že tímto uspořádáním se zruší základní špatné vlastnosti společnosti jako jsou závist, zloba, nenávist a chtíč.

V tuto chvíli by se dalo namítnout, že takovým uspořádáním naprosto ustupuje zájem jednotlivce zájmům celku. S tím lze ale souhlasit právě jen v rámci osobního vlastnictví. Osobní zájem jednotlivce v ostatních ohledech je dodržován. Nejen ve vzdělání a právu, ale i jiných oblastech sociálních, jako je soužití s ostatními, manželství a rodina.

6.6. Utopie vzdělání a utopie vědy

Věda i vdělání hrají v utopiích velmi důležitou roli. Všechny mnou citované utopie podávají zájemci velmi komplexní ideál společnosti. K tomu se většinou pojí právě i

²⁵⁵ Thomas More: Utopie, str. 53

vzdělání. V utopiích jde, jak bylo řečeno, nejenom o sociální zabezpečení obyvatel těchto ideálně fungujících společností. K tomu, především v naší době, patří i vzdělání, nebo-li duchovní zajištění jejích jednotlivců. V Utopii řehole (kap. 6.5) jsem řekla, že zájem celku v některých věcech překrývá zájem jednotlivce, naopak v části, která je věnována v jednotlivých utopiích vzdělání, je jasně vidět, že to neznamena, že by o jednotlivce nebylo postaráno.

V tomto směru byly utopie 16. a 17. století ideály, i co se vzdělávání a vědy týče. Mnohokrát jsem již ve své práci řekla, že utopie je především vymezení se vůči stávajícímu. Je potřeba si tedy uvědomit, že to platí i o vzdělání té doby. To bylo možné jen pro určité bohaté vrstvy obyvatel. Nejedna autor utopie, svým založením vědec, si tedy uvědomuje, že tím mohou být nedoceny talenty, které nemají ani možnost být objeveny. Utopista se snaží vytvořit stát ve kterém je vše přístupné všem, nebylo by tedy ani logické, kdyby z této koncepce vyjímal vzdělání.

Zavedením vzdělání ve svých státech pro každého tak autoři daleko předbíhají svou dobu. Když se u někoho projeví jakýkoliv talent více než u jiných, tak je takový jedinec vyjmut z obecné pracovní povinnosti, aby mohl lépe sloužit celku. Povinná školní docházka byla v tehdejší Evropě něco nepředstavitelného, zdála se celkem neuskutečnitelná, i v tomto bodě se tedy utopie anticipují proti stávajícímu stavu. Dá se i zde tedy hovořit o utopii vzdělání.

U Campanelly je značně vidět jeho zalíbení ve vědě tehdejší doby. Ostatně jeho sympatie k vědcům jako Galileo Galilei, Giordano Bruno (s kterým se Campanella dokonce potká několikrát ve vězení) a Telesius je všeobecně známa. I v jeho díle je patrný velký důraz na astronomii a jiné přírodní vědy.

Nutnost a velikost vědy dosahuje v utopistických románech svého vrcholu v nedokončeném díle Francise Bacona. Ten nejenom staví vědu nad vše ostatní, ale z vědců vytvoří vládnoucí vrstvu. Věda na jeho šťastném ostrově nahrazuje Platónovi ideje.

Co se vědy týče nedochází až k takovému vymezení jako ve vzdělání. Ale ani zde nejde o téma, které by bylo možné jen tak přehlédnout. Věda se v 16. století teprve dostává do popředí zájmu. Důležitost, které se jí dostává od utopistů, je ale něčím novým, a to především právě v 16. století. Období víry středověku bylo na dlouhou dobu

nahrazeno renesancí, která viděla svou utopii, svůj ideál, v době dávno minulé. Představa utopisty je tedy jasná, ideální minimálně z jeho pohledu. Věda má vůdčí roli, není jen na okraji zájmu panovníků. I v dnešní době, nebo právě v ní, je představa společnosti vedená vědou stále více reálná. S tím jak se tato představa stává stále více reálnější, se objevuje stále více a více jiných problémů, množí se katastrofické vize, kde věda dovede dnešní společnost do třetí světové války, nebo jiné záhuby. Vize utopie vědy jako důležitého prvku ve společnosti se tedy v dnešní době staly spíše negativními utopiemi.

7. ZPŮSOBY POJÍMÁNÍ A NAHLÍŽENÍ UTOPIÍ

Utopista se nespokojuje s existujícím světem. Sní, anticipuje, projektuje, experimentuje. Chce vytvořit svět, kde vše funguje tak, jak je podle něj nejlepší. Vytváří svět bez zla, které vidí kolem sebe. Neguje společnost tak, jak ji prožívá, ale ne pro samotné zapření, ale pouze z přesvědčení toho, že to jde i lépe.

“What, at first sight, seems common to the Utopias that have passed into the spiritual history of mankind, is the fact that they are pictures, and pictures moreover of something not actually present but only represented. Such pictures are generally called fantasy-pictures, but that tells us little enough. This “fantasy” does not float vaguely in the air, it is not driven hither and thither by the wind of caprice, it centres with architectonic firmness on something primary and original which it is its destiny to build; and this primary thing is a wish. The utopian picture is a picture of what “should be”, and the visionary is one who wishes it to be. Utopias wish-pictures, but that does not tell us enough. A “wish-picture” makes us think of something that rises out of the depths of the Unconscious and, in the form of a dream, a reverie, a “seizure”, overpowers the defenceless soul, or may, at a later stage, even be invoked, called forth, hatched out by the soul itself. In the history of the human spirit the image-creating wish-although it, too, like image-making is rooted deep in us-has nothing instinctive about it and nothing of self-gratification. It is bound up with something supra-personal that communes with the soul but is not governed by it. What is at work here is the longing for that rightness which, in religious or philosophical vision, is experienced as revelation or idea, and which of its very nature cannot be realized in the individual, but only in human community. The vision of “what should be” – independent though it may sometimes appear of personal will – is yet inseparable from a critical and fundamental relationship to the existing condition of humanity. All suffering under a social order that is senseless prepares the soul for vision, and what the soul receives in this vision strengthens and deepens its insight into the perversity of what is perverted.²⁵⁶”

²⁵⁶ Martin Buber: Paths in Utopia, str. 7-8, “Co je, na první pohled, pro utopie obvyklé a přeneslo se do duchovní historie lidstva, je fakt, že jsou obrazy. Navíc jsou obrazy něčeho, co není přímo skutečné, ale jsou obrazy toho, co mají znamenat. Takové obrazy jsou obvykle nazvány „představou“, to nám ale příliš nesdělí. Tato „fantazie“ („představa“) nepluje jen tak ve vzduchu, ani nelétá sem a tam podle větru rozmaru, ale naopak se s architektonickou přesností soustředí na to, co je základní a původní. Je toho osudem stavět; ono základní a původní je přání. Utopický obraz je odrazem toho, co „by být mělo“. A autor je ten, kdo si přeje, aby se to stalo reálným. Jsou to utopické obrazy-přání – ale ani toto nám toho

7.1. Utopie jako vize

Utopie jak ji známe a pojmáme dnes nikdy neměla být pouhým románem nebo dílem k pobavení. Neříkám, že některé z nich nejsou psány lehčí, humornější formou. Je ale nutné vymezit hranici, kde končí romány utopické a kde začíná fantasy, nebo sci-fi. Utopie, jako popis lepšího stavu státu, ať už v budoucnosti, v minulosti, nebo jen na imaginárním ostrově, byla vždy především kritikou soudobé společnosti autora. Málokdy vycházela z pera člověka doopravdy stíženého bídou a nutností práce. Vždy ale byla kritikou celkového stavu společnosti, byla dílem autora, který byl s to si uvědomit nedostatky systému a bídu ostatních. Ta dosáhla, především v době Morea, Bacona a Campanelly, vysokého stupně. Shromažďování majetku několika málo občany a následná ztráta obecného práva, které by platilo pro všechny občany stejně, vedla k přesvědčení autora, že je nutné na tuto situaci reagovat. Bere tedy pero do ruky a píše svůj návrh na to, jak nejlépe změnit takto zničenou společnost v hladce fungující soukolí. Je pravda, že utopie 16. a 17. století jsou vyprávěny formou snadno čtivou. Bylo tím dosaženo filosofického a sociálního zamyšlení lehce pochopitelného i pro méně vzdělané občany. Čím jiným je ale Morova Utopie nežli návrhem ústavy a přerozdělením majetku tak, aby nikdo netrpěl hladu? Sám More přece strávil většinu svého aktivního života jako právník a politik. Jeho román vychází z mnohaleté praxe, stejně jako kniha Machiavelliho. Z každodenního jednání v politice a z každodenního nazírání a nahlížení skutečnosti vytváří komplex, který má vše až zázračně vyléčit.

Jako jakákoliv jiná filosofická nebo sociální práce a kritika je i utopie především vyvozením důsledků z pozorování. Je jasným a inteligentním souhrnem od autora, který ví, kde je ve společnosti problém. Na toto pozorování a na tuto kritiku navazuje nakonec

mnoho nesdělí. Nazveme-li to obrazem-přáním, nutí nás to si představit něco, co roste z hloubi Nevědomí, a je to forma snu, snění, uchopení, přemožení bezbranné duše nebo může být v později dokonce odtud vytažen, vyvolán, nebo vyklubán z duše samotné. V duchovních dějinách lidstva není tvoření takového obrazu přáním – i když tvoření, stejně jako obraz je v nás hluboce zakořeněn –, ale je to něčím instinktivním a není to seneuspokojením. Toto tvoření je spojeno s něčím nadpřirozeným, které komunikuje s naší duší, ale není to tím ovládáno. To, co tvoří, je především touha po správném, dobrém, které je v náboženské a filosofické vizi zakoušeno jako zjevení nebo idea. To, ale ze své přirozenosti nemůže být uskutečněno jednotlivcem, ale jen celou společností. Vize toho, „co by být mělo“ – i přesto, že se to v některých případech jeví jako touha jednotlivce – je neodmyslitelná (nerozlučitelná) od svého kritického a fundamentálního vymezení (určení) vůči existujícímu stavu společnosti. Celé utrpení pod sociálním řádem je beze smyslu, připravuje duši na vizi, a to co duše přijímá, je obraz který pouze posiluje a prohlubuje vhléd do zvrácenosti toho, co je zvrácené.“

spisovatel svou jasnou a ucelenou představou, vizí, co je třeba udělat. Tato vize je uceleným systémem. Zůstává ale i přesto v době autora nedosažitelná a zůstává jen touto vizí. Je ideálem, ke kterému by se mělo v budoucnosti dospět.

V tomto bodě ovšem teprve problém takové vize začíná. Utopie jako ucelené systémy, jako ony vize, jsou psány v době autora, odráží tedy, spíše než co jiného, jen léčbu zla konkrétní doby. Nejsou obecnou pravdou, která by byla aplikovatelná kdykoliv. Svou vizí, svůj ideál společnosti tak autor zasazuje do uzavřeného světa, který je reakcí pouze současnosti. Autor svou vizí vidí jako konečnou, ale teprve čas nám ukázal, kde autor přesně odhadl situaci, jak moc se spletl a jak moc se od té doby změnilo.

7.2. Kritika společnosti jako společný výchozí bod utopií

Bylo řečeno, že utopie vycházejí především z kritiky společnosti. Je jasné, že kdyby autor necítil, nebo neviděl potřebu změny společnosti, neměl by ani potřebu vytvářet představu lepšího uspořádání, vytvářet svůj utopický ostrov²⁵⁷. Od utopií antiky až po současnost vznikaly všechny tyto představy, ideální vize, alternativy nebo i pouhé výmysly jako kritiky. Vycházely z hluboké potřeby po změně. Podlé mého názoru je především toto důvod, proč utopistické romány prochází celou historií filosofie. Vždyť právě touha po změně k lepšímu, jednoduššímu životu je hnací silou pokroku. Stejně tak je hnací silou utopií.

Některé z nich, jako například Danteho a Machiavelliho romány, vychází právě jen z kritiky doby autora, a nejenom ty. Jak víme z historie nejen Machiavelliho dílo je kritika postavená na praktických ukázkách. I on měl svou představu utopie, byla jí sjednocená Itálie. U jiných autorů je kritika pouze zmíněna, naznačena, vsunuta do textu. Nemění to ovšem nic na tom, že utopie je touha po jiném místě, po jiném světě, protože současný svět je nedostatečný.

Kritika předkládá všechny nedostatky, které musí být změněny. Na ni lze pak navázat představami ideální společnosti. *„Není totiž možné představit si ani jednu epochu, ani jeden národ, ba ani jednoho člověka, který by nesl o nějakém ráji na zemi,*

²⁵⁷ Snažila jsem se již předchozích kapitolách ukázat, že ostrovem není nutně myšlen ostrov geografický, ale ostrov jako uzavřené místo. To nemusí ani nikde fyzicky existovat, protože si ho velmi často nosíme v sobě.

který by nebyl více méně utopistou. Tam, kde existují bída, křivda a bolest – a ony existují vždy a všude – tam se musí objevit úvahy o tom, jak by se daly odstranit příčiny zla.^{258cc}

Touha kritizovat není jediným výchozím bodem utopií, je jím představa změny a touha po dobré společnosti. Ovšem kritikou, tedy uvědoměním si špatnosti světa, to začíná. Kdyby autor neviděl příčiny zla a zlo samo o sobě, neměl by potřebu toto komentovat, nějak to změnit a neměl by nutnost napsat svou utopii.

7.3. Ideál společenského zřízení

Dalo by se velmi jednoduše říci, že vize a ideál je jedno a totéž. Rozdělují tyto dva náhledy proto, abych zdůraznila, že vize není nutně ideálem. Vize se vztahuje pouze na budoucnost, ideál může být uskutečněn i v současnosti, nebo mohl být uskutečněn i v minulosti. Jinou otázkou zůstává, zda je ideál uskutečnitelný. Ideál jako takový, obecný pojem, je samozřejmě nedosažitelný. Ideální uspořádání společnosti by podle současných morálních, politických a lidských měřítek bylo uspořádání, kde nikdo nestrádá a nikdo nevykořisťuje, byla by to společnost bez zločinu, bídy, přetvářky, lži a potřeby. Svět bez hříchu. Aby člověk věděl, že takovýto svět je uskutečnitelný, nezbývá mu než věřit. Historie ukázala, že ani sebevětší pokrok nevede k vymáčení zločinů, nebo nouze. Spíše naopak. Jediným „uskutečnitelným“ ideálem v tomto směru zůstávají náboženské představy. Jenom víra nám dává jistotu, jenom v ní je ideál uskutečnitelný, protože ten je uskutečnitelný jen skrze vyšší jsoucnost. Například Království nebeské tak, jak je popsáno v Písmu Svatém. Ateismus se musí spokojit s tím, že snad bude tento ideál fungování společnosti někdy vyřešen vědeckým pokrokem. Pro ateistu zůstává tento ideál dokonalostí, ke které se můžeme snažit co nejvíce přiblížit. Ovšem přetrvává v něm vědomí její neuskutečnitelnosti.

Rozdíl mezi utopií pojímanou jako vize a utopií branou jako ideál je její uskutečnitelnost. Vize je nejenom představa lepšího fungování systému, ale i předpoklad její realizace. Mnoho autorů se v tomto bodě opírá o revoluční cestu změny. Naproti tomu je ideál společnosti systémem, který je vytvořen jejím autorem v klidu studovny, dokonale fungujícím strojem, který slouží právě jako šablona, se kterou se následně

²⁵⁸ Jerzy Szacki: Utopie, str. 16

srovnává existující stav. Sám autor si obvykle uvědomuje její neuskutečnitelnost. Je pouhým studijním a předváděcím výtvozem. Koncepce ideálu by ve svém celkovém náhledu ovšem byla tak široká, že se lze touto zabývat pouze v rámci vymezení se realitě.

7.4. Experiment?

Ve svém dějinném přehledu uvádím, že někteří z autorů utopií se pokusili uvést svou představu utopie v praxi²⁵⁹. V této části se ovšem nechci zabývat praktickým experimentem, nýbrž filosoficky myšlenkovým pokusem. Jedním z nejznámějších autorů tohoto typu nebyl nikdo jiný než Platón²⁶⁰. Jedná se o duševní experiment, v němž můžeme bez omezení přidávat, nebo ubírat podmínky tohoto „pokusu“ tak, abychom dokázali pravdivost svého tvrzení. Můžeme zde volně vytvořit podmínky, které jsou v reálné, světě neuskutečnitelné.

Z dějin filosofie je znám další takový příklad, Etienne Bonnot de Condillac²⁶¹ ve svém experimentu vymyslel sochu, která je původně beze všeho vnitřního obsahu a je obdařena pouze schopností čítí, vnímat. Této soše se postupně dostává jednotlivých smyslů, tím roste a mohutní její vnitřní život. Na tomto příkladu chtěl Condillac ukázat jak fungují jednotlivé smysly, a jak vzniká celek z jednotlivostí.

Ze stejného hlediska by se daly pojímat i utopie. Jako uměle vytvořené systémy, které mají pouze znázornit, jak by vypadal svět např. ovládaný vědou (u Bacona), nebo svět bez osobního vlastnictví (More, Campanella). V rámci tohoto pohledu experimentu, by pak takové utopie nebyly ničím jiným než náhledem současného světa a dovedením reálně existujících jevů do krajních logických důsledků. Bylo by to experimentem nejenom sociálních vývojových perspektiv. Tak by se dala společnost přirovnat k oné Condillacově soše a smysly k jednotlivým institucím ve společnosti. Odebráním všeho a postupným přidáváním dobře fungujících institucí a nepřidáním jevů, které jsou této soše-společnosti škodlivé, by se postupně ukazoval vliv a důležitost těchto institucí. Jeden z prvních takových jevů, který drtivá většina autorů utopií odebrává je soukromé vlastnictví (viz výše).

²⁵⁹ Utopie v praxi je revoluční pojmání utopií popsaném v kapitole Utopie politiky (kap. 6.4.).

²⁶⁰ Mám zde na mysli Platónův učební systém imaginárních příkladů, jakým byla např. i jeho Jeskyně.

²⁶¹ 1714 v Grenoblu-†1780 ve Fluxu u Beaugency

V rámci takového pokusu se autor snaží alespoň hypoteticky dokázat cosi, co v praktickém experimentu není zatím možné. Nesnažím se zde dokázat, že toto je ten důvod, nebo způsob, jak autor svůj spis myslel. V celé této části své práce se pouze snažím uvést jednotlivé způsoby nahlížení utopií, jak mohou být pojímány. Všechny utopie jsou systémy, které tvoří autor, mohou být ideály, představami, nebo pokusy. Nebo vzorem, či pouhou touhou.

7.5. Alternativa

Možnost utopie je dána nutností volby. Mnohokrát už v mé práci zaznělo, že utopie je reakcí. Aby mohla být reakcí, kritikou, ideálem, musí mít předlohu, možnost, alternativu. „*Neexistuje utopie bez nějaké alternativy.*”²⁶² Jedná se o alternativu celého lidského pořádku. Nejde jen o to hlásat něco jinak, nelze nazvat utopistou člověka, který hlásá chůzi pozadu. Utopista nevidí a nedefinuje svůj svět dobrými a špatnými věcmi, ale dobrem a zlem. Jeho vize světa je nutně dualistická. Nespokojí se s lepším, vždy bude žádat dobré.

Z toho důvodu je jasné, že nemůže existovat utopie bez ideálu, ten ale musí být vymezen proti existujícímu, skutečnému světu. „*Utopie předpokládá vztah opozice, vzájemné nesmiřitelnosti a přerušeni continuity.*”²⁶³ Stejně tak nemůže být pouhé vylepšení, pouhá jedna alternativa skutečností utopií. Utopií je celkový systém, nahrazení zcela špatného existujícího světa, zcela dobrým celkovým systémem světa imaginárního. Utopista starý svět neopravuje, chce s ním skončit. On tvoří svět zcela nový, v utopii neexistují kompromisy.

7.6. Je utopie výmyslem?

Výmysl, nebo jakási chiméra, je význam slova utopie v běžném jazyce dnešní doby. Je pojímána jako neuskutečnitelný projekt idealistů, kteří nemají pojem o realitě a sní s otevřenými očima. Sama historie nás ovšem několikrát poučila, že pojímání utopistů jako snílků, nebo idealistů jen proto, že hlásají jiný projekt, je chybná. Již během Velké francouzské revoluce byli monarchisté přesvědčeni, že vytvoření republiky ve Francii je věc zcela nemožná. O necelých sto let později byli nazváni snílky a idealisty marxisté

²⁶² Jerzy Szacki: Utopie, str. 20

²⁶³ Jerzy Szacki: Utopie, str. 21

hlásající zrušení osobního vlastnictví. Obojí bylo nakonec uskutečněno, v případě marxismu alespoň na určitou dobu. Ne vždy to dopadlo takto pozitivně, ale nejedná se zde každopádně o výjimky potvrzující pravidlo. Některé utopie samozřejmě byly pouhými výmysly, které neměli šanci na přežití, nedá se z toho ovšem udělat pravidlo, které by automaticky vytvořilo rovnítko mezi pojmy utopie a neuskutečnitelný výmysl.

V dějinách utopií, ale i v dějinách obecně platí, že to, co je výmyslem jednoho století, je realitou století následujícího. Především rozvoj v 19. a ve 20. století je důkazem jak snadno a lehkověrně byly některé ideje, systémy a projekty odsouzeny jako neuskutečnitelné zcela zbytečně. Utopisti se tak stávají jakými vizionáři, lidmi, kteří předstihly svými „výmysly“ svou dobu. Až budoucnost byla důkazem, že se nemýlili oni, ale jejich odpůrci. Kritiky utopií vycházejí obvykle především od lidí, kteří nevěří v pokrok a budoucnost a chtějí především setrvat v minulosti, nebo alespoň zachovat současnost.

Nelze tedy jednoznačně dopředu určit, kdy je utopický román pouhou představou, výmyslem, a kdy je výtvořem člověka, který jen umí lépe předvídat, než jiní. Takové určení je možné až s časovým odstupem. *„Takový osud je údělem jakýchkoli dalekosáhlých projektů, přičemž koncepce programově realistické projevují dokonce poměrně největší tendenci odchylovat se od svých výchozích předpokladů.“*²⁶⁴

Tak například Platónova vize reglementace byla považována v jeho době za pouhý autorův neuskutečnitelný výmysl, ale ve 20. století je realitou, kterou musíme všichni žít. I Morova Utopie byla v jeho době označena jako pouhý právníkův výmysl, až později byla přestudována a pochopena jako návrh ústavy a systému společnosti a vlády. Stejně tak se Baconova Atlantida ukázala jako velmi dobrý předpoklad o důležitosti vědy a vědeckého pokroku. Podobné pozitivní „výmysly“ ovšem slyšíme dennodenně z úst našich politiků. V jistém slova smyslu by se dalo říci, že takovým výmyslem je všechno, co především pozitivně, překračuje aktuálně existující stav.

²⁶⁴ Jerzy Szacki: Utopie, str. 15

8. ZÁVĚR

Vyložila jsem ve své práci nejenom dějinný přehled, ale především různé druhy pojmání utopií a možnosti jak je nahlížet, jak k nim přistupovat a jak je rozdělovat. Snažila jsem se tedy vyložit nejenom jejich jednotlivé rozdílnosti, ale především společné prvky, na kterých se dá vystavět teorie jejich významu. Jedním z těchto společných bodů a zároveň tím nejsnázeji viditelným, je založení všech utopií na dichotomii skutečnosti a ideálu.

Jeden z dalších těchto bodů s tím předchozím velmi úzce souvisí. Utopie je absolutním se vymezením proti skutečnosti, kde „absolutní“ je klíčový pojem. Utopista se nespokojuje s polovičatostí, ale s maximami. Oním společným bodem, o kterém zde mluvím, je tedy jejich neuskutečnění. Jak k tomuto dodává i Jerzi Szacki: *„Otevřený ovšem zůstal a zůstává problém sestupu z nebes idejí našich – problém realizace utopie.“*²⁶⁵ Utopie přes veškerou snahu autora, jeho následníků a všech dalších generací zůstávají oním „neexistujícím místem“, které pojem utopie označuje.

Toto nemísto, náš ideál, nemá za žádnou cenu tedy být odrazem nebo popisem, historicky, nebo geograficky existujícím státem. Stejně tak, jak to říká Francis Bacon ve své *Atlantidě*: *„...a bez přestání jsme se střetávali s mnoha věcmi hodnými pozoru a zaznamenání; neboť existuje-li na světě nějaké zrcadlo a vzor, který by měl stát lidem na očích, pak je jím tato země.“*²⁶⁶ I z tohoto znění je jasně patrné popření existence takového ideálu. Je i zde dán jako zrcadlo, podle kterého máme porovnávat. Je ideálem, ke kterému se máme snažit co nejvíce přiblížit. Bohužel ale byl, je a zůstane duchovním ideálem, který si neseme sami v sobě.

Utopie je nám jejími jednotlivými autory podávána jako ideál, neklade si žádné podmínky na svou existenci. I u pokusů, které měli tento ideál zrealizovat, nakonec došlo k vystřízlivění. Došlo k uvědomění, že „porevoluční“, změněný stav, ani trochu neodpovídá záměru zamýšlenému. Nezbývá nám tedy nic jiného, než se tohoto ideálu vzdát? Musíme se smířit s tím, že je utopie neuskutečnitelná?

Jsem přesvědčena, že k velikému vystřízlivění, co se utopií týče, již od dob Morea, Bacona a Campanelly došlo. Vytvořili jsme si utopie nové. V touze po změně, po

²⁶⁵ Jerzi Szacki: Utopie, str 72

²⁶⁶ Francis Bacon: Nová Atlantida, str. 25

novém, jsme vytvořili nové neuskutečnitelné utopie. Lidstvo už nemá potřebu umisťovat ideální ostrovy „kamsi“ na planetě. Ani to není možné, Země je prozkoumána skrz naskrz. Možností budoucnosti je nyní tolik, že jednotlivec ztrácí důvěru i v ně. Neobrací se již k obecně platným nebo konkrétním autorem vytvořeným utopiím. Utopii nalézá vlastní, nepotřebuje ji psát, bojí se ji hlásat.

Každý z nás si uvědomuje, že ideál toho, jak by měl svět vypadat a společnost fungovat si neseme v sobě. Stejně tak si uvědomujeme, že každý má tuto svou soukromou utopii jinou. Často se v dnešním světě říká, že je dána výchovou. To by ale bylo slučování více rozdílných věcí.

Mnohokrát jsem ve své řeči zmínila, že utopie není jen změna, kterou si přeje autor. Je to změna celková, konečná a naprostá. Změna celé společnosti, změna řádu. Nechtěla jsem tvrdit, že takovou změnu již nikdo nechce. Právě naopak, po změně řádu touží každý více, než kdy předtím. Taková snaha je pro většinu občanů současného státu okleštěna a změněna ideou demokracie. Lidé jsou denně přesvědčováni, že radikální změnu společenského řádu mohou zajistit jednoduše tím, že půjdou k volbám. I v tomto momentě ale velmi často dochází ke konečnému vystřízlivění. „Povolební“ změněná společnost, která byla avizována jako budoucí utopie, je nezměněna. A nám nezbývá, než doufat, že příště už to bude jinak.

Naděje, kterou v 16. a 17. století vkládali autoři do společnosti neexistujících států, mizí. Vytrácí se v momentě, kdy moderní společnost nabyla přesvědčení, že tohoto stavu není možné dosáhnout.

Utopie je celkovou změnou společenského řádu. V moderní době 21. století bývá ale velmi často zaměňována za pojmy jiné. Bohužel nám bylo tvrzeno příliš dlouho, že změnou volební strany, zahraniční politiky, nebo pár politiků můžeme přeměnit naši společnost v ideál. K tomu přistupují další problémy moderního světa. Nebudu je zde jmenovat, protože nejsou tématem mé diplomové práce. Jen jeden bych v rámci utopií zmínila. Mně osobně se zdá ironií, se snažit o vytvoření ideálu, když se dovídám, že takzvaný ideál evropsko-americké společnosti je až násilím předkládán jiným státům. Z utvrzené představy vůdců Spojených států amerických a Evropských zemí je ideální pro tyto „zaostalé“ státy, aby převzaly utopii tak, jak ji vidí jiní.

To ale není v žádném případě možné. Utopie, jako ideál, rostou z historie jednotlivých zemí. Jsou negací skutečnosti, která je výsledkem této historie. Mají být

touhou všech, protože jsou uvědoměním si zla, které v soudobé společnosti je. Utopie najdeme v každé době. Procházejí celými lidskými dějinami. V dobách společenských krizí jsou častější, jindy ustupují do pozadí. Dalo by se říci, že ve společnosti, kde není touha po utopiích výrazná, došlo k částečnému naplnění těchto ideálů. Ja si bohužel ale myslím, že to spíše znamená to, že v takové společnosti neexistuje dokonalost, ideál, utopie, vymezení dobrého řádu. A protože není ideál, proti kterému se může taková společnost vymezit, nezbyde jí nic jiného než se se špatným existujícím řádem ztotožnit.

9. LITERATURA

- Aristoteles: Etika Nikomachova, Praha: Rezek, 1996
- Aristoteles: Fysika, Praha: Rezek, 1996
- Aristoteles: Kategorie, Praha: Nakladatelství československé Akademie věd, 1958
- Aristoteles: Metafysika, Praha: Jan Laichter, 1946
- Aristoteles: Politika, Praha: Rezek, 1998
- Aristoteles: Rétorika, Praha: Jan Laichter, 1948
- Bacon, Francis: Nová Atlantida a Eseje, Praha: Mladá fronta, 1980
- Beneš, Zdeněk: Dějiny středověku a raného novověku, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992
- Bible: Ekumenický překlad, Praha: Česká Biblická společnost, 1991
- Blecha, Ivan a kolektiv autorů: Filosofický slovník, Olomouc: FIN, 1995
- Buber, Martin: Paths in Utopia, New York: Collier Books, 1988
- Campanella, Thomasso: Sluneční stát, Praha: Rovnost, 1951
- Dante Alighieri: O jediné vládě, Praha: Melantrich, 1942
- Filosofický slovník, Praha: EWA, 1994
- Homér: Odessea, Praha: Odeon, 1967
- Lao-c': Tao-te-ťing : Kniha o Tao a ctnosti, Praha: Odeon, 1971
- Machiavelli, Niccoló: The Prince and Other political writings, London: Everyman, 1995
- Machiavelli, Niccoló: Vladař, Praha: Orbis, 1940
- More, Thomas: Utopie, Praha: Mladá fronta, 1978
- Morelly: Zákoník přírody, Praha: Melantrich, 1953
- Platón: Ústava, Svoboda-Libertas, 1993
- Rabelais, Francois: Gargantua a Pentagruel, Praha: Státní Nakladatelství Krásné Literatury a Umění, 1962
- Rousseau, Jean Jaques: Emil čili o výchově, Praha: Bayer, 1907
- Szacki, Jerzy: Utopie, Praha: Mladá fronta, 1971
- Utopisti: Výber autorov, Bratislava: Slovenskej vydavateľ stvo politickej literatúry, 1961